

บทที่ ๓

กลวิธีการประพันธ์เรื่องสั้นในหนังสือวิธานวิเสศและวิธาน

กลวิธีการประพันธ์เป็นส่วนสำคัญในการเขียนเรื่องสั้น เพราะกลวิธีที่ดีย่อมทำให้เรื่องสั้นมีความโดดเด่น และชวนให้ผู้อ่านรู้สึกสนใจและอยากติดตามเนื้อเรื่องมากยิ่งขึ้น กลวิธีการประพันธ์จึงเป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถของนักเขียนได้เป็นอย่างดี ทั้งยังมีความหลากหลายตามแนวคิดของนักเขียนอีกด้วย โดยเรื่องสั้นมีองค์ประกอบสำคัญ คือ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ฉาก ตัวละคร บทสนทนา และกลวิธีในการแต่ง

การศึกษากลวิธีการประพันธ์เรื่องสั้นในหนังสือวิธานวิเสศและวิธาน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องสั้น ในด้านต่อไปนี้

๑. การตั้งชื่อเรื่อง
๒. โครงเรื่อง
๓. แก่นเรื่อง
๔. การเล่าเรื่อง
๕. ฉาก
๖. ตัวละคร
๗. บทสนทนา
๘. การสร้างความขัดแย้ง

ผลการศึกษาเรื่องสั้นในหนังสือวิธานวิเสศและวิธาน จำนวน ๑๑๕ เรื่อง พบว่ามีกลวิธีการประพันธ์ดังนี้

การตั้งชื่อเรื่อง

การตั้งชื่อนับเป็นจุดเด่นที่ทำให้เรื่องสั้นได้รับความสนใจจากผู้อ่านได้เป็นอย่างดี จากการศึกษาเรื่องสั้นในหนังสือวิธานวิเสศและวิธาน พบว่ามีรูปแบบการตั้งชื่อเรื่อง ดังนี้

๑. การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้สำนวนไทย เรื่องสั้นในหนังสือวิธานวิเสศและวิธาน ตั้งชื่อเรื่องโดยใช้สำนวนไทยจำนวน ๓๘ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก) ซึ่งสามารถแบ่งประเภทสำนวนไทยที่พบในการตั้งชื่อเรื่องสั้นได้ ๒ ประเภท คือ

๑.๑ สำนวนไทยที่มีใช้ในปัจจุบัน ซึ่งแปลตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ดังต่อไปนี้

กว่าถั่วจะสุกกาก็ไหม้	หมายถึง	ลักษณะของการทำงานที่มีความลึกลงใจ ทำให้แก้ปัญหาได้ไม่ทันท่วงที เมื่อได้ อย่างหนึ่งแต่ต้องเสียอีกอย่างหนึ่งไป
เก็บเบี้ยใต้ถุนร้าน	หมายถึง	เก็บเล็กผสมน้อย
ขายผ้าเอาหน้ารอด	หมายถึง	ยอมเสียสละแม่แต่ของจำเป็นที่ตนมีอยู่ เพื่อรักษาชื่อเสียงของตนไว้
จับคำถ้ำค้าง	หมายถึง	มุ่งอย่างหนึ่งไปได้อีกอย่างหนึ่ง
จุดใต้คำต่อ	หมายถึง	พูดหรือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งบังเอิญไปโดนเอาเจ้าตัว หรือผู้ที่ เป็นเจ้าของเรื่องนั้นเข้า โดยผู้พูดหรือผู้ทำไม่รู้ตัว
ต้นร้ายปลายดี	หมายถึง	ตอนต้นไม่ดีไปดีเอาตอนหลัง
ต้นวายปลายค	หมายถึง	ตอนต้นไม่ดีไปดีเอาตอนหลัง
ตักน้ำรดหัวเสา	หมายถึง	แนะนำพร้าสอนเท่าไรก็ไม่ได้ผล
ตาบอดสอดตาเห็น	หมายถึง	อวดรู้ในเรื่องที่ตนไม่รู้
ต่าน้ำพริกละลายแม่น้ำ	หมายถึง	ใช้จ่ายทรัพย์สินในทางที่ไม่เกิดประโยชน์
ทะเลิ่งดิ่งตั้ง	หมายถึง	มีกิริยามารยาทไม่เรียบร้อย
น้ำอ้อยไกล้มค	หมายถึง	ชายหญิงที่ใกล้ชิดกันยอมห้ามใจไม่ให้รักกันได้ยาก
นุ่งเจียมห่มเจียม	หมายถึง	แต่งตัวพอสวมกับฐานะ
เนื้อคู่หนึ่งคู่	หมายถึง	ชายหญิงที่สมเป็นคู่ครองกัน
เป็นชายอย่าหมิ่นชาย	หมายถึง	ผู้ชายไม่ควรดูถูกผู้ชายด้วยกัน
โปรดสัตว์ได้บาป	หมายถึง	ทำดีแต่กลับได้ชั่ว
ผักชีโรยหน้า	หมายถึง	การทำความคิดเพียงผิวเผิน
พวกมากลากไป	หมายถึง	คนน้อยยอมสู้คนมากไม่ได้
ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก	หมายถึง	อบรมสั่งสอนเด็กให้ประพฤติดีได้ง่ายกว่า อบรมสั่งสอนผู้ใหญ่
ยวบันสั้นต่อ	หมายถึง	รักจะอยู่ด้วยกันนาน ๆ ให้ตัดความคิด อาฆาต พยาบาทออกไป รักจะอยู่ด้วยกันสั้น ๆ ให้คิด อาฆาตพยาบาทเอาไว้
รักพี่เสียดายน้อง	หมายถึง	ลังเลใจ คัดสินใจไม่ถูกว่าจะเลือกอย่างไร
รู้มากยากนาน	หมายถึง	รู้มากเกินไปจนทำให้ยุ่งยากใจ

รู้น้อยพลอยรำคาญ	หมายถึง	รู้น้อยไม่เข้าใจทำให้เกิดความรำคาญใจ
เลือกนักมักได้แระ	หมายถึง	เลือกมากมักจะได้ที่ไม่ดี
โลกมากลาภหาย	หมายถึง	ความอยากได้ไม่รู้จักพอทำให้ผลประโยชน์ต้องสูญหายไป
สุกก่อนห้าม	หมายถึง	ทำสิ่งที่ยังไม่สมควรแก่วัยหรือยังไม่ถึงเวลา
เสียกำช้ากอบ	หมายถึง	เสียน้อยแล้วจะต้องมาเสียมากอีก
เสียขวง	หมายถึง	เสียผี ให้ผีกินเบลาเสียก่อนเพื่อให้หมดเคราะห์
หัวล้านพลอยตาย	หมายถึง	ผู้ที่ประสบเคราะห์กรรมที่ตน ไม่ได้ทำ
อิล่อยป้อยแเอ	หมายถึง	ชักช้า อืดอาด

ตัวอย่างเช่น

เรื่อง โปรดสัตว์ไต่บาป คือ ทำดีแต่กลับได้ชั่ว เนื้อเรื่องกล่าวถึงคนเก็บฟืนพบจระเข้อยู่ในบึงแห่ง จึงช่วยนำจระเข้ไปที่แม่น้ำ เมื่อไปถึงแม่น้ำจระเข้ กล่าวหาว่าคนเก็บฟืนประทุษร้ายต่อคน จึงจะกินคนเก็บฟืน บรูษรัตน์ได้เข้ามาช่วยตัดสินความให้ โดยใช้อุบายหลอกพาจระเข้กลับไปยังบึงแห่ง และสามารถช่วยชีวิตคนเก็บฟืนไว้ได้ จระเข้ก็ตรอมใจตาย ดังข้อความที่ว่า

...จระเข้ค้างอยู่ในบึงแห่ง บรูษรัตน์จับเกวียนมาในที่ใกล้บึงนั้น เห็นจระเข้มีความเอ็นดู จึงว่า คุณก่อนจระเข้ เราจะนำท่าน ไปปล่อยแม่น้ำใหญ่ ท่านจะชอบไหม จระเข้ก็ว่า ชอบ ท่านจะทนได้หรือ เราจะต้องมัดท่านใส่เกวียนไป ข้าทนได้ บรูษรัตน์ก็ลงไปมัดผูก มั่นคงแล้วก็ยกขึ้นสู่เกวียน จับมาถึงแม่น้ำใหญ่ก็แก้ปล่อย จระเข้ลงน้ำได้แล้ว ก็กลับคิดประทุษร้ายว่า เราจะกินท่านเสียบัดนี้ ท่านจะมากินเราด้วยเหตุอะไรเล่า เรามีคุณแก่ท่านเป็นอันมาก จระเข้จึงว่า เราจะกินท่านด้วยเหตุเพราะท่านมัดเรา...

(โปรดสัตว์ไต่บาป. ขุนประเสริฐอักษรนิติ, ชุด ๑, หน้า ๒๔๘)

เรื่อง จับคำถล่ำแดง คือ มุ่งอย่างหนึ่งไปได้อีกอย่างหนึ่ง แก่นของเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจับผิดภรรยาของสามีแต่สุดท้ายตนเองกลับถูกชู้ที่ผิดเสียเอง เนื้อเรื่องกล่าวถึงสามีภรรยาถึงชายหนุ่มที่ได้เจอกันที่โรงละคร เพราะได้ยินชายคนนั้นพูดถึงสัดส่วนของภรรยา จึงได้ทราบว่าเขาคนนั้นเป็นช่างตัดเสื้อของภรรยา เมื่อภรรยาถามถึงคนที่มาฟ้องสามี ก็ได้รับคำตอบว่าผู้หญิงอีกคนของสามีเป็นคนมาฟ้องนั่นเอง ดังข้อความที่ว่า

...เขาหยุดชะงักยืนคาประตูดอยู่ “พูดไปเถอะฉันจะฟังหล่อนละ” เขาพูดเสียงสั่น ทั้งรัก ทั้งแค้น “ฉันจะฟังชื่อเขา บอกให้ฉันทราบบ้างสิหล่อนจ๋า ฉันจะได้รู้จักมักจี่เขาบ้าง ใครนะหล่อน คนนั้น ?”

“ช่างตัดเสื้อของฉันเองนะแหละ จะทำไม” แม่สาวสวยยิ้ม กลั้นหัวเราะพลาทงพูดพลาทง “เขากำลังวุ่นคิดเสื้อสำหรับเมื่อเราแต่งงานกันแล้ว ไหนนายนั้นว่าจะพาฉันไปพระบาทละเป็นไรเล่า” หล่อนก้มมือ “มานี้ก่อนจะถามหน่อย พ่อยิ้ม เมื่อจะไปแล้วถึงค่อยไป ไม่มีใครเขาเกาะตัวไว้ที่นี่หรอก นี่ใครยุพ่อยิ้ม ใครบอก รับกันเสียดี ๆ”

“เฮ้ ๆ” เข้าหน้าเกือใหญ่ ทรวดนึ่งเฟือน ๆ ลงที่ประตูนั่นเอง “เปล่าอะ”

“ฮะไม่เปล่า ไม่เปล่าแท้ ๆ ไหนสัญญาว่าจะเลิกกันกะอินังปริกละเป็นไรเล่าหา ๆ นำหัวเราะ แม่เจ้าประคุณอะไรละเชื่อถือนัก สบถสะบัดปากพล่อย ๆ แม่จะบอกให้ เขานิ่งเสียแล้วว่า ไม่วันนั้นเห็นอินังปริกไปคู่ละครด้วย รักกันเสียจริง ๆ หาไม่พ่อยิ้มกับฉันเป็นขาดกันจริง ๆ...

(จับคำถลำแดง, กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๓, หน้า ๑๘๖ - ๑๘๗)

เรื่อง จุดได้คำตอ คือ พูดหรือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งบังเอิญไปโดนเอาเข้าตัวหรือผู้ที่เป็นเจ้าของเรื่องนั้นเข้า โดยผู้พูดหรือผู้ทำไม่รู้ตัว เนื้อเรื่องกล่าวถึง แม่จ้อยและแม่ปานสนทนากันเรื่องอุปนิสัยของพ่ออ่อน แม่จ้อยเตือนแม่ปานว่าให้พูดเบา ๆ ตลอดการสนทนา จนกระทั่งชายผู้หนึ่งลงจากรถรางไป ซึ่งก็คือ พ่ออ่อนนั่นเอง แม่ปานจึงเฉลยว่าทราบแล้วว่าพ่ออ่อนอยู่บนรถรางแต่แกล้งจุดได้คำตอเพื่อให้ปรับปรุงนิสัย แล้วทั้งสองก็ลงจากรถแยกย้ายกันไป ดังข้อความที่ว่า

...มันแม่แม่ปานพ่ออ่อนเขาลงไปจากรถเดี๋ยวนี้เองแหละ หล่อนมานั่งนินทาเขาให้ฉันฟังนะ มันก็คงเข้าเรื่องดังที่เขาว่ากันว่าจุดได้คำตอ ที่หล่อนพูดอะไรพ่ออ่อนเขามีเก็บเอาไปได้ยินหมดหรือนี้ แม่ปานจู้ ฉันทราบแล้วช่างเป็นไร ฉันแกล้งจุดได้คำตอ ให้คอมันร้อนเล่นอย่างนั้นแหละ เขาจะได้ไม่ประพฤติกักร้าวร้ายดังเช่นที่เขาเป็นมาแล้วต่อไป...

(จุดได้คำตอ, เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์, ชุด ๓, หน้า ๒๕๐)

เรื่อง นุ่งเจียมห่มเจียม คือ แต่งตัวพอสวมกับฐานะเนื้อเรื่องกล่าวถึง หลวงคลังพาดาทอง อูมายืมผ้านุ่งที่บ้านเจ้าคุณ เมื่อเจ้าคุณก็หยิบผ้าพื้นใหม่ยังไม่ได้นุ่งมาให้ ตาทองอุ้กว่านุ่งไม่ได้ไม่เคยนุ่ง เพราะตนเป็นชานา ถึงนุ่งผ้าใหม่ก็คงเปื้อนดินโคลน ทำให้สิ้นเปลืองเปล่า ๆ จึงต้องนุ่งเจียมห่มเจียม เพื่อให้สามารถเก็บเงินไว้ตั้งตัวต่อไปได้ ดังข้อความที่ว่า

...เพราะเกล้ากระผมเป็นชาวสวนชานา ถึงจะนุ่งผ้าใหม่ก็ไม่พ้นเปื้อนขี้ดินขี้โคลน สำหรับแต่จะเป็นทางให้หมดสิ้นเปลืองเข้าไปอย่างเดียว พอที่จะมีเฟื้อง มีสิ่งขอดกะเขาบ้าง ก็จะมา

หมดสิ้นเสียเพราะเรื่องแต่งเนื้อแต่งตัว ด้วยเกล้าผมทำไร'ไถนากว่าจะได้มาแต่ละอัฐแต่ละพล เหน็ดเหนื่อยหื้อไหลโคลย้อย แล้วชาวสวนชาวนาด้วยกันเขามักจะติเตียนว่าเยอหึงจงหองพองขน ไปต่าง ๆ จึงต้องประพุดติเสี่ยมเจียมตัว ขุดดินกินหญ้า้างเจียมห่มเจียมไปตามกัน จึงได้พากันตั้งเนื้อตั้งตัวได้หลายบ้านหลายเรือน...

(นุ่งเจียมห่มเจียม. ขุนภักทลักษ์ณวิจารณ์, ชุด ๓, หน้า ๓๐๘)

๑.๒ ส่วนนวนไทยที่ไม่มีใช้ในปัจจุบัน ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายความหมายของสำนวนไว้ในเนื้อเรื่อง ดังต่อไปนี้

จี่เรือไปค้า ร. จี่ม้าไปขาย ม.	หมายถึง	การค้าขายทางน้ำและทางบก
จะพุดความลับให้พุดที่แจ้ง	หมายถึง	การพุดความลับต้องพุดในที่โล่งแจ้ง เมื่อมีใครแอบฟังจะได้มองเห็น
จะว่าปดก็กริ่ง จะว่าจริงก็กลาย	หมายถึง	เรื่องของความเชื่อถือที่ขึ้นอยู่กับ
		วิจารณญาณของแต่ละบุคคล
ทะเลิกเทิกทาก	หมายถึง	การประพุดอาการที่ไม่ถูกกาลเทศะ
แมวฟิ่งพระ	หมายถึง	บุคคลที่เป็นผู้น้อยแต่มีผู้อุปถัมภ์อยู่
โมโลโมเก	หมายถึง	ทักทักเอา
วุ่นวายขายปลาต้ม	หมายถึง	การที่มีอยู่อย่างหนึ่งแล้วมีการแทรกขึ้นอีกหลายเรื่องราว
อีกที่กกระเทียมคอง	หมายถึง	การที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้ศัพท์

ตัวอย่างเช่น

เรื่องทะเลิกเทิกทาก คือ การประพุดอาการที่ไม่ถูกกาลเทศะ เนื้อเรื่องกล่าวถึง พ่อทองดีที่เพิ่งกลับมาจากต่างประเทศ เมื่อได้พบบิดามารดาก็ทักทายแบบฝรั่ง แต่บิดามารดานั้นออกจะหัวโบราณจึงได้เตือนให้ทักทายแบบไทยและพุดภาษาไทยแทนคำฝรั่ง ทั้งยังอบรมให้ประพุดคนให้เรียบร้อยอย่าทำทะเลิกเทิกทาก ดังข้อความที่ว่า

...พระยารามกำแหง มั่นธรรมาเสี่ยจริง ๆ ฉันทนบว่ากล่าวสั่งสอนอยู่เมื่อกี้นี่เอง ไม่ได้การละเจ้านี้ อะไรช่างลี้มธรรมนิยมไทยเสี่ยหมคเจียวนี้ มาถึงแม่เชื้อเข้าแล้ว ควรจะนั่งไหวกราบให้เป็นกิจจะลักษณะ นี่อะไรมาทำทะเลิกเทิกทาก ตรงเข้าได้กรากเข้าจับมือกอดคอจับเอาที่เคียวนี้ มั่นกระโรอยู่พ่อเฮี้ย เยี่ยงอย่างมัน ไม่มีเลขนี้

คุณแม่ด้วง เต็มทีละคุณ กิริยาท่าทางมันทะเลิกเทิกทากคอย่างนี้ จะไปทำร้่วงานราชการ
อย่างไรได้ ไม่ประพฤติตัวทำกิริยาให้เรียบร้อย ขึ้นทำทะเลิกเทิกทากคอย่างนี้แล้วก็เห็นจะเต็มทีละ...

(ทะเลิกเทิกทาก. เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์, ชุด ๓, หน้า ๒๓๑ - ๒๓๒)

เรื่องแมวพังพระ คือ บุคคลที่เป็นผู้น้อยแต่มีผู้อุปถัมภ์อยู่ เนื้อเรื่องกล่าวถึง ตาอุ้อธิบาย
สำนวนแมวพังพระว่าเป็นความเปรียบเทียบกับบุคคลผู้น้อยที่มีผู้อุปถัมภ์อยู่ ใครคิดทำอันตรายไม่ได้
ด้วยเกรงผู้ที่คุ้มครองอยู่นั่นเอง แท้จริงแล้วสำนวนนี้ตั้งใจจะกล่าวว่สุนัขพังพระ แต่ด้วยคำว่สุนัข
ดูหยาบเกินไป จึงเลียงให้เป็นแมวแทน เพราะแมวกับสุนัขนั้นคู่กัน ดังข้อความที่ว่

...อ้ายเรื่องแมวพังพระนะมันเป็นอย่างไรแก ขอให้ชี้แจงให้ฟังหน่อยหรือ อุ้อ เอ
ชอบกลอยู่ คั้นสายปลายเหตุจะมาอย่างไรกันก็ไม่ทราบ เห็นเขาพูดกันอึง ๆ ก็พูดตามเขาไป
อย่างนั้นเอง ก็เมื่อเวลาแก่พูนั้น แกหมายความว่อย่างไรเล่า อุ้อ ก็เป็นความเปรียบเทียบกับนั้นแหละ
เปรียบด้วยเรื่องอะไรแก อุ้อ อ้าวคือบุคคลที่เป็นผู้น้อยแต่มีผู้อุปถัมภ์อยู่ แลมีผู้คิดจะทำอันตรายแก่
ผู้นั้นก็ทำไม่ได้ ด้วยเกรงผู้ใหญ่ที่คุ้มครองผู้นั้นอยู่ ผู้ที่จะทำอันตรายแก่ผู้นั้นก็ทำไม่ได้ ด้วยเกรง
ผู้ใหญ่ที่คุ้มครอง ผู้นั้นอยู่ ผู้ที่จะทำอันตรายนั้นจนใจเข้า จึงได้กล่าวคำหยาบหยาบเปรียบบุคคล
ผู้นั้นว่เป็นแมวพังพระ อ้อ ถ้าเช่นนั้นจะกล่าวเป็นสัตว์อื่น ที่นอกจากแมวไม่ได้หรือ อุ้อ ไม่ใช่เพราะ
คำนี้เป็นกิริยา อันที่จริงนั้นเขาตั้งใจจะว่สุนัขพังพระดอก แต่ยังมีว่ความกระดากในใจอยู่หน่อย
ด้วยเป็นคำหยาบเกินไป จึงเลียงให้เป็นแมวเสีย เพราะแมวกับสุนัขนั้นคู่กัน แต่แมวนั้นสมมติว่เป็น
ตระกูลสูงหน่อย...

(แมวพังพระ. ขุนวิจารณ์ราชหัตถ์, ชุด ๓, หน้า ๔๔๕)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้เขียนใช้สำนวนไทยมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง แล้ว
แต่งเรื่องที่มีเนื้อหาตรงตามความหมายของสำนวนนั้น เพื่ออธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของ
สำนวนไทยได้อย่างถูกต้อง

การใช้สำนวนไทยมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง แล้วแต่งเรื่องที่มีเนื้อหาตรงกับความหมายของ
สำนวน สำนวนเหล่านี้เป็นสำนวนที่หอพระสมุดวชิรญาณกำหนดเป็นชื่อเรื่องไว้ เพื่อให้ให้นักเขียน
ลงชื่อจงตามทีสนใจ บางสำนวนจึงอาจไม่ตรงกับสำนวนไทยในปัจจุบัน ดังข้อความที่นักเขียน
กล่าวว่ารัมภบทไว้ตอนเปิดเรื่องในหลาย ๆ เรื่อง

ดังตัวอย่างเช่น

...จะไม่รับแต่งก็ไม่ได้ ด้วยวิกนี่ยังไม่มีสมาชิกคนไหนท่านรับ เพราะเมื่อตกลงกันสิมันเร็ววัน จวนแจกำหนดส่งต้นฉบับลงพิมพ์เสียแล้ว ถ้าไม่มีเรื่องแปลกประหลาดลงฉบับแรกหรือก็ดูโหว่ไป ทั้งจะได้เป็นแผนสำหรับท่านที่ยังไม่สู้เข้าใจกันด้วย เอาเถอะยังมีเวลาอีกหลายวันคอยตรวจหาเรื่องให้ชอบมาพากลไปก่อนก็เห็นจะได้...

(อีลอยป๊อเย. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๓, หน้า ๑๕๓)

...พ่อปราบ “พเอิ้น เพอินไปลงชื่อรับแต่งหนังสือเขาเข้าเรื่องหนึ่ง เห็นเขาไปลงชื่อกันกลุ่ม ๆ ก็พลอยมีแซเข้าไปกับเขาบ้าง ด้วยคนโน้นคนนี้เขาพากันยุว่า ยังไงละเคยเป็นนักเลงแต่งหนังสือหนังสืออยู่บ้างนี่หนา ประเดี๋ยวก็เขาจะพากันว่าอยู่ใกล้เกลือกินค่างนะนะ ฉันทก็เสียขยเสียขยเขาไม่ได้ เวลานั้นก็หมุนมุกเขาขึ้นมา นึกว่าเขายังงไรยังงไร ก็วางชื่อลงไปไว้ท้ายป้ายที่เขาจะหมายชื่อผู้แต่ง พอจดชื่อลงไปแล้วที่ไหนละดูซิ มีวันกำหนดส่งเร็วด้วย...”

(รุ่มากยากานาน รุ่งน้อยพลอยรำคาญ. นายปาล เปรียญ, ชุด ๓, หน้า ๒๖๘)

...เรื่องแมวฟังพระนี่ดูท่าจะแต่งง่าย ๆ เหตุใดจึงไม่มีใครรับไปแต่งหนอ เรื่องอื่น ๆ ที่อยู่ท้ายแผ่นเดียวกัน ก็มีชื่อผู้รับแต่งเต็มไปหมดทั้งนั้น แต่แมวฟังพระนี่ ทำไมโหว่ช่องไว้ก็ไม่วู เราจะเซ็นลงไปดีหรือไม่ดีหนอ หือลองคุนะ ทิ้งให้โหว่ไว้ทำไมละ เพื่อไปคิดถูกเหมาะเข้าจะได้ทางบ้าง เลือกลงเรื่องอื่น ๆ ก็มีชื่อผู้รับเสียหมดแล้วนี่...

(แมวฟังพระ. ขุนวิจารณ์ราชหัตถ์, ชุด ๓, หน้า ๔๔๔)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าหอพระสมุดวชิรญาณมีการกำหนดชื่อเรื่องโดยใช้สำนวนไทยแล้วให้สมาชิกลงชื่อเพื่อจงการส่งเรื่องสั้นลงพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณตามลำดับ ซึ่งนอกจากผู้อ่านจะได้รับความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของสำนวนไทยชัดเจนขึ้นแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกของหอพระสมุดวชิรญาณได้มีส่วนร่วมในการเขียนเรื่องสั้นสำหรับลงพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณอีกด้วย

๒. การตั้งชื่อเรื่องตามเหตุการณ์สำคัญของเรื่อง ผู้เขียนใช้เหตุการณ์สำคัญภายในเรื่องมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง มีจำนวน ๒๕ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องอยู่ในภาคผนวก) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องเขียนจะต้องเป็น โทษ เนื้อเรื่องกล่าวถึง นายจาดที่พบว่าภรรยาของท่านข้าหลวงแอบไปมีใจรักใคร่กับชายหนุ่มคนอื่น จึงนำความไปบอกท่านข้าหลวง หลังจากนั้นท่านข้าหลวงก็ไม่พูด

กับนายจาคอีก ต่อมาภรรยาของท่านข้าหลวงก็เสียชีวิตไปเลย ๆ เพื่อนของท่านข้าหลวงจึงกล่าวหาว่า นายจาคเป็นผู้ร้าย แต่เมื่อสอบสวนความจริงแล้วนายจาคก็พ้นโทษมาได้ ดังข้อความที่ว่า

...กระผมมันก็ “เขียนจะต้องเป็น โทษ” เปล่า ๆ นะซีขอรับ แต่อาศัยความยุติธรรมของท่าน ข้าหลวงใหม่และผู้รักษาเมือง ท่านเป็นหลักประธาน อาศัยสุจริตของกระผมเข้าไปสมานอยู่ด้วย จึงได้รอดพ้นกลับมาบ้านได้ หาไม่ก็ต้องตาย...

(เขียนจะต้องเป็น โทษ. ขุนบัญญัติวราท, ชุด ๑, หน้า ๒๓๔)

เรื่องตายเพราะความรัก เนื้อเรื่องกล่าวถึง นายเท็งที่กินยาพิษฆ่าตัวตาย เพื่อไม่ให้ภรรยา ทราบความคิดที่ตนฆ่าคนตายเพื่อชิงทอง เพราะอยากให้ภรรยาได้มีความเป็นอยู่สบายขึ้น ซึ่งการสารภาพผิดของนายเท็งยังช่วยให้นายลำอาจไม่ต้องรับโทษแทนเขาอีกด้วย ดังข้อความที่ว่า

...“ฉันต้องตายเป็นแน่แล้วในบัดนี้ ด้วยฉัน ได้กินยาพิษเข้าไว้แล้ว ชีวิตฉันต้องไม่รอดแน่”

“ฉันเป็นผู้ประพฤติน่าเกลียด จึงไม่สามารถจะอยู่เคียงเมียของฉันได้โดยชอบธรรม แลฉัน ไม่อยากจะให้เขา รู้ความชั่วของฉันเลย ฉันขอลาตายก่อนแล้ว ช่วยปิดความชั่วของฉันอย่าให้หล่อน รู้ด้วย”...

(ตายเพราะความรัก. หม่อมอุดมพงษ์เพ็ญสวัสดิ์, ชุด ๑, หน้า ๓๘๕)

เรื่องสู้กันด้วยกลืนยาพิษ เนื้อเรื่องกล่าวถึง โมลินชันที่ถูกเพื่อนพุดจาล้อเลียน ทำให้มีเรื่อง ทะเลาะกัน ต้องตัดสินใจด้วยการเลือกกลืนยาคนละหนึ่งเม็ด ซึ่งจะมีเม็ดหนึ่งเป็นยาพิษ หลังจาก โมลินชันกลืนยาเข้าไปแล้วก็รู้สึกทรมานในร่างกายเพราะคิดว่าเลือกได้ยาพิษนั่นเอง มุลเลนซ์จึง เฉลยว่ายาที่กลืนเข้าไปแท้จริงเป็นแค่ก้อนขนมปังเท่านั้นเอง ดังข้อความที่ว่า

...“เค้าเรื่องนะหรือ ? เค้าเรื่องก็คือฉันรักผู้หญิงคนหนึ่ง แล้วไปวิวาทกับผู้ชายอีกคนหนึ่ง ด้วยเรื่องผู้หญิงคนนั้น จนถึงผู้ชายคนนั้นกับฉัน สู้กันด้วยกลืนยาพิษ เรื่องนี้ภายหลังมาฉันก็เรียกของ ฉันเองว่า “เรื่องสู้กันด้วยกลืนยาพิษ” เหมือนกัน”...

(สู้กันด้วยกลืนยาพิษ. พระองค์เจ้ารัชนิแถมจรัส, ชุด ๑, หน้า ๓๘๖)

เรื่องใช้หนี้ตำราน้ำของเรา เนื้อเรื่องกล่าวถึง ตำราน้ำจืดพลตระเวนที่ขโมยขามูแฮม ไปจากร้านของเขาได้ แต่ด้วยความสงสารจึงปล่อยพลตระเวนไป ภายหลังเมื่อตำราน้ำได้ย้ายร้าน ไปอยู่ที่ใหม่ ได้เกิดเหตุไฟไหม้ขึ้นที่ร้านของตำราน้ำ คนที่มาช่วยชีวิตตำราน้ำกับครอบครัวไว้ได้ ก็คือพลตระเวนคนนั้น ซึ่งพลตระเวนได้ขาดใจตายในตอนนั้นเอง ดังข้อความที่ว่า

...เมื่อผมพูดกะเขา สังกัดดูเห็นหายใจรวย ๆ หอบสะอึกอึก ๆ อยู่จริง แต่พอเห็นผมเข้าไป พุดจา ยังชำเลื่องต้ายิ้ม พุดเสียงกระเส่าปนหอบ ตอบว่า “ขอให้ท่านเองจำเริญ ๆ เถิด อย่าขอบอก ขอบใจอะไรผมเลย ผม ไม่ได้ทำบุญทำคุณอะไรแก่ท่าน เป็นแต่ชั่วใช้หนี้ที่ท่านคิดอยู่เท่านั้นเอง”

พอพวกชาวบ้านเขาจะมาช่วยอุ้มพลตระเวนอย่างกล้าไปไว้ที่ ๆ พักรักษา ก็พอเขาชักปาก จับ ๆ ขาดใจหนีไปเสียแล้วไม่ให้ช่องพอให้ผมได้ตอบแทนอีกบ้างเลย

“เพราะเหตุฉะนี้แหละ ผมจึงมักปรารถนาอยากจะให้คนที่ทำผิดพลั้งได้มีโอกาสแก้ตัวได้บ้าง” คำตารันชำแกพูดเท่านั้นแล้ว ก็หันหน้ากลับ แลเดินไปยังบ้านช่องของเก...

(ใช้หนี้ตำรารันชำของเรา. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๓, หน้า ๑๓๒ - ๑๓๓)

เรื่องกระ โศคครั้งท้าย เนื้อเรื่องกล่าวถึง การพบศพของเสมียนขุนนาคในคลอง โดยมี หนังสือมัดหนึ่งผูกกับผ้าขาวม้าตี และถุงเงินเล็ก ๆ พันติดอยู่กับซากศพ ซึ่งหนังสือนั้นเป็นจดหมาย จากหญิงคนรักและถุงของผู้ตาย และจดหมายที่ผู้ตายเขียนถึงถุงแต่ไม่ได้ส่ง ซึ่งเป็นหลักฐานว่า เสมียนขุนนาคกระ โศคนำมาตัวตาย ดังข้อความที่ว่า

...ขอเติมอีกหน่อย คราวนี้แหละกระ โศคครั้งท้ายของฉันทละถุง ถ้าใครเขาจะเล่าเรื่องฉันทละ ขอให้เขาเรียกว่าเรื่องกระ โศคครั้งสุดท้ายเถิดหนา...

(กระ โศคครั้งท้าย. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๓, หน้า ๑๖๖)

เรื่องจะนิ่งเสียก็ไม่ได้ จะพูดไปก็ไม่ดี อยู่ที่นี่ก็ขังจั้น อยู่ที่นี่ก็ขังจี้ เนื้อเรื่องกล่าวถึง นายฉัตร ได้รู้ความลับว่าบุตรสาวท่านขุนอินทร์แอบไปรักใคร่กับข่าข้างบ้านก็รังเกียจที่หล่อน ประพฤติชั่ว แต่ไม่สามารถพูดเรื่องนี้กับใครได้ดังนั้นนายฉัตรจึงทำไปไม่พูดกับใคร ท่านขุนอินทร์ อยากรู้เหตุที่นายฉัตรทำไปจึงส่งนายฉัตรไปอยู่กับหมื่นศรีรักษาน้องชาย นายฉัตรก็ได้ทราบว่ บุตรสาวของหมื่นศรีรักษามีความประพฤติเหมือนบุตรสาวของท่านขุนอินทร์ จึงพูดแต่ว่าจะนิ่งเสียก็ ไม่ได้ จะพูดไปก็ไม่ดี เมื่ออยู่ที่นี้ก็ขังจั้น อยู่ที่นี่ก็ขังจี้ ดังข้อความที่ว่า

...นายฉัตรยกมือไหว้พูดว่า “รับประทานโทษกระผม ได้ทำอย่างว่าหยิ่งว่าจงหงอยเลย ขอรับ ครั้งจะนิ่งเสียก็ไม่ได้ จะพูดไปก็ไม่ดี เมื่ออยู่ที่นี้ก็ขังจั้น ไปอยู่ที่นั่นก็ขังจี้ กระผมพูดได้เท่านั้น เป็นอย่างขี้ พุดต่อไปแล้วกลัวจุกอกขอรับ ได้ทำได้โปรด” ท่านขุนได้ฟังก็ไม่เข้าใจ ครั้นชักหน้าเข้า ก็นิ่งเสีย คำที่แกเมตตามากก็ไม่ถามต่อไปอีก เป็นการยุติกันเท่านั้น...

(จะนิ่งเสียก็ไม่ได้ จะพูดไปก็ไม่ดี อยู่ที่นี่ก็ขังจั้น อยู่ที่นี่ก็ขังจี้. นายนาน, ชุด ๓, หน้า ๒๘๓ - ๒๘๔)

เรื่องเคราะห์ร้ายของนายแพทย์ เนื้อเรื่องกล่าวถึง หมอเจริญต้องไปรักษาไข้บุตรของท่านเจ้าคุณในคืนวันหนึ่ง ระหว่างทางเดินกลับบ้านได้พบกับชายผู้หนึ่งขอให้ไปรักษาคณป่วยที่บ้าน เมื่อไปถึงบ้านของชายผู้นั้นปรากฏว่าคนป่วยที่ว่าก็คือชายผู้นั้นเอง โดยเขาได้เล่าความหลังที่เขาเคยทำให้ตากรรยาบอดให้ฟัง แล้วขอร้องให้หมอเจริญทำลายตาของเขาเสีย แต่หมอเจริญไม่ทำตามทีขอร้องจึงถูกชายผู้นั้นบีบคอจนแทบจะขาดใจตาย และไม่แน่ใจว่าตนเองรอดชีวิตมาได้อย่างไร รู้แต่ว่าต้องล้มหมอนนอนเสื่ออยู่หลายวัน ดังข้อความที่ว่า

...ครั้นข้าพเจ้าตื่นลุกขึ้นได้แล้ว มองดูเห็นชายคนนั้นหมอบนั่งแน่วพนมมืออยู่กับพื้น ข้าพเจ้าก็ลุกวิ่ง ออกจากเรือนนั้นมาอย่างไร มาถึงบ้านได้อย่างไร ในตอนนี้จำไม่ได้ทั้งสิ้น จำได้แต่ต้องมานอนเจ็บอยู่กับบ้านหลายวัน เพราะความตกใจคืนวันนั้นทำให้เส้นประสาทวิปลาไป...

(เคราะห์ร้ายของนายแพทย์. หลวงอภิรักษ์ราชฤทธิ์, ชุด ๔, หน้า ๒๐๑)

จากตัวอย่างดังกล่าว จะเห็นได้ว่าผู้เขียนนำเหตุการณ์สำคัญของเรื่องมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เป็นการสร้างความสนใจให้ผู้อ่านอยากติดตามเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง เพื่อให้ทราบสาเหตุของการเกิดเหตุการณ์ตามชื่อเรื่องนั่นเอง

๓. การตั้งชื่อเรื่องตามตัวละครเอกของเรื่อง ผู้เขียนใช้ชื่อ อาชีพ และฐานะของตัวละคร มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เพื่อยืนยันให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของตัวละครเอกมากยิ่งขึ้น ดังนี้

๓.๑ การตั้งชื่อเรื่องตามชื่อตัวละครเอก มีจำนวน ๘ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่อง นิทานโบราณเรื่องนายขศ เนื้อเรื่องกล่าวถึงนายขศผู้เกิดในตระกูลมั่งคั่ง และได้คิดชวนขวายนางซึ่งเป็นสุภามิต เพราะอยากประพาศิตคนให้มีความเจริญต่อไป จึงเดินทางไปอาศัยอยู่กับท่านสมภาร ก่อนที่ท่านจะมรณภาพได้สอนให้นายขศประพาศิตคนตามสุภามิตคติโบราณ ๓ ข้อ คือให้เป็นคนใจดี ให้สงเคราะห์เพื่อนบ้าน และไม่ทำลายเพื่อน นายขศจดจำสุภามิตขึ้นใจและนำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยมีได้ทำมาหากินใด ๆ เพิ่มเติม สุดท้ายทรัพย์สินเดิมที่มีอยู่ก็หมดลงและไม่สามารถพึ่งพิงใครได้เลย ดังข้อความที่ว่า

...ความในเรื่องนิทานว่า มีชายคนหนึ่งชื่อนายขศ เป็นลูกสกุลมั่งคั่งบริบูรณ์ บ้านเดิมอยู่แขวงเมืองสะแกกรัง ตั้งแต่ นายขศเป็นเด็กพอจำความได้ซัด ก็คิดชวนขวายนางซึ่งเป็นสุภามิต เพราะอยากจะประพาศิตตัวให้มีความเจริญไปภายหน้า...

(นิทานโบราณเรื่องนายขศ. ขุนประสาธอักษร, ชุด ๒, หน้า ๒๑๕)

เรื่อง เทวดาเมอกรี้กับคนตัดฟัน เนื้อเรื่องกล่าวถึงคนตัดฟันทำขวานตกรน้ำ เทวดาเมอกรี้มาช่วยงมขวานให้ และทดสอบความซื่อสัตย์ของคนตัดฟัน แล้วจึงมอบขวานคืนให้แก่คนตัดฟันพร้อมทั้งขวานทองและขวานเงินด้วย ชายเพื่อนบ้านได้ทราบเรื่องจึงแกล้งทำเป็นขวานตกรน้ำบ้าง เทวดาเมอกรี้จึงมาช่วยอีก แต่เมื่องมขวานทองขึ้นมาชายผู้นั้นรีบบอกว่าเป็นขวานของตนเพราะความอยากได้ เทวดาเมอกรี้จึงลงโทษไล่ไป ต้องเสียทั้งขวานทองและขวานของตนที่แกล้งทำตกรน้ำด้วย ดังข้อความที่ว่า

...ยังมีเทวดาคคนหนึ่งชื่อ “เมอกรี้” ผู้เป็นเจ้าของในแม่น้ำนั้น เมื่อได้ทราบเหตุคนตัดฟันนึ่งรำพันร้องไห้อยู่เช่นนั้น จึงได้เข้าไปถามคนตัดฟัน ก็ได้บอกเล่าเหตุของตนที่เป็นมาแล้วทุก ๆ อย่างให้เทวดาฟัง...

(เทวดาเมอกรี้กับคนตัดฟัน. หลวงจันทรามาศย์, ชุด ๒, หน้า ๒๕๖)

เรื่อง เศรษฐีโคม เนื้อเรื่องกล่าวถึงเศรษฐีโคมที่พยายามเลือกคู่ครองให้กับบุตรสาวคนเล็ก โดยมีความคิดว่าลูกเขยของตนควรมีศมีทรัพย์และมีวิชาความรู้ครบทั้งสามอย่าง จนกระทั่งได้ยินเสียงนายวิษณุพูดต่อว่าตนเรื่องที่เป็นข้าแผ่นดิน ควรให้บุตรสาวได้แต่งงานเพื่อให้นักในแผ่นดินมีมากขึ้น ก็เรียกนายวิษณุมาสอบถามถึงวงศ์ตระกูลและตัดสินใจยกบุตรสาวให้กับนายวิษณุ นั่นเอง ดังข้อความที่ว่า

...เดิมยังมีเศรษฐีคนหนึ่งชื่อ โคม อายุประมาณ ๖๐ ปี มีภรรยาชื่อลอย มีบุตรสาวสามคน คนใหญ่ชื่อผ่อง คนกลางชื่อผิว คนเล็กชื่อผาด...

(เศรษฐีโคม. นายเกิด, ชุด ๓, หน้า ๓๘๒)

จากตัวอย่างดังกล่าว จะเห็นได้ว่าผู้เขียนได้นำชื่อของตัวละครเอก ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านให้ความสำคัญกับตัวละครเอกที่มีชื่อเดียวกันกับชื่อเรื่อง เป็นการสร้างความสนใจให้ผู้อ่านติดตามพฤติกรรมของตัวละครเอกต่อไปจนจบเรื่อง

๓.๒ การตั้งชื่อเรื่องตามอาชีพของตัวละครเอก มีจำนวน ๕ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก) ได้แก่อาชีพ ทานสืบ เนติบัณฑิตย์ รับจ้างขนถ่านหิน นักเรียน ขโมย นายพราน และแม่สืบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องตาแก่ขนถ่านหิน เนื้อเรื่องกล่าวถึง ตาแก่ขนถ่านหินเก็บตัวธนาณัติได้ จึงนำเงินไปใช้จ่าย แต่เจ้าของธนาณัติได้แจ้งความเรื่องธนาณัติหายไว้แล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงมาจับกุมและให้เขาชดใช้เงินตามจำนวนในตัวธนาณัติให้กับเจ้าของ โดยวิธีผ่อนชำระ เป็นเวลา ๕๐ สัปดาห์ เมื่อใช้เงิน

ครบตามจำนวนแล้ว เจ้าของรณานิคมกลับนำสิ่งของและเงินทั้งหมด มาให้เขา ทั้งยังรับเขาเข้าทำงาน ด้วยเงินเดือนที่สูงกว่าเดิมอีกด้วย ดังข้อความที่ว่า

...“เมื่อสัก ๑๐ ปีมานี้เอง ผมเพิ่งรับเหมาทำงานอยู่ในห้างเมืองลอนดอนไม่กี่เดือนนัก เป็นคนขับเกวียนขนถ่านไปส่งตามโรงงานต่าง ๆ...

(ตาแก่ขนถ่านหิน. พระองค์เจ้ารัชนี้แจ่มจรัส, ชุด ๑, หน้า ๒๑๖)

เรื่องสืบสรรพการ เนื้อเรื่องกล่าวถึง ท่านสืบที่ช่วยสืบหาผู้ร้ายที่ลักตัวรณานิคมของ พระยา และสามารถจับตัวผู้ร้ายได้ ซึ่งผู้ร้ายก็คือแขกที่มาพักอาศัยอยู่ในบ้านนั่นเอง ดังข้อความที่ว่า

...วันหนึ่งท่านสืบกินอาหารเช้าเสร็จแล้ว เข้านั่งอยู่ในห้องสำหรับรับแขกที่จะมา สนทนาด้วยเรื่องสืบสรรพการ ตรีศรตรงถึงเรื่องเล็กน้อยเรื่องหนึ่งที่ได้ลงมือสืบจะสำเร็จอยู่แล้ว...

(สืบสรรพการ. พระองค์เจ้ารัชนี้แจ่มจรัส, ชุด ๒, หน้า ๖)

เรื่องแม่สืบ เนื้อเรื่องกล่าวถึง แม่สวาสดี ซึ่งมีอาชีพเป็นแม่สืบได้สืบคดีปล้นห้างกิมเต็ง ซึ่งหลักฐานได้ชี้ว่าพ่อทองดีเป็นผู้ลักขโมยเงินนั้นไป แม่สวาสดีได้สืบหาความจริงจนทราบว่าผู้ร้าย ที่ลักขโมยเงินแท้จริงคือเสมียนแม่นั้น แต่ก็ได้ปล่อยเสมียนแม่นั้นไปเพราะสงสารลูกสาวของเขาที่ คาบอด หากเสมียนแม่นั้นถูกจับก็คงไม่มีที่พึ่ง อีกทั้งหากเปิดเผยความจริงก็ไม่ช่วยอะไรขึ้นมาเพราะ นายทองดีได้เสียชีวิตไปแล้ว จะได้ก็เพียงชื่อเสียงกลับคืนเท่านั้น ดังข้อความที่ว่า

...เดี๋ยวนี้พระเดชพระคุณเสนาบดีท่านจัดหาพวกผู้หญิงที่ไหวพริบดีเข้ามาเป็นโปลิสลับ หลายคน เพราะว่าผู้หญิงอาจซอกแซกไปไหน ๆ ได้ ไม่มีใครเขาสงสัย ไม่มีใครคิดคาดหน้าว่าจะมี โปลิสลับเป็นผู้หญิง หนึ่งผู้หญิงมีกลมารยามาก ล่อลวงเอาความจริงได้ง่ายกว่าผู้ชาย โดยประการดังนี้ จึงมีโปลิสลับหรือแม่สืบ (โปลิสลับผู้ชายเขาเคยขนานนามว่า “ท่านสืบ”) อยู่ในกรมพลตระเวน หลายคน แม่สวาสดีภรรยานายสารวัตรแหม่มคนนี้เป็นเยี่ยมกว่าคน ปัญญาเฉลียวฉลาดและใจคอกกล้าหาญอดทนมาก ไม่มีใครทราบว่าหล่อนรับหน้าที่เป็นโปลิสลับ...

(แม่สืบ. ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง, ชุด ๔, หน้า ๒๔๘)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้เขียนได้นำอาชีพของตัวละครเอกมาตั้งเป็น ชื่อเรื่อง ซึ่งมีความน่าสนใจเพราะบางอาชีพก็เป็นอาชีพใหม่ของสังคมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น เนติบัณฑิตย์ ท่านสืบ แม่สืบ เป็นต้น อาชีพเหล่านี้เกิดจากการรับเอา วิทยาการสมัยใหม่มาจากต่างประเทศ เป็นการเปิดมุมมองใหม่ให้ผู้อ่านได้รู้จักอาชีพในสังคม มากขึ้นนั่นเอง

๓.๓ การตั้งชื่อเรื่องตามสรรพนามเรียกตัวละครเอก มีจำนวน ๒ เรื่อง คือ เศรษฐีบุตร และเศรษฐีข้าพลา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องเศรษฐีบุตร เนื้อเรื่องกล่าวถึงเศรษฐีคนหนึ่งมีบุตร ๓ คนด้วยกัน เขาเป็นผู้ที่ฉลาดในการอบรมสั่งสอนบุตรด้วยการยกตัวอย่างที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน ทั้งเรื่องความสามัคคีกันระหว่างพี่น้อง ความสำคัญของการศึกษา และการเลือกคบเพื่อน บุตรของเศรษฐีทั้งสามคนจึงประพฤติตามคำสอนของเศรษฐีเสมอมา ดังข้อความที่ว่า

...เมื่อบุตรทั้ง ๓ คนพี่น้องได้ยินบิดากล่าวข้อเปรียบเทียบให้ฟังเช่นนั้น ก็มีความอายเพราะถ้อยคำของบิดาเป็นอันมาก ด้วยตนพาชื่อมาพูดหาว่าเป็นอุบายของบิดาไม่ แต่นั้นมาก็มิได้คบหาสมาคมด้วยเด็กพาลนั้นต่อไปเลย...

(เศรษฐีบุตร. ขุนประสิทธิอักษรสาร, ชุด ๒, หน้า ๒๑๔)

เรื่องเศรษฐีข้าพลา เนื้อเรื่องกล่าวถึงเศรษฐีคนหนึ่งพาลบ่นเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในบ้านกับนายปลอดคนรับใช้ ซึ่งนายปลอดก็ได้แต่นิ่งเฉยเสีย เพราะถ้าได้ตอบไปก็เหมือนหาเรื่องใส่ตัวนั่นเอง ดังข้อความที่ว่า

... เหลือแสนละมิ่ง จงล้างจงผลาญกูจริง ๆ นี่หากว่ามีทุนรอนทำมาหาได้มาแต่ดั้งแต่เดิมยังมีอยู่มาก หาไม่ละข้าคงต้องถือกะลาขอทานเขา เพราะอายปลอดเป็นแน่ สะ ว่าอะไร อายปลอด ว่าละยังก้มหน้าเบือนิ่งเฉย มิ่งเห็นกูเป็นอย่างไรหรือ ? สะ ๆ ...

(เศรษฐีข้าพลา. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๓, หน้า ๑๘๑)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนใช้สรรพนามเรียกตัวละครเอกที่เป็นเศรษฐีมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เนื้อเรื่องไม่ได้กล่าวถึงชื่อของตัวละครเลย แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับบุคคลที่มีฐานะดีในสังคม

๔. การตั้งชื่อเรื่องตามแก่นเรื่อง ผู้เขียนใช้แก่นเรื่องมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เพื่อเน้นความสำคัญของแก่นเรื่องที่เป็นข้อคิดสอนใจให้แก่ผู้อ่าน การตั้งชื่อเรื่องตามแก่นเรื่องมีจำนวน ๘ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องแต่งงานแก้แค้น เนื้อเรื่องกล่าวถึง ขอนลือกที่ได้รับความจริงว่าภรรยาของเขาอมแต่งงานกับเขาเพื่อแก้แค้นให้กับคนรักเก่า โดยเธอเป็นคนวางยาพิษตนเองทำให้เขาต้องติดคุก เธอขอให้เขามาเธอ ไม่เช่นนั้นเธอจะตามรังควานเขาให้ฆ่าเธอให้ได้ ดังข้อความที่ว่า

...กูมานี้ก็หมายใจจะมาบอกให้มิ่งรู้สำนึก กูรู้อยู่เต็มใจว่ามิ่งไม่มีผิดอย่างอื่น นอกจากอย่างเดียว แต่ที่ข้อมิ่งฆ่าคนที่รักคู่หัวใจของกูเสีย ด้วยกลมารยาของมิ่ง เพราะเหตุนั้น กูจึงสู้หน้าด้านเอาใจคิดต่อ ขอมแต่งงานกับมิ่งด้วยหมายใจจะได้มีช่องแก้แค้น...

(แต่งงานแก้แค้น. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๑, หน้า ๓๖)

เรื่องแต่งงานกันด้วยความสัจย์ เนื้อเรื่องกล่าวถึง พ่อจอนแอบชอบพอกับแม่ละมุน พ่อจอนให้คำสัจย์ว่าจะไม่ล่วงเกินแม่ละมุนหากบิดามารดาของแม่ละมุนไม่อนุญาตให้แต่งงานกัน ต่อมาบิดาของแม่ละมุนได้จะยกแม่ละมุนให้แต่งงานกับผู้อื่น แม่ละมุนจึงหนีไปที่บ้านพ่อจอน เมื่อบิดาของแม่ละมุนทราบว่าพ่อจอนยังไม่ได้ล่วงเกินแม่ละมุนตามคำสัจย์ที่เคยให้ไว้ จึงตกลงให้แม่ละมุนได้แต่งงานกับพ่อจอนนั่นเอง ดังข้อความที่ว่า

...แม่ละมุนก็เลยเล่าความมาตั้งแต่ต้นแรกรักกับกระผม แลได้ปฏิญาณให้แก่เจ้าหล่อนอย่างไร แลเจ้าหล่อนได้รักษาความสัจย์ปฏิญาณไว้อย่างไร กระผมได้รักษาความสัจย์ตามปฏิญาณอย่างไร จนถึงถ้วนทุกประการ พอถึงวันแรม ๕ ค่ำเป็นวันดี กระผมก็ได้แต่งงานอยู่กินกับแม่ละมุนมาจนทุกวันนี้...

(แต่งงานกันด้วยความสัจย์. นายปาล เปรียญ, ชุด ๑, หน้า ๓๗๓)

เรื่องการนับถือเจ้าวแลผี เนื้อเรื่องกล่าวถึง ความเชื่อในการนับถือเจ้าวและผีหลายชนิดของมนุษย์ที่แตกต่างกันไปตามเชื้อชาติ ดังข้อความที่ว่า

...มนุษย์ในทวีปเอเชียมีความนับถือธรรมดาสิ่งหนึ่ง นอกจากความนับถือพุทธศาสนา ความนับถือที่แพร่หลายแล้วนั้นจัดเป็นสองอย่าง เรียกว่านับถือเจ้าวอย่างหนึ่ง นับถือผีอย่างหนึ่ง...

(การนับถือเจ้าวแลผี. ชุนมหาวิไชย, ชุด ๒, หน้า ๗๕)

เรื่องยังไม่แน่ เนื้อเรื่องกล่าวถึง ชาวนาคนหนึ่งมักตอบคำถามลูกว่ามันยังไม่แน่นี้ลูกเสมอ เขาได้อธิบายตามข้อข้องใจของลูกว่าไม่ว่าสิ่งใดก็ตกอยู่ในความไม่แน่นอนทั้งสิ้น เมื่อทำสำเร็จแล้วจึงถือว่าแน่นอนได้ ดังข้อความที่ว่า

...พ่อตอบลูกว่า ที่นี้เป็นแน่ละ ๆ ไม่ต้องสงสัยอะไร เพราะความที่พูดว่าไม่แน่มันนั้น ถ้าจะอธิบายออกแล้ว ก็ไปได้หลายอย่างหลายเรื่อง ไม่ว่าสิ่งอะไร ๆ ก็ต้องตกลงอยู่ในความไม่แน่นอนก่อน ไม่ใช่หรือขอรับ ครั้นเมื่อทำสำเร็จแล้วหรือเป็นขึ้นแล้ว ก็ต้องจัดเอาว่าเป็นความแน่ได้...

(ยังไม่แน่. นายผ่อง, ชุด ๓, หน้า ๓๕๕ - ๓๕๖)

เรื่องความรักของผู้หญิง เนื้อเรื่องกล่าวถึง การทำควลงกันระหว่างกัปตันกาเยกับมิสเตอร์
แฮมมิลตัน ด้วยเหตุที่กัปตันกาเยเคยประจานมิสโรบินสันให้เสื่อมเสียชื่อเสียง ผลการควลงปรากฏว่า
กัปตันกาเยสิ้นชีวิต ส่วนมิสเตอร์แฮมมิลตันสลับไป เมื่อหมอเข้าไปช่วยเหลือจึงได้ทราบว่าแท้จริง
แล้วมิสเตอร์แฮมมิลตันเป็นผู้หญิง ผู้เขียนได้สรุปแนวคิดของเรื่องไว้ตอนท้ายเรื่อง ดังข้อความที่ว่า

...ความรักนั้นย่อมมีอยู่ประจำในระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ไม่เฉพาะแต่ในระหว่างชายกับ
หญิง หรือชายกับชาย ในระหว่างหญิงกับหญิงก็มีมาก ถึงกับสละชีวิตของตนให้เพราะความรักได้
เหมือนกัน เจกเรื่องนี้...

(ความรักของผู้หญิง. ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง, ชุด ๔, หน้า ๒๒๕)

จากตัวอย่างที่ยกมานั้น ผู้เขียนใช้แก่นเรื่องมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เพื่อเน้นความสำคัญของ
แก่นเรื่องที่เป็นข้อคิดสอนใจให้แก่ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านเข้าใจสาระสำคัญของเรื่องตรงตามที่คุณเขียน
ต้องการสื่อความหมายอีกด้วย

๕. การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้สัญลักษณ์ นักเขียนใช้สัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่องเพื่อเปรียบเทียบ
พฤติกรรมหรือแนวคิดของตัวเองที่ตนเองสร้างขึ้น การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้สัญลักษณ์มีจำนวน
๗ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องแม่สื่อกระดาศ คือ การชักนำหญิงชายให้ได้มาแต่งงานกันผ่านทางจดหมาย เนื้อเรื่อง
กล่าวถึง คุณหลวงยกกระบัตรมีใจชอบพอมแม่ทองอยู่ซึ่งเป็นแม่ม่าย จึงได้ส่งจดหมายเป็นสื่อ
โดยแอบอ้างชื่อผู้อื่น ผลสุดท้ายก็ได้แม่ทองอยู่มาเป็นภรรยา ซึ่งผู้เขียนใช้บทสนทนาของตัวเอง
เพื่ออธิบายความหมายของชื่อเรื่องในตอนท้ายเรื่องด้วย ดังข้อความที่ว่า

...นี่คั้งนั้นแล้วก็ถามผัวว่า หนังสือที่แม่บางทิ้งมา ๆ จนตลอดเรื่องนะเป็นความคิดของ
คุณเองหรือ

ผัว จ๊ะ ฉันคิดเอง

เมีย หนังสือที่ฉันทิ้งไป ๆ ถึงแม่บางนะ คุณรับไว้เองหรือ

ผัว จ๊ะ ฉันรับไว้เอง

เมีย ถ้าเช่นนั้น คุณก็ให้กระดาศเป็นสื่อให้คุณนะซิ

ผัว จ๊ะ

เมีย นี่ก้ำในใจ หัวเราะแล้วพูดว่า กระดาศแท้ ๆ พูดได้เหมือนคน เป็นสื่อให้คนก็ได้
แล้วต่างคนก็หลับไป...

(แม่สื่อกระดาศ. ขุนบัญญัติวราท, ชุด ๑, หน้า ๑๑๓)

เรื่องแม่น้ำเมืองไทย คือ การใช้สติไตร่ตรองสิ่งที่ได้รู้ได้เห็น เนื้อเรื่องกล่าวถึง พ่อค้าคนหนึ่งใช้ปลาอย่างเป็นเหยื่อตกปลา แมวตัวหนึ่งได้กลิ่นปลาจากเบ็ดของพ่อค้าจึงรีบไปคาบปลาที่ติดกับเบ็ดนั้นแล้วกระโดดหนี แต่พลัดตกลงไปในน้ำ พ่อค้าเห็นเบ็ดกระตุกก็นึกว่าตกได้ปลาตัวใหญ่ รีบสาวสายเบ็ดขึ้นมา พบแมวติดเบ็ดอยู่จึงเข้าใจว่าเป็นแม่น้ำ เมื่อพ่อค้าเล่าให้เพื่อนฟังจึงกลายเป็นข่าวลือว่ามีแม่น้ำในเมืองไทย ในคอนท้ายเรื่องผู้เขียน ได้อธิบายให้ผู้อ่านทราบถึงความหมายของชื่อเรื่อง พร้อมทั้งให้ข้อคิดในเรื่องของการใช้สติไตร่ตรองสิ่งต่าง ๆ แก่ผู้อ่านอีกด้วย ดังข้อความที่ว่า

...ในเหตุที่กล่าวถึงผู้ได้เห็นแมวตกน้ำ สำคัญว่าเป็นแม่น้ำนี้ เป็นคติได้อย่างหนึ่ง คือ สิ่งใดที่เราได้รู้ ได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง แม้เราปราศจากสติความดำริไตร่ตรองแล้ว เราก็ไม่อาจรู้จริงในสิ่งที่เราได้รู้เป็นต้นนั้น ได้เป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น ความพิจารณาไตร่ตรองนี้ เป็นสิ่งมีคุณเป็นประโยชน์หลายอย่างหลายสถาน ในเบื้องต้น ก็เป็นเหตุให้เรารู้จริงในสิ่งที่เราได้รู้ได้เห็นนั้นเป็นสำคัญ ถ้าเราปราศจากสติแล้ว ก็คงจะสำคัญผิดไปต่าง ๆ ตามแต่จะเป็นไป ดังเรื่องแม่น้ำเมืองไทยที่ข้าพเจ้ากล่าวนี้...

(แม่น้ำเมืองไทย. ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง, ชุด ๓, หน้า ๘๕)

เรื่องเงินสดและความเชื่อถือ คือ ททรัพย์ที่บุคคลพึงแสวงหา ได้แก่ ทุนทรัพย์และคุณทรัพย์นั่นเอง เนื้อเรื่องกล่าวถึง นักแสดงละครที่รักษาความสัตย์ จึงได้แต่งงานกับบุตรสาวของเศรษฐี ซึ่งผู้เขียน ได้อธิบายถึงความหมายของชื่อเรื่องไว้ในตอนต้นเรื่อง ดังข้อความที่ว่า

...ทรัพย์ที่จะพึงแสวงนั้น ข้าพเจ้าเข้าใจว่า คนเป็นอันมากมักจะเข้าใจผิดคิดว่ามีแต่ทุนทรัพย์อย่างเดียว ทุนทรัพย์นั้นและข้าพเจ้าหมายความว่าเงินสด คือจะเป็นเงินตราหรือเครื่องรูปพรรณและที่ดินอย่างใดก็ดี บรรดาเมื่อต้องการจะให้กลับเป็นเงินสดได้ หรือคิดราคาด้วยจำนวนเงินสดนั้น ยังทรัพย์อีกอย่างหนึ่งที่เป็นของสำคัญ คือคุณทรัพย์เกรงจะมีคนน้อยที่เข้าใจถูกต้องว่าทรัพย์มีสองประเภท และคุณทรัพย์สำคัญกว่าทุนทรัพย์ คุณทรัพย์นี้เอง ข้าพเจ้าหมายความว่าความเชื่อถือ...

(เงินสดและความเชื่อถือ. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๔, หน้า ๒๕๐)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าผู้เขียน ใช้สัญลักษณ์มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เพื่อสื่อถึงพฤติกรรมหรือแนวคิดของตัวละครที่ตนเองสร้างขึ้น ผู้อ่านต้องตีความหมายของสัญลักษณ์จาก เนื้อเรื่อง หากตีความได้ถูกต้องก็จะทำให้เข้าใจแนวคิดของเรื่อง ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๖. การตั้งชื่อเรื่องตามที่มาของเรื่อง ผู้เขียนใช้ที่มาของเรื่องมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้อ่านให้รู้จักไปรู้เรื่องต่าง ๆ รอบตัว โดยใช้เรื่องที่ได้รับมาจากต่างประเทศ และเรื่องเกร็ดความรู้โบราณ การตั้งชื่อเรื่องตามที่มาของเรื่องมีจำนวน ๔ เรื่อง ได้แก่ นิทานสุภาษิตจีน นิทานสุภาษิตโบราณ นิทานเกร็ด และนิทานเบ็ดเตล็ด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องนิทานสุภาษิตจีน เนื้อเรื่องกล่าวถึง รูปวาดบนพัดคันจิ๋วของจีน ซึ่งเป็นเรื่องนิทานสุภาษิตจีนกล่าวถึงสามีภริยาคู่หนึ่งมีอาชีพขอทานซึ่งทำมาหากินลำบาก และยังต้องเลี้ยงดูมารดาของสามีอีกด้วย ต่อมาเมื่อมีบุตรสาวภริยาต้องให้บุตรสาวและมารดาสามีค้ำนมจากอกของตน สามีต้องการรักษาชีวิตของมารดาจึงขอให้ภริยานำบุตรสาว ไปฝังเสีย ด้วยความกตัญญูของคนทั้งสองต่อมารดาจึงได้พบกับขุมทอง ผู้เขียนได้กล่าวถึงที่มาของเรื่องไว้ตอนต้นเรื่อง ดังข้อความที่ว่า

...ข้าพเจ้าจึงถามตาเจ๊กคนนั้นว่า “นี่แน่ะ ถ้าแก่อายุรูปในพัดนี้มันมีเรื่องราวยังไงนะ ทำไมถึงมีผู้ชายยื่นมือจอบขุดดิน แล้วมีผู้หญิงยื่นอุ้มเด็กอยู่ใต้ดินไม่ดังนี้?”

ตาเจ๊กคนนั้นก็รับพัดไปดู (ด้วยถึงเป็นพัดแกก่าลังพัดอยู่เอง แยกหาได้สังเกตดูรูปไม่) หัวเราะ แล้วตอบว่า “รับปะทาง เบ็งเลื่องนิทางขอลับ”

ข้าพเจ้ากลับย้อนถามว่า “เรื่องนิทางอะไรนะแก”

ตาเจ๊กตอบว่า “เลื่องนิทางสุภาสีกขอลับ”...

(นิทานสุภาษิตจีน. พระองค์เจ้ารัชนีแจ่มจรัส, ชุด ๑, หน้า ๓๐๘)

เรื่องนิทานสุภาษิตโบราณ เนื้อเรื่องแบ่งออกเป็น ๔ บท แต่ละบทเป็นเรื่องสุภาษิตโบราณ ได้แก่ เรื่องฝนทั้งเป็นเข็ม กล่าวถึงความเพียรทำให้ประสบผลสำเร็จ เรื่องโสฬศบุรุษ กล่าวถึงการตั้งใจทำมาหากินยอมมั่งมีเงินทองมากกว่าการเล่นแร่แปรธาตุ เรื่องชายแก่กับพระเขมร กล่าวถึงคุณประโยชน์ของวิชาความรู้ และเรื่องพราหมณ์ถามโจทย์เลขสามแฉก เนื้อเรื่องกล่าวถึงสุภาษิตเส้นผมบังภูเขา ซึ่งผู้เขียนปิดท้ายเรื่องด้วยโคลงสี่สุภาพเป็นคำสอนไว้ในตอนท้ายบทด้วย ดังตัวอย่าง

...เส้นผมบังเหลี่ยมเบื่อง

ภูผา

ข้าวสุกติดหลังคา

ห่อนแจ่ง

เรียนมากแต่หากหา

ทันไคร่ ครวญเฮย

ได้สติใจแห้ง

เหตุด้วยเสียคาย...

(นิทานสุภาษิตโบราณ. หลวงวินิจวิทยาการ, ชุด ๒, หน้า ๒๔๑)

เรื่องนิทานเกร็ด เนื้อเรื่องกล่าวถึง บุตรสาวของพ่อค้ามีอาการป่วยรักษาไม่หาย พ่อค้าจึงได้ปิดประกาศให้เงินรางวัลเพื่อหาหมอรักษามารักษาบุตรสาวของตน หลังจากนั้นก็มีดาหมอคนหนึ่งมาตรวจร่างกายและที่อยู่ของบุตรสาว จึงให้ทำความสะอาดที่อยู่ให้บุตรสาวใหม่ และให้ทานยาบำรุง ทั้งดูแลความสะอาดของร่างกายจนกระทั่งหายเป็นปรกติ ผู้เขียนได้กล่าวถึงที่มาของเรื่องไว้ในตอนท้ายเรื่อง ดังข้อความที่ว่า

...มนุษย์เราซึ่งมีโรคร้ายต่าง ๆ ไข้จะต้องใช้ยารักษาทั่วไปก็หาไม่ ด้วยการบริหารรักษาตัวนี้แหละเป็นสิ่งสำคัญ จะทำให้บังเกิดโรคร้ายได้ต่าง ๆ อนึ่ง บุตรสาวท่านคนนี้ ข้าพเจ้าเห็นลักษณะเป็นคนมีทรัพย์ คงมีผู้มีบรรดาศักดิ์จะทำนุบำรุงบุตรท่าน แต่ตัวท่านก็จะได้ฟังบุตรท่านต่อไป เรื่องนี้เป็นนิทานเกร็ดเล็กน้อย เป็นเรื่องแก้รำคาญ อ่านเล่นเมื่อเวลาว่าง ๆ ...

(นิทานเกร็ด. หลวงศิริสมบัติ, ชุด ๒, หน้า ๒๔๗)

นิทานเบ็ดเตล็ด เนื้อเรื่องกล่าวถึงตัวละครสองคนสนทนากันเรื่องสภาพชีวิตของคนต่างจังหวัดและวิจารณ์การแต่งกายของทหารในเมืองหลวง ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวเกริ่นนำตอนต้นเรื่องว่าเรื่องนี้เป็นเพียงเรื่องสนุกสำหรับอ่านเล่นเท่านั้น ดังข้อความที่ว่า

...ความในเรื่องซึ่งจะกล่าวต่อไปนี้ เมื่อพิจารณาไปก็ไม่สู้จะเป็นแก่นสารแลประโยชน์อันใดนัก เป็นแต่สนุกขัน ๆ ในถ้อยคำที่เข้าสองเกลอพูดกันเท่านั้น ข้าพเจ้าผู้มีสติปัญญาน้อย คิดทำได้เพียงใด ก็ขอสนองพระเดชพระคุณ แลสู่ท่านสมาชิกอ่านเล่น เหมือนเล่าเรื่องนิทานให้ฟังในเวลาที่ว่างเปล่า โดยที่ข้าพเจ้ามีความยินดีในหอพระสมุทวชิรญาณด้วย...

(นิทานเบ็ดเตล็ด. ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง, ชุด ๓, หน้า ๑๒)

จากข้อความดังกล่าว จะเห็นได้ว่าผู้เขียนใช้ที่มาของเรื่องมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เพื่อสร้างความสนใจให้ผู้อ่านอยากติดตามเรื่องราวที่ได้มาจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทำให้ผู้อ่านได้รู้จักวัฒนธรรมของชาวต่างชาติและมีความรู้ในเรื่องเกร็ดความรู้ต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น

๗. การตั้งชื่อเรื่องโดยแปลงสำนวนไทยและแปลงชื่อคัมภีร์ที่รู้จักกันทั่วไป ผู้เขียนใช้การแปลงสำนวนไทยและชื่อคัมภีร์ที่รู้จักกันทั่วไปมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เป็นการกระตุ้นความสนใจของผู้อ่านให้อ่านอยากติดตามเนื้อเรื่องเพื่อให้ทราบสาเหตุที่ผู้เขียนใช้ชื่อเรื่องเป็นสำนวนไทยและชื่อคัมภีร์ที่แปลกไปจากเดิม การตั้งชื่อเรื่องโดยแปลงสำนวนไทยมีจำนวน ๔ เรื่อง คือ เกือบจะได้ซุบมือเปิบ ทำโทษบูชาคุณ จับผู้หญิงสองมือ และคนเคียวรอดตาย ส่วนการตั้งชื่อเรื่องโดยแปลงชื่อคัมภีร์ที่รู้จักกันทั่วไปมีเพียงเรื่องเดียว คือ ธรรมบทบันกลาง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องเกือบจะได้จับมือเปิบ เนื้อเรื่องกล่าวถึง ตัวละครที่ให้ความช่วยเหลือหญิงสาวผู้หนึ่ง และคิดว่าจะได้ถือ โอกาสปราศรัย แต่เหตุการณ์กลับไม่เป็นอย่างที่คิด ดังข้อความที่ว่า

...ถ้าจะเรียกว่าหาได้อย่างจับมือเปิบก็ได้ กระผมไม่ได้คิดอย่างใด เดิมใจเชื่อว่าแม่ผิวเนื้อ คำแดงคงจะคิดขอบคุณกระผมอย่างยิ่ง ที่กระผมได้รับปกครองความประสงค์ของหล่อน จนหล่อนได้พ้นอันตรายจากอำนาจเจ้าพวกขอแรงจะทำร้าย อาศัยเหตุเหล่านี้แต่ทำให้กระผมมีความ เชื่อแน่ว่า แม่ดากรมคงจะไม่พ้นมือเป็นแน่ แต่ที่ไหนล่ะขอรับ ความเชื่อถือแลความมุ่งหมายซึ่ง กระผมได้กราบเข้ามาแล้วเป็นอันใช้ไม่ได้ ไม่ถูกเสียทั้งนั้น เมื่อกระผมได้แสดงกิริยาทำทางต่อสู้กับ เจ้าพวกขอแรงเหล่านั้น จนเจ้าพวกขอแรงเหล่านั้นหลบหลีกไปแล้ว กระผมจึงได้หันหน้ามาหมาย ว่าจะปราศรัยกับหล่อนสักคำหนึ่ง ในเวลานั้น ถ้ามีผู้ใดเขาทราบเรื่องแล้ว กระผมก็ไม่ทราบว่าจะ วางหน้าไว้แห่งใด เพราะแม่แมวคำของกระผมไปลี้ไปข้างไหนเสียฉิบก็ไม่ทราบ กระผมออกนึก อายใจเสียจริง ๆ...

(เกือบจะได้จับมือเปิบ. หลวงนิรมานมุกทธาร, ชุด ๑, หน้า ๔๒๕ - ๔๓๐)

เรื่องทำโทษบูชาคุณ เนื้อเรื่องกล่าวถึง ชายผู้หนึ่งคิดแก้เผ็ดนายด่านตรวจเรือสินค้า โดยนำ พริกป่นละเอียดไปให้นายด่านบอกว่าเป็นยารักษาตาแดง แต่ผลปรากฏว่าตาของนายด่านกลับหายดี เป็นปกติดังเดิม ทำให้นายด่าน ไม่ค่อยตรวจเรือสินค้าของเขาเข้มงวดเหมือนก่อน ทำให้เขาคิดว่ามัน ตรงข้ามกับสำนวนโบราณที่ว่า “ทำคุณบูชาโทษ” ดังข้อความที่ว่า

...เมื่อไปกลางทาง กระผมจึงคิดว่า ครั้งแรกเราตั้งใจจะทำโทษแก่เขานั้นกลับเป็นคุณไป ก็เลียดใหญ่ทีเดียว เพราะตั้งแต่นั้นมา เมื่อถึงด่านก็ไม่ต้องถูกตรวจแลขนของขึ้นดู ข้าได้กินข้าวของ ด่านายด่านด้วย เสมอทุก ๆ เทียวที่เดินเรือ ไปทางนั้น กระผมจึงมาคิดว่ามันตรงกันข้ามกับคำโบราณ ที่ท่านกล่าวว่า “ทำคุณบูชาโทษ โปรดสัตว์ได้บาป” ที่เดียว คือมันกลายเป็น “ทำโทษบูชาคุณไป เสียแล้ว”...

(ทำโทษบูชาคุณ. นายเจือ, ชุด ๓, หน้า ๖ - ๗)

เรื่องจับผู้หญิงสองมือ เนื้อเรื่องกล่าวถึง ตัวละครที่มีความรักกับผู้หญิงสองคนพร้อม ๆ กัน และโผล่ในการตัดสินใจเลือกคนใดคนหนึ่งมาเป็นคู่ครอง สุดท้ายจึงต้องเสียหญิงสาวไปทั้งสอง คน ซึ่งคล้ายกับสำนวนไทยที่ว่า “จับปลาสองมือ” ดังข้อความที่ว่า

...ส่วนลุงเขยข้าพเจ้าแลแคโรลินนั้น เมื่อได้ทราบเรื่องที่เรียกกันว่าความไม่จริงใจของ ข้าพเจ้าเช่นนั้นแล้ว ก็พินไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน เรื่องที่ข้าพเจ้ากับแคโรลินจะแต่งงานกันนั้นก็เป็นอัน ต้องยกเลิก ข้าพเจ้าเลยเสียแก้วหาค่ามิได้ไป

เรื่องความข้าพเจ้าเสียสัญญาที่เมเบิ้ลฟ็องนั้น ลงท้ายข้าพเจ้าก็แพ้ต้องเสียค่าปรับเป็นอันมาก แลในประเทศโน้นถ้าหญิงฟ็องชายว่าเสียสัญญาแล้ว หญิงกับชายจะกลับไปแต่งงานกันอีกไม่ได้ เป็นอันเมเบิ้ลก็หลุดลอยจากมือข้าพเจ้าไปเหมือนกัน...

(จับผู้หญิงสองมือ. พระองค์เจ้ารัชนิแจ่มจรัส, ชุด ๔, หน้า ๗๘)

เรื่องคนเดียวรอดตาย เนื้อเรื่องกล่าวถึง ตัวละครที่ต้องการพิสูจน์ความรักของตนที่มีต่อหญิงสาว จึงเข้าร่วมรบเป็นกองพลภักดีอาสาในสงคราม บรรดาทหารหนุ่มที่มาชอบพอหญิงสาว คนเดียวกันต่างก็เสียชีวิตในสงคราม เหลือเขารอดตายมาเพียงคนเดียวจึงได้แต่งงานกับหญิงสาวในที่สุด ซึ่งผู้เขียนได้แสดงถ้อยคำขอโทษผู้อ่านไว้ในตอนท้ายเรื่อง เกี่ยวกับการตั้งชื่อเรื่องคล้ายกับสำนวน “คนเดียวหัวหาย สองคนเพื่อนตาย” ทั้งที่เนื้อเรื่องไม่ได้เกี่ยวข้องกับสำนวนนี้เลย ดังข้อความที่ว่า

...เมื่อข้าพเจ้าจะรบต่อไปไม่ได้อีกแล้ว จะอยู่ต่อไปก็ไม่มีประโยชน์ ข้าพเจ้าจึงกลับบ้าน แลได้รับรางวัลสมหมาย คือได้หมั้นกับเบิ้ลลาในไม่ช้าฉันนั้นเอง เดียวนี้เราได้แต่งงานเป็นคู่เมียกันแล้ว ข้าพเจ้าไม่แน่ใจว่าทั้งโลกนี้ไม่มีผู้ชายคนไหนจะมีความสุขมากกว่าข้าพเจ้า แลเบิ้ลลา ก็บอกว่าเขามีความสุขมากกว่าผู้หญิงอื่นในโลกนี้เหมือนกัน เขาบอกไม่แท้ว่า ทำไมเขาจึงไม่ยอมแต่งงานกับข้าพเจ้าเสียแต่แรก เพราะเขาก็รักข้าพเจ้ามากกว่าคนอื่น ๆ อยู่แล้ว

ข้าพเจ้าต้องขออุกแก่โทษต่อท่านผู้อ่าน ที่ได้ตั้งชื่อเรื่องนี้ว่า “คนเดียวรอดตาย” เพราะถ้าจะให้ชัดแล้วต้องว่า “รอดตายคนเดียว” จึงจะถูก ข้าพเจ้าเกรงว่าเรื่องนี้หาใครตรงกับคำภาษิตที่กล่าวว่า “คนเดียวหัวหาย สองคนเพื่อนตาย ฯลฯ” นักไม่ เห็นจะเป็นด้วยคำภาษิตนั้น ไม่ได้กล่าวไว้สำหรับการสงครามกระมัง...

(คนเดียวรอดตาย. พระองค์เจ้ารัชนิแจ่มจรัส, ชุด ๔, หน้า ๑๑๔ - ๑๑๕)

เรื่องธรรมบทชั้นกลาง เนื้อเรื่องกล่าวถึง ตาโห้สนทนากับนายพัดเกี่ยวกับเรื่องเนื้อไม้ได้กิน หนึ่งไม้ได้รองนั่ง กระจุกแขวนคอ โดยเล่าเรื่องในบาลีเป็นนิทานเปรียบเทียบสำนวนให้ฟัง เมื่อนายพัดถามว่าเรื่องนั้นอยู่ในคัมภีร์ใด ตาโห้ก็ว่าอยู่ในธรรมบทชั้นกลาง นายพัดจึงบอกว่าไม่เคยได้ยินว่ามีธรรมบทชั้นกลางอยู่เลย ตาโห้รู้ว่าตนพูดผิดไปก็รีบลากลับ ดังข้อความที่ว่า

...พัด เอ ยังงั้น ฉันเห็นจะเป็นคนกรรมมากคนหนึ่งละลุง แต่ฉันจะต้องชักลูงหน่อย ที่ลุงอ้างว่าเรื่องในบาลีนั้น มีอยู่ในคัมภีร์ไหน

โห้ ในธรรมบทแหละพ่อเป็นมีเป็นแม่

พัด เอ๊ะจะไม่ใช่ละคระมังลุง ในธรรมบทบันดั้นบันปลายฉันก็ได้ฟังพระท่านแปลอยู่บ่อย ๆ
ทำไมไม่ได้ยินกล่าวถึงเรื่องนี้เลย มีอยู่ในผูกไหนนะลุง

โห่ อ้ายผูกนี้แหละพ่อ ฉันก็หลง ๆ ลืม ๆ ไปเสียบ้างแล้ว เห็นจะบอกพ่อไม่ถูก

พัด ยังงั้นก็ขอให้รู้ว่า อยู่ในบันดั้นหรือบันปลายก็เอาเถอะลุง

โห่ ประเดี๋ยวก่อนพ่อ ฉันนึกดูก่อน งานบัน เอ๊ะ ไม่ใช่ประเดี๋ยว อ้อจริงละ ในบันดั้นบัน
ปลายเห็นจะไม่มี จริงยังพ่อว่า ของมีอยู่ในบันกลาง ถูกละพ่อ ไปตรวจดูเถอะ ในธรรมบทบันกลาง
นั่นแหละ เป็นมีเป็นแน่

พัด ใส่ก้ากใหญ่ พูคว่า เอกละลุง นิทานของพ่อลุงทั้งเรื่อง หยิบขึ้นคิดได้ที่ธรรมบทบันกลาง
นี่เอง แปลกจริง ๆ เป็นไม่มีของใครเป็นแน่ ตั้งแต่ฉันเกิดมาก็ฟัง ได้ยินธรรมบทบันกลางวันนี้แหละ
ตาโห่ฟังเสียงผิด รู้สึกว่าตัวคงถลลเข้าไปพอแล้ว เลยลากลับลงไปเรือ รีบถอยออกจากท่าไปจอดอยู่
ที่อื่น ตั้งแต่วันนั้น ตาโห่ก็ไม่กลับมาจอดเรือที่หน้าจวนเจ้าคุณผู้ใหญ่อีกเลย...

(ธรรมบทบันกลาง. นายนาน, ชุด ๓, หน้า ๔๕๘ - ๔๖๐)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าเรื่องสั้นที่ตั้งชื่อเรื่อง โดยการแปลงสำนวนไทยและแปลงชื่อ
คำภีร์ที่รู้จักกันดีนั้น ผู้เขียนจะกล่าวถึงสำนวนหรือชื่อคำภีร์เดิมไว้ในเรื่องด้วย เป็นการแสดงให้
ผู้อ่านทราบถึงเจตนาในการแปลงสำนวนและชื่อคำภีร์ที่รู้จักกันดีของผู้เขียนอย่างชัดเจน ทั้งยัง
สร้าง ความสนใจให้ผู้อ่านอยากติดตามเรื่องราวอันเป็นที่มาของการตั้งชื่อเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง

๘. การตั้งชื่อเรื่องตามรูปแบบคำประพันธ์ ผู้เขียนใช้ชนิดของคำประพันธ์ซึ่งมี
ฉันทลักษณ์แตกต่างกันมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านทราบรูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้ใน
การนำเสนอเรื่อง ซึ่งถือเป็นการแสดงฝีมือทางการประพันธ์ของผู้เขียนนั่นเอง การตั้งชื่อเรื่อง
ตามรูปแบบคำประพันธ์จำนวน ๓ เรื่อง คือ นิทานคำกลอน ๒ เรื่อง และนิทานคำโคลงอีก ๑ เรื่อง
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องนิทานคำกลอน เนื้อเรื่องกล่าวถึง ตากับยายคู่หนึ่งมีอาชีพปลูกปอฝ้ายขาย วันหนึ่ง
ซุกพอบคุมเงินเป็นจำนวนมาก จึงคิดอุบายนำเงินใส่ไหปลาร้าแล้วนำไปฝากไว้ที่บ้านเศรษฐี แล้วก็
ค่อย ๆ ไปนำเงินออกมาใช้โดยบอกว่ามาเอาปลาร้าไปกิน ท่านเศรษฐีและภรรยาแอบไปเปิดไหดู
เห็นเงินจำนวนมาก ภรรยาเศรษฐีเกิดความโลภจึงบอกให้เก็บเงินไว้เอง เมื่อตากับยายมาเอาเงินที่
บ้านเศรษฐีจึงพบแต่ไหเปล่า ภรรยาเศรษฐีก็อ้างว่าตอนที่นำมาฝากไว้ นั้นบอกว่าเป็นไหปลาร้าเหตุ
ใดจึงมาถามถึงเงิน ตากับยายได้ฟังดังนั้นก็นำความไปฟ้องท่านผู้รั้งเมือง ท่านได้ใช้อุบายสืบจน

ทราบความจริงทั้งหมด และปรับเงินเศรษฐีต้องชดใช้เงินให้เท่ากับขายเป็นสองเท่าของเงินที่นำไป
เรื่องนี้แต่งเป็นคำประพันธ์กลอนสุภาพ ดังตัวอย่างเช่น

...ขอเรียงพจน์บทนิทานบูรณเล่า

ยังมีเฒ่าขายกะตอณาโถ

ปลุกปอฝ้ายขายค้าประสาโซ

ไม่โลโกหาเลี้ยงกันเพียงพอ

สติยังหลังสถานบ้านเศรษฐี

พอเป็นที่ขาดอะไรก็ไปขอ

ด้วยเคยรับส่งฝ้ายแลขายปอ

ไม่ต้องต่อตามกันฉันทัดตา...

(นิทานคำกลอน. ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง, ชุด ๔, หน้า ๑๓๓)

เรื่องนิทานคำโคลง เนื้อเรื่องกล่าวถึง ตาหวังมีอาชีพรับจ้างขับรถ มินิสัยอันซพาลยิ่งนัก
ต่อมา นายบ้ำกับกิมฉายคิดจะประทุษร้ายตาหวัง ต่างคนต่างทำร้ายกันไปมา นายท่ารถมาเห็นเข้า
จึงไต่สวนหาเหตุที่ทะเลาะกัน แล้วสั่งให้ออกจากงานทั้งสองคน เรื่องนี้แต่งเป็นคำประพันธ์โคลง
สุภาพ ดังตัวอย่างเช่น

...ตาหวังคนรับจ้าง

ขับรถ

มูทะลุคุดสาหัส

เหตุห้าว

ใครใครไปชอบหมด

เว้นแต่ มิตรเฮย

นามหล่อบ่แตกร้าว

ร่วมน้ำใจกัน ๆ

นอกนั้นซิดห่างกร้าว

โกรธา ท้วเฮย

อำนาจอวิชาหนา

แน่นแท้

ผิดชอบห่อนสอบสา

เหตุเท็จ จริงเลย

พกแต่โทโสแท้

ชนะคือคายไป ๆ...

(นิทานคำโคลง. ก.ย. (นามแฝง), ชุด ๔, หน้า ๒๒๖ - ๒๒๗)

เรื่องนิทานคำกลอน เนื้อเรื่องกล่าวถึง ตาซุมีบุตรสาวสองคนชื่อนางมีกับนางมิ่ง ทั้งสอง
มีรูปโฉมงดงามมาก ตาซุนั้นได้ตั้งมั่นว่าจะยกบุตรสาวให้กับคนที่มีวิชาความรู้เท่านั้น ทิดผาได้ใช้
อุบายแกล้งปลอมตัวว่ารับราชการเป็นเสมียน ตาซุจึงยกนางมีให้กับทิดผา ฝ่ายทิดผาก็ใช้อุบายแกล้ง
ปลอมเป็นช่างจักสาน ตาซุจึงยกนางมิ่งให้กับทิดผา ต่อมา มีงานผ้าป่าตาซุได้สั่งให้ทิดผากัดลอกฎีกา

ห้าร้อยจบ และให้ทีผลสวนกระบุงร้อยใบ ทั้งสองก็ใช้อุบายทะเลาะกันจนไม่ต้องแสดงวิชาเสมียนกับจักสานอีกต่อไป เรื่องนี้แต่งด้วยกลอนสุภาพ ดังตัวอย่างเช่น

...นิทานเรื่องเมืองเหนือจริงเจือปด

ธิบายบทบอกแจ้งแถลงไข

ชื่อคาชออยู่ที่เมืองพิไชย

เป็นบ้านใหญ่สินทรัพย์นับอนันต์

มีบุตรพี่น้องทั้งสองหญิง

ประไพพริ้งเพียงอย่างนางสวรรค์

เป็นเลิศชื่อลือเลื่องในเมืองนั้น

ใครไม่ทันทัดเทียบเปรียบองค์...

(นิทานคำกลอน. ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง, ชุด ๔, หน้า ๒๗๑)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้เขียนเน้นความสำคัญของคำประพันธ์ที่ใช้ในการแต่งเรื่องมากกว่าเนื้อหาของเรื่อง จึงใช้ชื่อของคำประพันธ์แต่ละชนิดมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านได้ชื่นชมในฝีมือการสร้างสรรค์เรื่องตามรูปแบบคำประพันธ์ของผู้เขียน

๕. การตั้งชื่อเรื่อง โดยใช้คำถาม นักเขียนใช้คำถามมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้อ่านด้วยการให้ตอบคำถาม หากต้องการคำตอบที่ถูกต้องของผู้เขียนก็ต้องติดตามอ่านเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำถามมี ๓ เรื่อง คือ ะไรแน่หนอ ทำไมน้ำทะเลถึงเค็ม และยังมีใจฉันทันถึงได้เป็นอิสวาทินทิก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องอะไรแน่หนอ เนื้อเรือก้าวถึง หลานคนหนึ่งวิ่งมาบอกลุงว่าถูกผีหลอก แต่ลุงกลับว่าผีไม่มีจริงในโลก และเล่าเรื่องราวของตนเองเกี่ยวกับเรื่องผีในอดีตให้หลานฟัง แล้วให้หลานไปพิจารณาเอาเองว่าอะไรแน่หนอ ดังข้อความที่ว่า

...ลุง “นี่ลุงบอกว่าจะไม่บอกแล้ว ทำไมมาซักอีก เจ้าจำเรื่องที่ลุงเล่าก็ได้แล้ว เจ้าต้องไปคิดเอาเอง จะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ได้ทั้งสองทาง”

หลาน “ก็ผมเชื่อนี้ขอรับ”

ลุง “เชื่อก็เชื่อเถิดซี ตามใจเจ้า จำแต่เรื่องไว้ แล้วคิดดูบ่อย ๆ ว่า “อะไรแน่หนอ” ก็แล้วกัน”...

(อะไรแน่หนอ. พระองค์เจ้ารัชนิแถมจรัส, ชุด ๑, หน้า ๓๕๔)

เรื่องทำไมน้ำทะเลถึงเค็ม เนื้อเรื่องกล่าวถึง พี่น้องคู่นี้ พี่ชายมีแม่แต่น้องชายยากจน วันหนึ่งน้องชายไปขออาหารจากพี่ชายได้หมูแฮมมาขาหนึ่ง ระหว่างทางกลับบ้านน้องชายได้พบตาแก่คนหนึ่งบอกให้เอาหมูแฮมไปให้คนเล็กเพื่อแลกกับโมอันหนึ่ง น้องชายได้ทำตามตามที่ตาแก่บอกทุกอย่าง เมื่อได้โมมาแล้วตาแก่ก็สอนวิธีใช้ให้กับน้องชาย หลังจากนั้นน้องชายก็ได้ใช้โมนี้กินเอาสิ่งของต่าง ๆ ออกมามากมายจนมีฐานะดีขึ้น พี่ชายทราบเรื่องจึงแะมาสอบถามน้องชายก็ได้เล่าความจริงให้ฟัง พี่ชายคิดจะขอยืมโมไป แต่น้องชายไม่ให้ ภายหลังมีพ่อค้าเกือออกมาขอซื้อโม น้องชายก็ไม่ขาย พ่อค้าจึงพาลูกน้องมาขโมยเอาโมไปใส่ลงเรือแล่นออกทะเลไป แล้วหมูนโมเอาเกือออกมามากมายจนเต็มเรือสำเภา และล่มไปกลางมหาสมุทร โดยที่โมก็ยังไม่หยุดหมูน เพราะฉะนั้นน้ำทะเลถึงเค็มเพราะเกือที่ออกมาจากโมอันนี้นั่นเอง คังข้อความที่ว่า

...พ่อค่านั้นหมูนโมแล้วพูดว่า ข้าจะเอาเกือ ๆ เท่านั้น ไม่มีสิ่งอื่น โมอันนั้นก็ตั้งกองหมูนเอาออกมาให้ ไม่มีอะไรเกือทั้งนั้น พวกเกือเอากระสอบไปใส่ประเด็วก็เต็ม ๆ เกือ ๆ ๆ ๆ เท่านั้น ไม่มีสิ่งอื่น ที่นั่นพ่อค้าออกนึกตกใจเพราะโมไม่หยุด กระสอบก็สิ้นแล้ว เกือชนไม่ไหวแล้ว โมก็ยังหมูนหนักเข้าไม่มีอะไรออกมาแต่เกือ ๆ ทั้งสิ้นจนเต็มลำสำเภา สำเภาที่ล่มลงไปในท้องมหาสมุทร โมนั้นก็ยังไม่หยุดหมูนออกมาแต่เกือ ๆ ๆ ๆ ตามคำสั่งของพ่อค้ายจนทุกวันนี้ เพราะฉะนั้น จึงได้มีคำถามว่า ทำไมน้ำทะเลถึงเค็ม ตอบว่า เพราะเกือที่ออกมาจากโมอันนี้...

(ทำไมน้ำทะเลถึงเค็ม. หลวงอินทรมนตรี, ชุด ๒, หน้า ๒๘๓)

เรื่องยังงใจฉันถึงได้เป็นอิสวาทินทิก เนื้อเรื่องกล่าวถึง แม่หงได้เล่าถึงเรื่องที่ตนเองเกือบจะได้แต่งงานกับนายดูย แต่กลายเป็นว่านายดูยมาเจรจาให้เธอไปช่วยดูแลสวนลูก ๆ ของเขา และเขากำลังจะแต่งงานกับสาวอีกคนหนึ่ง ต่อมาแม่หงได้ไปอยู่ที่ตึกเสาชิงช้า ได้พบกับอากรบู้นแข่ง ชอบพอกันจนเกือบจะแต่งงาน แต่ในคืนวันก่อนแต่งงานอากรบู้นแข่งได้มาบอกกับแม่หงว่ามีเรื่องเคือคร้อน แม่หงจึงมอบเงินที่มีอยู่ไปเพื่อช่วยเหลืออากรบู้นแข่ง เมื่อวันแต่งงานมาถึงอากรบู้นแข่งกลับไม่มา ทิ้งไว้แต่จดหมายว่าตนหนีกลับเมืองจีนไปแล้ว และไม่เคือคิดรักแม่หงเลย ทำให้แม่หงต้องกลายเป็นสาวทินทิกที่ไม่ได้แต่งงาน คังข้อความที่ว่า

...นี่ก็เพราะอิฉันช่วยเหลือปองไม่ไหว เป็นความสัตย์ความจริงเทียวนะปุคะ ท่านคาดหรือปุคะ ว่าอิฉันอยากจะเป็นอิสวาทินทิก? ท่านคาดหรือปุคะว่าอิฉันอยากจะเป็นขันคานแขวนตั้ง เป็นหม้อข้าวไม่มีฝาละมี เป็นกุฎีไม่มีเธรอยู่ค้อยหาอยู่จนพันหัก? อิฉันอยากรู้กันว่าท่านจะคาดว่าอิฉันคิดยังงั้...

(ยังงใจฉันถึงได้เป็นอิสวาทินทิก. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๓, หน้า ๑๓๔)

จากตัวอย่างดังกล่าว ผู้เขียนใช้คำถามมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความสงสัยและอยากรู้คำตอบ ทำให้ต้องติดตามอ่านเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ เพื่อค้นหาคำตอบที่ถูกต้อง

๑๐. การตั้งชื่อเรื่องตามแนวคิดของตัวละคร ผู้เขียนใช้แนวคิดของตัวละครมาตั้งชื่อเรื่องเป็นการดึงความสนใจของผู้อ่านด้วยแนวคิดของตัวละครที่มีต่อพฤติกรรมของตัวละครเอก เมื่อผู้อ่านติดตามเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบ จะได้ทราบว่าเหตุใดตัวละครจึงมีแนวคิดตามชื่อเรื่องนั้น การตั้งชื่อเรื่องตามแนวคิดของตัวละครมีเพียงเรื่องเดียว คือ ถึง ๓๐ เปอร์เซนต์ เนื้อเรื่องกล่าวถึงการฆ่าตัวตายมิสเตอร์เบิ้ลลิชเพื่อพิสูจน์ข้อผิดพลาดของกฎหมาย ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายความหมายของชื่อเรื่องไว้ตอนท้ายเรื่อง ดังข้อความที่ว่า

...การที่มิสเตอร์เบิ้ลลิช ฆ่าตัวตายด้วยเหตุที่อยากจะหลอกกฎหมายให้พอเป็นตัวอย่างนี้ ข้าพเจ้ากล่าวไม่ได้ว่าข้าพเจ้าเห็นด้วย ที่มิสเตอร์ลาซีว่า มิสเตอร์เบิ้ลลิชไม่เต็มใจอยู่ถึง ๓๐ เปอร์เซนต์นี้ ข้าพเจ้าก็ว่าชอบเหมือนกัน ถ้าเราจะสงสัยมิสเตอร์เบิ้ลลิชว่ามีเหตุอื่นที่ทำให้ฆ่าตัวตายแล้ว เอาเหตุเช่นนั้นมากล่าวดังนี้ก็พอจะว่าได้ จะว่าบ้าจัดเต็มทีก็ได้...

(ถึง ๓๐ เปอร์เซนต์. พระองค์เจ้ารัชนี้แจ่มจรัส, ชุด ๒, หน้า ๑๓๕)

จากข้อความดังกล่าว ผู้เขียนได้นำแนวคิดของตัวละครสองคน คือ ข้าพเจ้าและมิสเตอร์ลาซีที่มีต่อมิสเตอร์เบิ้ลลิชตัวละครเอกของเรื่องมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง

๑๑. การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำสอนทางพุทธศาสนา ผู้เขียนใช้คำสอนทางพุทธศาสนาตั้งเป็นชื่อเรื่อง แล้วแต่งเรื่องที่มีเนื้อหาตรงตามความหมายของคำสอน มีเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องทุกขะโต ทุกขฐานิ ซึ่งเนื้อเรื่องกล่าวถึง กัปตันสังฆโทยกลาสี่ เพราะต้นหนมาแจ้งว่ากลาสี่ก่อเหตุทะเลาะวิวาทบนเรือ กลาสี่จึงต้องออกจากงานไป และกลับมาแก้แค้นกัปตัน สุดท้ายกลาสี่ต้องเสียชีวิตจากแผนการแก้แค้นของตน ส่วนกัปตันนั้นรอดชีวิตมาได้ ตัวอย่างเช่น

...เจ้ากะลาสี่เอ๊ย จะเป็นหรือตายอย่างไรก็ไม่รู้ไม่ได้ นี่กรรมเวรอะไรของเขานี้หนา ฮือเรื่องราวมันช่างสมกับคำที่ท่านว่า “ทุกขะโต ทุกขฐานิ ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว” นั้นไม่ผิดได้แก่เจ้ากะลาสี่คนนี่เอง ข้าพเจ้าผู้ที่จะรับทุกข์สียงไม่ทันตาย เจ้ายอดสหายผู้ให้ทุกข์ กลับมาตายแทนก่อนแล้ว อัยมกทันตา เห็นทันตาอย่างนี้เอง ขอท่านทั้งหลายจงคิดดูเถิด กรรมใดที่ทำให้ผิดกรรมนั้นก็ย่อมจะนำผลอันทุจริตมาสนอง...

(ทุกขะโต ทุกขฐานิ. ขุนบัญญัติวราท, ชุด ๑, หน้า ๑๘๒)

จากตัวอย่างดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำสอนทางพุทธศาสนานั้น ผู้เขียนจะผูกเรื่องขึ้นตามความหมายของคำสอน ทั้งนี้เพื่ออธิบายความหมายของคำสอนให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในคำสอนนั้น ได้อย่างลึกซึ้ง

การศึกษาการตั้งชื่อเรื่องสั้นในหนังสือวชิรญาณวิเศษและวชิรญาณ พบว่ามีการใช้สำนวนไทยมาตั้งเป็นชื่อเรื่องมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะในช่วงเวลาหนึ่งหอพระสมุดวชิรญาณได้กำหนด ชื่อเรื่องโดยใช้สำนวนไทยเป็นเกณฑ์ แล้วให้นักเขียนที่เป็นสมาชิกของหอพระสมุดวชิรญาณลงชื่อตามหัวข้อที่สนใจเพื่อใช้เป็นแนวทางในการแต่งเรื่อง การตั้งชื่อเรื่องที่มีมากเป็นอันดับสองคือ การตั้งชื่อเรื่องตามเหตุการณ์สำคัญของเรื่อง เพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้อ่านให้อยากติดตามเรื่องราวที่นำไปสู่เหตุการณ์ตามชื่อเรื่องนั้น อันดับที่สามคือการตั้งชื่อเรื่องตามตัวละครเอกของเรื่อง เป็นการเน้นให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของตัวละครมากขึ้น อันดับที่ดีที่สุดคือการตั้งชื่อเรื่องตามแก่นเรื่อง เพื่อเน้นความสำคัญของแก่นเรื่องที่เป็นข้อคิดสอนใจแก่ผู้อ่าน อันดับที่ทำให้คือการตั้งชื่อเรื่อง โดยใช้สัญลักษณ์ เพื่อให้ผู้อ่านตีความหมายสัญลักษณ์จากเนื้อเรื่องที่ผู้เขียนเปรียบเทียบพฤติกรรมหรือแนวคิดของตัวละครเอาไว้ อันดับที่หกคือการตั้งชื่อเรื่องตามที่มาของเรื่อง การตั้งชื่อวิธีนี้ใช้กับเรื่องที่ได้รับมาจากต่างประเทศและเรื่องเกร็ดความรู้โบราณ อันดับที่ดีที่สุดคือการตั้งชื่อเรื่องโดยแปลงสำนวนไทยและแปลงชื่อคัมภีร์ที่รู้จักกันดี เป็นการดึงความสนใจของผู้อ่านให้อยากติดตามเนื้อเรื่องเพื่อหาสาเหตุที่ผู้เขียนใช้สำนวนไทยและชื่อคัมภีร์แปลกไปจากเดิม อันดับที่แปดคือการตั้งชื่อเรื่องตามรูปแบบคำประพันธ์ เพื่อให้ผู้อ่านทราบรูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้ในการนำเสนอเรื่อง อันดับที่เก้าคือการตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำถาม เพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้อ่านด้วยการให้ตอบคำถาม ส่วนการตั้งชื่อเรื่องที่มีจำนวนน้อยที่สุดคือมีเพียงเรื่องเดียวเท่านั้น ได้แก่ การตั้งชื่อเรื่องตามแนวคิดของตัวละคร เป็นการดึงความสนใจของผู้อ่านด้วยแนวคิดของตัวละครที่มีต่อพฤติกรรมของตัวละครเอก และการตั้งชื่อเรื่องตามคำสอนทางพุทธศาสนา ซึ่งมีเนื้อเรื่องเป็นการอธิบายความหมายของคำสอนทางพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจคำสอนนั้น ได้อย่างลึกซึ้ง

โครงเรื่อง

โครงเรื่อง คือ เค้าโครงของเรื่องที่นักเขียนกำหนดขอบเขตไว้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องจะดำเนินไปในแนวทางใด เพื่อสร้างความสนใจให้ผู้อ่านอยากติดตามเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบ ส่วนสำคัญในการวิเคราะห์โครงเรื่องมี ๓ ประการ คือ การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการปิดเรื่อง

๑. การเปิดเรื่อง คือ จุดเริ่มต้นของเรื่อง ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมาก เพราะถ้านักเขียนเริ่มเรื่องได้น่าสนใจ ผู้อ่านก็จะเกิดความสนใจอยากติดตามเรื่องราวในตอนต่อไป แต่ถ้านักเขียนเริ่ม

เรื่องไม่น่าสนใจ ผู้อ่านอาจจะไม่สนใจติดตามเรื่องราวต่อไปเลยก็ได้ จากการศึกษาเรื่องสั้นในหนังสือวชิรญาณวิเศษและวชิรญาณ พบว่ามีการเปิดเรื่อง ดังนี้

๑.๑ การเปิดเรื่องโดยการบรรยายหรือพรรณนาตัวละคร เป็นการเปิดเรื่องโดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับตัวละครในด้านต่าง ๆ เช่น ลักษณะทางกายภาพของตัวละคร ความรู้สึกนึกคิด หรือภูมิหลังของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านได้รู้จักตัวละครมากขึ้น ตัวละครที่ผู้เขียนนำมาเปิดเรื่องส่วนใหญ่เป็นตัวละครสำคัญในเรื่อง มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ การเปิดเรื่องโดยการบรรยายหรือพรรณนาตัวละคร มีจำนวน ๓๓ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก)

ดังตัวอย่าง

...เมื่ออายุข้าพเจ้าราว ๒๕ ปีนั้น ข้าพเจ้านึกเชื่อความรู้ของข้าพเจ้าเองที่ได้เล่าเรียนมาจากสำนักครูว่า จะเป็นทางทำผลประโยชน์เพื่อบำรุงกายให้เป็นสุขโดยธรรมดาได้แล้ว ข้าพเจ้าจึงได้สามารถเข้ารับการจ้างเป็นกัปตันเรือของท่านเศรษฐีผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นเรือเมล์เซลยัคคี ไม่ได้เกี่ยวข้องกับราชการงานเมืองอย่างใด...

(ทุกกะโต ทุกขฐานิ. ขุนบัญญัติวารวาท, ชุด ๑, หน้า ๑๖๐)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยการพรรณนาความรู้สึกนึกคิดของตัวละครที่มีต่อการใช้วิชาความรู้ที่ตนเองเล่าเรียนมาในการประกอบอาชีพกัปตันเรือ ซึ่งเมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าปมปัญหาของเรื่องเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่กัปตันเรือของตัวละครนั่นเอง

...เมื่อเกิดเหตุเรื่องนี้ขึ้น อายุข้าพเจ้าได้ราว ๒๔ ปี พอได้เป็นเนติบัณฑิตย์สำนักอเมริกันสักหน่อย ข้าพเจ้าได้อุตสาหะมานะเพียรศึกษาวิชากฎหมายมิได้คิดแก่เหนื่อยยาก จนถึงท่านอาจารย์ของข้าพเจ้าได้ออกปากชมข้าพเจ้าว่า เป็นคนมีความรู้แลความสามารถในทางกฎหมายดีทีเดียว ไม่เสียแรงทั้งผู้สอนแลผู้เรียน คงจะเป็นคนมีชื่อเสียงเกียรติยศต่อไปในภายภาคหน้า เป็นแท้...

(เรื่องของเนติบัณฑิตย์. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๑, หน้า ๑๘๔)

จากข้อความดังกล่าว ผู้เขียนเปิดเรื่อง โดยการพรรณนาภูมิหลังของตัวละครที่พากเพียรศึกษาวิชากฎหมายจนได้เป็นเนติบัณฑิตย์สำนักอเมริกัน ซึ่งเมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่า

ตัวละครได้ใช้ความรู้ที่เรียนมาในการแก้ต่างให้กับลูกความของเขาจนสามารถช่วยผู้บริสุทธิ์ให้พ้นผิดได้ และกลายเป็นผู้มีชื่อเสียงในเวลาต่อมา

...ยังมีเศรษฐีบุตร ๓ คนพี่น้องด้วยกัน ก็เศรษฐีผู้เป็นบิดานั้นเป็นคนฉลาดในอุบายที่จะตั้งสอนและทรมานบุตรของตนด้วยคำขู่ แลอ้างเหตุให้เห็นได้ด้วยดวงตาของเขา เมื่อบุตรยังเล็ก ๆ อยู่ ก็ได้ยกเอาตุ๊กแกแดงเขียวเข้าขู่ให้กลัวว่า “ตุ๊กแกจะกินตับ หรืองูเขียวจะล้วงตับ” เป็นต้น...

(เศรษฐีบุตร. ขุนประสิทธิอักษรสาร, ชุด ๒, หน้า ๒๐๔)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการบรรยายลักษณะนิสัยของตัวละครเศรษฐีบิดาที่ฉลาดในการใช้อุบายอบรมตั้งสอนบุตร ซึ่งเมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าเศรษฐีบิดาสามารถอบรมตั้งสอนบุตรให้อยู่ในโอวาทได้อย่างเฉลียวฉลาด

...ยังมีเด็กสองคน คนพี่ชื่อนายอำ คนน้องชื่ออ้อด บิดามารดาเป็นทาส นายเขาใช้การทำงานหนัก ได้ความลำบาก ลูกทั้งสองคนนี้ก็อด ๆ อยาก ๆ ...

(นายอำ นายอ้อด. ขุนประสารอักษรพรรณ, ชุด ๒, หน้า ๒๒๕)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนเปิดเรื่อง โดยการบรรยายภูมิหลังของตัวละครที่มีพ่อแม่เป็นทาส จึงชีวิตอยู่อย่างลำบาก ซึ่งเมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่านายอำและนายอ้อดมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพราะได้รับการศึกษาจนมีความรู้ในการประกอบอาชีพต่อไป

...มีชาวอังกฤษคนหนึ่ง ชื่อโรบินซันครุโซ เมื่อเขามีอายุได้ ๑๕ ปี มีความเหนื่อยหน่ายใจ ด้วยที่บ้านมีความเจ็บเขงานัก แลเขาคิดว่าถ้าได้ไปเที่ยวเล่นรอบโลกจะมีความสุขมาก...

(โรบินซันครุโซ โดยย่อ. หลวงจันทรามาศย์, ชุด ๒, หน้า ๒๕๕)

จากข้อความดังกล่าว ผู้เขียนเปิดเรื่อง โดยการบรรยายภูมิหลังและความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร ซึ่งเมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าด้วยความรู้สึกของตัวละครตอนต้นเรื่อง ทำให้เขาคัดสินใจออกเดินทางท่องเที่ยวไปรอบโลก และได้ประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย แต่ในที่สุดก็สามารถฝ่าฟันอุปสรรคและกลับสู่บ้านเมืองของคนได้

...เค็มยังมีเศรษฐีคนหนึ่งชื่อโคม อายุประมาณ ๖๐ ปี มีภรรยาชื่อยลอย มีบุตรสาวสามคน คนใหญ่ชื่อผ่อง คนกลางชื่อผิว คนเล็กชื่อผาด...

(เศรษฐีโคม. นายเกิด, ชุด ๓, หน้า ๓๘๒)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยการบรรยายภูมิหลังของตัวละครว่ามีสมาชิกในครอบครัวเป็นใครกันบ้าง ซึ่งเมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าปมปัญหาของเรื่องเกิดจากตัวละครพยายามหาผู้ครองให้กับบุตรสาวคนเล็กนั่นเอง

...กาลนานล่วงมาได้ประมาณสามร้อยปีเศษแล้ว ตามคำเล่าสืบกันมา นายคนหนึ่งชื่อบุญมี เป็นบุตรตระกูลหนึ่ง ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ บางเสาธง ซึ่งไม่สู้ไกลนัก แต่กรุงเทพฯ นี้ ตระกูลนั้นเป็นคนมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติ ควรจะกล่าวได้ว่า ไม่มีผู้ใดบรรดาที่อยู่ในบางเดียวกันนั้นมีมากเท่า ตระกูลนั้นมีบุตรชายคนเดียว คือที่ชื่อนายบุญมีนี่เอง นายบุญมีเป็นคนมีรูปร่างแบบบางน่ารักใคร่ เลี้ยงแต่หัวล้านมาแต่กำเนิด ซึ่งเป็นที่ทำให้เกิดความน่าเกลียดน่าชังแก่คนทั้งหลาย...

(เลือกนักมกได้แระ. ขุนมหาวิไชย, ชุด ๓, หน้า ๔๒๕)

จากข้อความตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาภูมิหลังและลักษณะของตัวละคร ซึ่งเมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าปมปัญหาของเรื่องเกิดจากการที่ตัวละครหัวล้านทำให้ไม่สามารถหาผู้ครองได้นั่นเอง

...ในกาลนี้เองไม่ต้องกล่าวว่ามีล่วงมาแล้วเท่าใด มีเฒ่าผู้หนึ่งชื่อโห้ อายุประมาณ ๓๐ ปีเศษ เป็นทนายใหญ่อยู่ที่บ้านหาดยาง เมืองปราจีนบุรี คาโห้เป็นคนไว้ตัวว่าเป็นปราชญ์ ฉลาดรู้เรื่องราวในทางโลกและบาติ ทั้งรู้แปลศัพท์พากย์ต่าง ๆ ด้วย บรรดาชนชาวบ้านนั้นนิยมนับถือมาก..

(ธรรมบทบันทึกกลาง. นายนาน, ชุด ๓, หน้า ๔๕๐)

จากตัวอย่างดังกล่าว ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยการบรรยายลักษณะของตัวละครว่าเป็นชายวัยเจ็ดสิบ ที่ถือตัวว่ามีความรู้เรื่องราวทางโลกและบาติเป็นอย่างดี จนได้รับความนับถือจากชาวบ้านเป็นอันมาก เมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าอุปนิสัยถือตัวและอวดรู้ตัวเองที่ทำให้ตัวละครต้องอับอายเมื่อไปสนทนากับผู้ที่มีความรู้อย่างแท้จริง

...ข้าพเจ้าเคยมีชื่อเสียงว่าไม่มีใครรู้จักขมิบเงินทอง อยู่ข้างจะเป็นคนสุรุษสุร่าย
จับจ่ายแต่ล้วนของที่ไม่ควรซื้อหา แล้วมีหน้าข้าไม่รู้จักขวนขวายในทางที่จะหาเงินให้เป็นอัน
แน่นอนอันใดด้วย...

(จับผู้หญิงสองมือ. พระองค์เจ้ารัชนิแจ่มจรัส, ชุด ๔, หน้า ๔๕)

จากตัวอย่างที่กล่าวมานั้น ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยการบรรยายลักษณะนิสัยของตัวละคร
ว่าเป็นคนสุรุษสุร่าย เมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าอุปนิสัยนี้เองที่ทำให้ตัวละครกลายเป็นหนุ่มเนื้อหอม
สำหรับสาว ๆ อันเป็นเหตุให้ตัวละครฝึกฝนเรื่องการหาถู่ครองจนถึงกับคบผู้หญิงสองคนในเวลา
เดียวกัน แต่เมื่อความจริงเปิดเผยก็ไม่สามารถแต่งงานกับผู้หญิงคนใดได้เลย

...ในกาลก่อน โนน มานพบบุตรคนเชื่องใจผู้หนึ่ง ซึ่งเขามีลักษณะในมือของเขา
ด้วยลายมือปรากฏคั้งคอกพิศุขข้างละสามคอกนั้น เมื่ออายุได้ถึง ๑๕ ปี ได้มีวาสนาเป็นเศรษฐีใหญ่
เพราะได้วิวาห์มงคลกับบุตรเศรษฐี ในประเทศราชธานีอันเป็นที่เกิดของตนนั้น...

(หม่อมอนุนวัตรรพงศ์, ชุด ๔, หน้า ๓๑๑)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการบรรยายลักษณะของ
ตัวละคร ซึ่งเมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าปัญหาของเรื่องเกิดจากการที่ตัวละครมีลายมือเป็นคอกพิศุข
ทำให้เขาต้องถูกว่าที่พ่อตาคิดปองร้ายหมายจะฆ่าให้ตายตั้งแต่ยังเด็ก ด้วยความโชคดียิ่งรอดชีวิตมา
ได้ทุกครั้ง และสุดท้ายก็ได้ใช้ชีวิตอยู่อย่างสงบสุข

๑.๒ การเปิดเรื่องโดยการบรรยายหรือพรรณนาความเป็นไปต่าง ๆ เป็นการเปิดเรื่อง
โดยการแสดงแนวความคิดของผู้เขียนเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ภายใน
เรื่อง การเปิดเรื่องโดยการบรรยายหรือพรรณนาความเป็นไปต่าง ๆ มีจำนวน ๒๘ เรื่อง (รายละเอียด
ชื่อเรื่องดูในภาคผนวก)

คั้งตัวอย่างเช่น

...เรื่องประหลาดจะนิยมชมกันว่าประหลาดแท้แล้ว ก็ต้องกล่าวให้เห็นจริงเห็นจังคั้ง
เรื่องที่ได้ลงพิมพ์ในวชิรญาณวิเศษบางเรื่อง เช่น เรื่องถู่ ๆ เป็นต้น จึงจะนับว่าประหลาด แต่มาคิดดู
จะลองแต่งเล่นบ้าง ก็เห็นเป็นยากไซ้เล่น เมื่อแรกเห็นเหมือนจะง่าย คล้ายกับเขาว่าปอกกล้วยกิน
แต่ตรงไปตรงมากว่าน้ำเหลว อืดใจเต็มที่ไม่ได้การ ไม่ได้การ ละเลงขนมเบื้องด้วยปากใช้ไม่แดง

งคไว้ที่ ขึ้นทำไปเดี๋ยวนี้คงถูกติ ผู้ฟังมากด้วยกัน ลางเนื้อชอบลางยา ชอบใจเรา ไม่ชอบใจท่าน
 บुरาณว่า ปรนนิบัติใจยากแท้ ๆ...

(รักพี่เสียดายน้อง. ขุนบัญญัติวรราช, ชุด ๑, หน้า ๓๕)

จากตัวอย่างดังกล่าว ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึงความพยายามของคนในการ
 แต่งเรื่องเพื่อให้เป็นที่นิยมชมชอบของผู้อ่าน

...เพื่อนข้าพเจ้าคนหนึ่ง เขากลับมาจากเมืองอังกฤษ มีเรื่องราวของเมืองโน้นมาแล้ว
 ด้วยมากจริง ๆ ข้าพเจ้าชอบฟังเรื่องของเขาจนไม่อาจเก็บไว้ได้ ต้องขยายมาแล้วต่อไป ...

(ตาแก่ขนถ่านหิน. พระองค์เจ้ารัชนี้แจ่มจรัส, ชุด ๑, หน้า ๒๑๕)

จากข้อความตัวอย่าง ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยการบรรยายถึงเพื่อนคนหนึ่งที่มีเรื่องเล่าจาก
 เมืองอังกฤษมากมาย ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้แต่งชื่นชอบมากจนต้องนำมาเล่าต่อไป

...มนุษย์ในทวีปเอเชียมีความนับถือธรรมดาสี่สิ่ง นอกจากความนับถือพุทธศาสนา
 ความนับถือที่แพร่หลายแล้วนั้นจัดเป็นสองอย่าง เรียกว่านับถือจ้าวอย่างหนึ่ง นับถือผีอย่างหนึ่ง...

(การนับถือจ้าวแลผี. ขุนมหาวิไชย, ชุด ๒, หน้า ๗๕)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยการพรรณนาถึงความนับถือของคน
 ในทวีปเอเชียว่านอกจากนับถือพุทธศาสนาแล้ว ยังมีความนับถือจ้าวและนับถือผีอีกด้วย

...โอวาทของท่านผู้มีปัญญา เคยคาดคะเนคาดการณ์ล่วงหน้าถูก ชำนาญในเชิงค้าขายสั่ง
 สอนนั้น บางทีมีราคาหาที่จะเปรียบมิได้ คนเราทุกวันนี้มักยึดมั่นเสียแต่ในความคิดติดสันดานอยู่ว่า
 ถ้าผู้ใดท่านจะช่วยอนุเคราะห์แก่กุลไให้มั่งมีศรีสุขก็มีวิธีแต่ท่านช่วยให้เงินเป็นทุนรอนตั้งตัว แต่ถ้า
 จะครองไป การช่วยแนะนำโดยทางปัญญาแบบคายถูกเหมาะสม เหมือนท่านสงเคราะห์ด้วยอุบาย
 บอกให้ค้าขาย ไม่ต้องมีทุนตั้งตัวได้ดีกว่ายื่นทุนช่วยตรง ๆ ก็มีถมไป...

(มั่งมีขึ้นในวันเดียว. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๒, หน้า ๑๘๘)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยการพรรณนาถึงโอวาทของผู้มีปัญญาในเชิงการค้า ซึ่งกล่าวถึงการให้ความช่วยเหลือ โดยการแนะนำให้เกิดปัญหาทางการค้า ก็เปรียบเสมือนให้ความช่วยเหลือด้วยการมอบเงินทุนสำหรับตั้งตัวได้เช่นกัน

...เรื่องสืบ ๆ นี้ได้ลงพิมพ์มาหลายคราวแล้ว เนื้อความแต่ละเรื่องฟังดูสนุกเพลิดเพลินมาก เพราะในภาษาของเราไม่มีใครจะมีผู้เรียบเรียงขึ้นให้เพียงพอกับความสนุกยิ่งกว่าภาษาอื่น ดังเรื่องท่านสืบซึ่งเขาแต่งไว้นี้ มีนามปรากฏในการสืบความต่าง ๆ คีมาก-เริ่มต้นของเรื่องที่เกิดขึ้น ดูเหมือน ไม่มีทางที่จะสืบความชัด ได้ ต่อมาเมื่อลงปลายสติความกลับกันคนละข้างทีเดียว อีกทั้งนี้จึงได้รู้ว่าเรื่องที่เกิดขึ้นนั้น สืบความได้ดังนั้น ๆ ทุกเรื่อง...

(สืบสรรพยากร. นายชุ่มฮวด, ชุด ๒, หน้า ๒๘๔)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาถึงเรื่องแนวสืบสวนต่าง ๆ ที่ได้ลงพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณ ซึ่งถือเป็นเรื่องแนวใหม่ที่สนุกและน่าสนใจ

...เรื่องนี้เมื่อพิจารณาไป ก็ไม่สู้มีประโยชน์อันใดนัก เพราะถ้อยคำที่กล่าวจนตลอดเรื่องอยู่ข้างจะจืดชืดเต็มที่ แลไม่เป็นสาระที่จะฟังประดับสติปัญญาของท่านผู้ฟังได้เลย แต่มามีความเห็น ว่าทำไมหนอสามัญชนบางจำพวก จึงมาถือความประพฤติดอย่างหนึ่งอันผิดไปจากประเพณีโลก จนให้เป็นที่ติเตียนแห่งประชุมชนทั่วไป...

(เสียดใจไซ้เหตุ. ขุนบัญญัติวราท, ชุด ๓, หน้า ๓๒)

จากตัวอย่างดังกล่าว ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยการพรรณนาความคิดเห็นที่มีต่อเรื่องที่ตนเองได้แต่งขึ้นว่าเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยมีประโยชน์มากนักสำหรับผู้่านทั่วไป

...อ้อ เราจะคิดทำมาค้าขายอะไรดีหนา พอมีประโยชน์จะได้คิดตั้งเนื้อตั้งตัวกะ เขามั่ง จะมานั่ง ๆ นอน ๆ อยู่ยังงี้ เห็นจะจนกรอบเสียเป็นแน่ ในเวลานี้อย่างที่ ๑ ก็ทำนาค้าไม้ขอนสักกะแหและได้เห็นหน้าเห็นหลังกันเร็ว แต่ธรรมดาค้าขายไม่ว่าอะไร ถ้าปะครวเหมาะเข้าแล้วก็เห็นคุณได้เร็ว ๆ ทั้งนั้น แต่ถ้าจะค้าสินค้าใหญ่ ๆ แล้วก็ต้องลงทุนมาก แลต้องมีความรู้เป็นผู้ชำนาญในการเหล่านั้นด้วย...

(เก็บเบี้ยได้ถูบ้าน. หม่อมนิวัตอิศรวงศ์, ชุด ๓, หน้า ๒๗๔)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาความคิดเห็นเกี่ยวกับการลงทุนทำการค้าต่าง ๆ

...ข้าพเจ้าได้ทราบความในข่าวเล่าลือเรื่องนี้ เป็นเรื่องเก่าแก่นานกว่านาน ประมาณหลายสิบปีมาแล้ว เมื่อพิจารณาไป ดูก็น่าสนใจสนเท่ห์ใจ แปลกประหลาดมาก เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงได้คิดเรียบเรียงส่งมาลงไว้ในวชิรญาณนี้ ก็เพราะหวังใจจะช่วยบำรุงหอพระสมุดวชิรญาณ แลเพื่อประโยชน์แก่บางท่าน ที่ยังไม่เคยทราบในความจริงเรื่องนี้ ก็จะได้ทราบได้พอเป็นเค้า ๆ ตามที่ข้าพเจ้าได้ทราบมา...

(ขรัวอินทเวทดา. นายเกิด, ชุด ๓, หน้า ๔๐๓)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่ได้ตั้งขึ้นว่าเป็นเรื่องแปลกประหลาดซึ่งเล่าลือกันมานานหลายสิบปีแล้ว

...ใคร ๆ แทบทุกคนมักคิดสงสัยเดียวกันว่า ผู้ซึ่งเป็นสตรีที่จะสามารถประกอบกรทำได้ดังบุรุษทั้งน้อยตัวนัก ว่าโดยชั้นเชิงท่วงทีสติปัญญาอันแล้ว ดูเหมือนไม่ใคร่มีใครดีกว่าบุรุษก็คน...

(ได้แต่งงานเพราะความรู้. นายชุ่มฮวด, ชุด ๔, หน้า ๑)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถของผู้หญิงเทียบกับผู้ชาย

...เราทุกคนรู้และปลงใจเห็นด้วยกันแล้วว่า บรรดามนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้ ไม่ว่าจะชาติใดทั้งหลายชายหญิงย่อมมุ่งหมายจะใคร่มีความดี และความสุเป็นธรรมดา ถึงโดยความมุ่งหมายต้องกันก็จริง แต่ทางที่จะหาความดีและความสุขต่าง ๆ กัน จึงเกิดมีคนชั่วส่อให้เห็นคนดี คนดีส่อให้เห็นคนชั่ว หลายชั้นหลายชนิด อนึ่งเราทั้งหลายมิได้ลืมธรรมชาติที่จริงคือสุขจะมี ทุกข์จะเกิด เพราะความประพฤติกายวาจาใจ ชอบและผิดนั้นด้วยเหมือนกัน...

(เงินสดและความเชื่อถือ. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๔, หน้า ๒๘๖)

จากข้อความดังกล่าว ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยการพรรณาแนวความคิดเกี่ยวกับการมุ่งหมายที่จะมีความดีและความสุขของมนุษย์ทั้งหลายในโลก

๑.๓ การเปิดเรื่องโดยบรรยายเหตุการณ์ เป็นการเปิดเรื่องโดยบรรยายถึงสถานการณ์ตอนต้นเรื่องที่จะนำไปสู่เหตุการณ์อื่น ๆ ในเรื่อง ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ตัวละครกำลังกระทำอยู่ใน

ตอนเปิดเรื่อง หรือเป็นเหตุการณ์ที่ช่วยปูพื้นความเข้าใจของผู้อ่านเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องมากขึ้น การเปิดเรื่องโดยบรรยายเหตุการณ์มีจำนวน ๒๔ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก)

คังตัวอย่าง

...เมื่อข้าพเจ้าออกไปอยู่เมืองอังกฤษนั้น วันหนึ่งข้าพเจ้าได้ไปยังศาลาสภาอนุเคราะห์นักโทษที่พันโท เพื่อจะพบปะกับพนักงานในศาลานั้นผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นเพื่อนของข้าพเจ้าด้วยกิจอันหนึ่ง...

(แต่งงานแก้แค้น. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๑, หน้า ๑๕)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนเปิดเรื่อง โดยการบรรยายเหตุการณ์ขณะที่ตัวละครอาศัยอยู่ในประเทศอังกฤษ และได้เดินทางไปพบเพื่อนที่ศาลาสภาอนุเคราะห์นักโทษ เมื่ออ่านต่อไปจะพบว่า เหตุการณ์นี้เองทำให้เขาได้ยินเรื่องราวของการแต่งงานแก้แค้นจึงได้นำมาเล่าต่อไป

...เมื่อเวลาบ่ายวันหนึ่ง ข้าพเจ้าออกมานั่งเล่นนอนเล่นที่ห้องนั่ง สมพัดเขียนสบายดีจริงพ่อเอ๋ย ประเดี๋ยวมีหญิงคนหนึ่งค่อนข้างสาว เดินเข้ามาในบ้าน หน้าตาเร่อล่า มีน้ำตาอาบหน้า ทำทีกระหืดกระหอบ ยอบตัวตรงรี่เข้ามาถึงข้าพเจ้า นั่งลงกราบปะหลก ๆ ยกมือขึ้นท่วมหัวแล้วพูดว่า “ได้ทำได้โปรดเอ็นดูฉันด้วยเถอะคะ คราวนี้ถ้าได้ทำไม่ช่วยแล้ว อฉันเป็นต้องตายทีเดียว”

(สืบสรรพการ. ขุนบัญญัติวรราช, ชุด ๑, หน้า ๑๒๖)

จากข้อความดังกล่าว ผู้เขียนเปิดเรื่อง โดยการบรรยายเหตุการณ์ขณะที่ท่านสืบได้พบกับหญิงสาวผู้หนึ่งที่มาร้องขอความช่วยเหลือ เมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าเหตุการณ์นี้ทำให้ท่านสืบได้ไปสืบสวนหาผู้กระทำความผิดในคดีความเรื่องหนึ่ง

...วันหนึ่ง นายทิมไปหานายเรื่องถึงที่บนเรือน นั่งในที่สมควรตามธรรมดาของเขาที่เป็นเพื่อนรักกันมาแต่ก่อน นายเรื่องจึงถามพ่อทิมว่า “ไม่เห็นพ่อทิมมาที่บ้านฉันหลายเดือนแล้ววันนี้จะมีธุระอะไรแข็งแรงกระมัง จึงอุตสาห์มาได้?”

นายทิมตอบ ก็ไม่มีธุระอะไรเป็นการแข็งแรง ฉันไม่ค่อยสบายใจมาหลายวันแล้ว จึงมาหา หมายถึงสนทนากับพ่อเองเล่นให้สบายใจเท่านั้นเอง...

(ผีหลอก. นายทิม เปรี๊ยะ, ชุด ๒, หน้า ๖๗)

จากตัวอย่างที่กล่าวมานั้น ผู้เขียนเปิดเรื่อง โดยการบรรยายเหตุการณ์ที่นายทิมไปหานายเรื่องที่บ้านเพื่อสนทนาเล่นกันตามประสาเพื่อนเก่า เมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าเหตุการณ์นี้ทำให้ตัวละครทั้งสอง ได้สนทนากันถึงเรื่องของการถูกคนหลอกและการถูกผีหลอก

...คนตัดฟืนคนหนึ่ง ได้ตกลงมาจากต้นไม้ที่ริมฝั่งแม่น้ำ เผอิญขวานของเขาที่ตัดฟืนนั้น หลุดมือตกลงไปในแม่น้ำ เขาเสียใจมาก ด้วยขวานเล่มนั้น ได้ค้ำน้ำหายไป...

(เทวดาเมอูร์กับคนตัดฟืน. หลวงจันทรามาศย์, ชุด ๒, หน้า ๒๕๖)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเปิดเรื่อง โดยการบรรยายเหตุการณ์ที่ตัวละครตกลงมาจากต้นไม้ริมฝั่งแม่น้ำ แล้วขวานหลุดมือตกลงไปในน้ำ เมื่ออ่านต่อไปจะพบว่าเหตุการณ์นี้ทำให้เขาได้พบกับเทวดาเมอูร์และยังรับรางวัลจากการเป็นคนซื่อสัตย์อีกด้วย

...วันหนึ่งเป็นวันว่างธุระ ข้าพเจ้าได้ไปหาสนทนากับเพื่อนของข้าพเจ้าผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นที่ถูกอิจฉาเสียของข้าพเจ้ามาก กำลังข้าพเจ้านั่งพูดคุยกับเพื่อนนั้น ก็พอลคนใช้ของเพื่อนข้าพเจ้า เดินเข้ามาบอกกับเพื่อนข้าพเจ้าว่า

“รับประทาน มีแขกคนหนึ่งมาหาได้เท่า”

เพื่อนข้าพเจ้าจึงถามว่า “อยู่ไหนล่ะ”

คนใช้ตอบว่า “รับประทาน อยู่ข้างนอกประตูขอรับ”

เพื่อนข้าพเจ้าจึงบอกว่า “ไปบอกเขาเข้ามาในนี้ซิ”

(ทำโทษบุชาคูณ. นายเจือ, ชุด ๓, หน้า ๑)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนเปิดเรื่อง โดยการบรรยายเหตุการณ์ที่ตัวละครไปหาเพื่อนที่บ้าน ขณะที่กำลังสนทนากันอยู่นั้น ก็มีแขกมาหาเพื่อนอีกคนหนึ่ง เมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าแขกที่มาหา นั้นเป็นผู้เล่าเรื่องทำโทษบุชาคูณให้ตัวละครฟังนั่นเอง

...เมื่อบิดาจะตาย ได้สั่งไว้แก่บุตรทั้ง ๒ ว่า ลูกหมีที่พ่อเลี้ยงไว้ตัวหนึ่ง มันได้มีคุณแก่เราหลายครั้งในคราวอัปจน เราขอฝากลูกหมีไว้แก่เจ้าด้วย เจ้าจงเลี้ยงดูมันต่อไปอย่าให้อดอยาก ถ้าเจ้าจะเข้าไปสู่ป่าแต่ผู้เดียว เจ้าจงเอามันไปด้วย มันอาจรักษาภัยให้เจ้าพ้นได้ แม้มันเป็นสัตว์เดียรฉานก็จริง ถึงกระนั้นพ่อก็ได้ฝึกหัดให้มันรู้จักธรรมเนียมของเรามาตั้งแต่เล็ก ๆ มันสามารถที่

จะรู้กริยาของมนุษย์ได้แทบทุกอย่าง เว้นไว้แต่มันพูดไม่ได้เหมือนเราเท่านั้น เมื่อบิดาได้สั่งแก่บุตรทั้งสองเช่นนี้แล้ว ไม่ช้านานก็สิ้นชีพ...

(นายพรานเลี้ยงหมี. นายปาลเปรีชญ, ชุด ๓, หน้า ๒๖๒)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยการบรรยายเหตุการณ์ตอนต้นเรื่องที่บิดาได้สั่งเสียแก่บุตรชายสองคนเรื่องหมีที่เลี้ยงไว้ เมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าบุตรชายคนโตขัดคำสั่งของบิดา ทำให้มีภัยมาถึงตัวจนถึงแก่ชีวิต

...วันหนึ่งตามีกบขยาสี แก่ไปเก็บผลไม้ที่ปลายสวน แก่กับหลานชายแกลคนหนึ่งชื่อนายทอง เมื่อไปถึงร่องที่ปลูกลิ้นจี่ไว้ ขยาสีพูดขึ้นว่า “ต้นลิ้นจี่นี้ มันยิ่งใหญ่โตขึ้น ก็ยิ่งทำ ความลำบากให้แก่เรามากขึ้นนะตานะ”...

(ต้นวายุปลายคค. หม่อมเจ้าประภากร, ชุด ๓, หน้า ๔๖๘)

จากข้อความตัวอย่าง ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยการบรรยายเหตุการณ์ที่ตัวละครสามคนไปเก็บผลไม้ในสวนแล้วสนทนากัน เมื่ออ่านต่อไปจะพบว่าเหตุการณ์นี้ทำให้ดาสีต้องอธิบายให้ยายมี ฟังเรื่องความหมายของสำนวนต้นวายุปลายคค ซึ่งเป็นชื่อเรื่องนั่นเอง

...เมื่อเดือนก่อนผมมีธุระไปที่วัดราชกะบัง แขวงเมืองนครเขื่อนขันธ์ คุยกับพระเลย ไปถึงเรื่องสร้างวัดสร้างวา พระท่านจึงเล่าให้ฟังว่า...

(จับคำถ้ำแดง. ขุนพินิจโวหาร, ชุด ๔, หน้า ๓๔๗)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยการบรรยายเหตุการณ์ที่ตัวละครเดินทางไปทำธุระที่วัดราชกะบัง และได้สนทนากับพระรูปหนึ่ง เมื่ออ่านต่อไปจะพบว่าเหตุการณ์นี้ทำให้เขาได้ยินเรื่องจับคำถ้ำแดง จึงเรียบเรียงมาลงพิมพ์ในหนังสือวิธานไว้เป็นเรื่องอ่านเล่นต่อไป

๑.๔ การเปิดเรื่องด้วยบทสนทนา เป็นการเปิดเรื่องโดยบทสนทนาของตัวละครสำคัญในเรื่อง ซึ่งอาจเป็นบทสนทนาที่แสดงอารมณ์ของตัวละคร หรือบทสนทนาที่กล่าวถึงปมปัญหาสำคัญของเรื่อง เพื่อสร้างความสนใจแก่ผู้อ่านให้อยากติดตามเรื่องราวต่อไป การเปิดเรื่องด้วยบทสนทนามีจำนวน ๒๓ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก)

ตัวอย่างเช่น

...ผัว เงินเดือนสามสิบบาทที่ได้มาเมื่อเย็นวานนี้ หล่อนเก็บแล้วหรือยัง
 เมีย เก็บแล้วจะแต่คืนนี้
 ผัว เก็บหมดคิดดีแล้วทั้งสามสิบบาทหรือจ๊ะ เพราะเวลานี้เรายิ่งขัดสนอยู่อย่าให้
 เงินทองตกหล่นนัก
 เมีย ฉันเก็บเงินไว้คิดดีแล้วทั้งนั้นจ๊ะ ไม่ตกหล่นเลยสักบาทเดียว
 (เมียเอาเงินไปเล่นถั่วหมก. หม่อมอุคมพงษ์เพ็ญสวัสดิ์, ชุด ๑, หน้า ๓๑๗)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยบทสนทนาของสองสามีภรรยาเรื่องการเก็บ
 รักษาเงิน เมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าแท้จริงแล้วที่ภรรยาบอกว่าเก็บเงินไว้ดีแล้วคือเสียพินันไป
 หมดแล้วนั่นเอง

...“คุณลุงขอรับ คุณลุงขอรับ” เสียงหลานคนเล็กวิ่งกระหืดกระหอบเข้ามาหาลุงใน
 เรือน “คุณลุงขอรับ ผีมันหลอกผมขอรับ”

ลุง (หัวเราะ) “ผีหลอกหรือ มันทำอะไรบ้างล่ะ”...

(อะไรแน่หนอ. พระองค์เจ้ารัชนิแจ่มจรัส, ชุด ๑, หน้า ๓๒๒)

จากตัวอย่างดังกล่าว ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยใช้บทสนทนาที่ก่อให้เกิดความสนใจแก่
 ผู้อ่าน เพราะข้อความในบทสนทนาเป็นการสร้างความอยากรู้อยากเห็นในเรื่องผีให้กับผู้อ่านได้มาก
 เมื่ออ่านต่อไปจะพบว่าบทสนทนาทำให้ลุงเล่าให้หลานฟังถึงเหตุการณ์ในอดีต ซึ่งตนเองก็ยังไม่
 แน่ใจว่าได้เจอผีจริงหรือไม่ จึงได้เรียกชื่อเรื่องนี้ว่าเรื่องอะไรแน่หนอ

...ที่เจ้าถามลุงว่า ทำไมหน้าลุงจึงเป็นลายเหมือนรอยแผลหลายแห่งนี้ เจ้าจะฝันไม่ได้
 ที่เดียว ว่าลายหรือรอยแผลที่หน้าลุงนี้มีเรื่องราวหลายหน้ากระดาษทีเดียว เป็นเรื่องประหลาดที่สุด
 ในระหว่างอายุของลุงที่เคยได้พบเห็นมาด้วย...

(ลายตามหน้า. พระองค์เจ้ารัชนิแจ่มจรัส, ชุด ๒, หน้า ๑๐๓)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยบทสนทนาที่สร้างความสนใจแก่ผู้อ่านให้อยาก
 ติดตามเรื่องราวต่อไป โดยใช้การทวนคำถามและตอบคำถามในข้อความเดียวกันเพื่อเล่าถึง
 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละครในอดีต ซึ่งเป็นที่มาของรอยแผลบนใบหน้านั้น

...เศรษฐีซื้อพูด “ก็ข้าให้เป็นสองทะนานแล้ว ยังไม่มากอีกหรือ เอ็งจะเอาทำไฉนละ ลองพูดไปคูถี”

เด็กหัวเห็ดพูด “อีกกับข้าวสองทะนานเท่านั้น มันจะมากแมกอะไร กินเสียมือเดียวก็หมด”

เศรษฐีซื้อพูด “เอ้า ข้าให้เจ้าอีกสามทะนาน มากหรือยังละ กับอีน้ำจั้นเดียวเท่านั้นข้าให้ถึงห้าทะนานแล้ว”

เด็กหัวเห็ดพูด “มันก็อีกน่าแหละ กับอีข้าวสารห้าทะนาน มันจะมากแมกอะไร หุงกินเสียสองมือก็บ้อหรือ”...

(ขณะความสามนาที. นายเชย พรหมมาภิบาล, ชุด ๓, หน้า ๕๐)

จากข้อความดังกล่าว ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยใช้บทสนทนาระหว่างเศรษฐีซื้อกับเด็กหัวเห็ดเรื่องปริมาณข้าวที่เศรษฐีซื้อจะให้เด็กหัวเห็ด เมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าปัญหาของเรื่องอยู่ที่ปริมาณข้าวที่เด็กหัวเห็ดต้องการนั่นเอง ทำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจว่าเศรษฐีมีวิธีการอย่างไรที่จะนำไปสู่การคลี่คลายปัญหาในตอนจบ

...กลุ่มออกกลุ่มใจนัก มีแต่มารคอยจ้องล้างจ้องผลาญ แต่ฉิบหายวายป่วงมาเพราะคนจำพวกนี้หนักกะหนักแล้ว อ้ายจีนเขียนนั่นก็เพราะเห็นแก่พระยาวิเศษ ด้วยเขารู้จักมักคุ้น เคยไว้วางใจกันมาก่อน ครั้นถามว่าไว้ใจได้ไหมเจ้าคุณ เจ๊กคนนี้? ก็บอกว่าไว้ใจได้ทีเดียวขอรับ...

(เศรษฐีชีพาโล. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๓, หน้า ๑๗๗)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยบทสนทนาของเศรษฐีฝ่ายเดียว เมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าเศรษฐีกำลังบ่นคดีเรื่องนั้นเรื่องนี้ให้บ่าวฟัง

...เจริญพรก็เป็นสุขอยู่ เจริญพรก็มีภาระบ้างเล็กน้อยหมายจะพึงบารมีเจ้าคุณ เจริญพรอะแสม นะเรือแหวกสี่แจวว่างหรือไม่? เจริญพร นะอาตมาภาพจะขึ้นไปเยี่ยมโยมที่กบเจา อยากรจะขอรับประทานยืมไปสักเที่ยว ดีทีเดียวเจริญพร...

(ตาบอดสอดตาเห็น. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๓, หน้า ๓๑๑)

จากตัวอย่างดังกล่าว ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยบทสนทนาของพระภิกษุรูปหนึ่ง เมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าเรื่องนี้ดำเนินเรื่องด้วยบทสนทนาฝ่ายเดียวของพระภิกษุรูปนี้ตลอดทั้งเรื่อง

...“ไหนด ว่าอย่างไรน่ะ? ฉันยังฟังความไม่ได้ศัพท์ เมื่อตะกี้ที่ว่า ว่าชั่วเวลาที่หายไป สองสามเดือนนี้นะ แอบไปสืบเรื่องผู้ร้ายรายปล้นบ้านจินกิมเต็งริมวัดเกาะ และได้ตัวผู้ร้ายแล้วกลับ ปล่อยไปเสียอย่างนั้นหรืออะ? อย่างนั้นหรืออย่างไรแน่ มีเหยื่ออย่างที่ไหนดบ้าง จับผู้ร้ายได้แล้วก็ไพล่ ไปปล่อยเสีย”...

(แม่สืบ. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง, ชุด ๔, หน้า ๒๔๘)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยบทสนทนาของตัวละคร ซึ่งแสดงให้เห็นถึง ความประหลาดใจของตัวละครเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นการสร้างความสนใจแก่ผู้อ่านให้อยากติดตามเรื่องราวต่อไป โดยใช้การตั้งคำถามจากตัวละครคนหนึ่งไปสู่ตัวละครอีกคนหนึ่ง

๑.๕ การเปิดเรื่องโดยการใช้คำโปรยชวนติดตาม เป็นการเปิดเรื่องด้วยคำโปรยเพียง ประโยคเดียว หรือคำโปรยที่มีความยาว ๒ - ๓ บรรทัดก็ได้ โดยใช้ข้อความที่คมคาย ชวนคิด ชวนให้อ่านสนทนา และน่าติดตาม การเปิดเรื่องโดยการใช้คำโปรยชวนติดตามมีจำนวน ๖ เรื่อง คือ จะว่าปดก็กริ่ง จะว่าจริงก็กลาย นิทานสุภายิตจีน แต่งงานกันด้วยความสัจย์ เป็นชายอย่าหมิ่นชาย รู้ได้โดยละเอียด และข โมยโรงเลี้ยงแขก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...ข้าพเจ้าจะเล่าอะไรให้ฟังสักหน่อย ชอบกิล ชอบกล ไม่น่าเชื่อเลยแหละ แต่ต้องเชื่อ เฆนนะ เพราะมีพยานและสิ่งของให้ดู...

(จะว่าปดก็กริ่ง จะว่าจริงก็กลาย. พระองค์เจ้าจรรยา ไร่เรื่องศรี, ชุด ๑, หน้า ๒๐๕)

จากตัวอย่างดังกล่าว ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยคำโปรยชวนติดตามให้ผู้อ่านเกิดความสนใจ ว่าเรื่องที่ว่าชอบกล ไม่น่าเชื่อ แต่ต้องเชื่อ นั่นคือเรื่องใด เมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าเป็นเรื่องของขรัว อินทเวศที่มีวิชาอาคมนั่นเอง

...ใครเคยใช้พดด้วงจิว พดหางปลามาจากเมืองจีน (ดูเหมือนพดด้วงจิวมากกว่า) เคยเห็นรูปเป็นผู้ชายถือจอบขุดดิน มีผู้หญิงอุ้มเด็กยืนอยู่ได้คันไม้บ้างหรือไม้ ถ้ายังไม่เคยเห็นสังเกต ดูก็คงเห็นเป็นแน่ ด้วยรูปพรรณนี้มีในพดมากทีเดียว แต่ถ้าใครเห็นแล้วเคยทราบหรือไม่ว่ามันเป็น อย่างไรกัน เขาจึงทำรูปไว้อย่างนั้น ถ้าใครยังไม่เคยทราบเคยคิดบ้างหรือไม่ว่านี้มีเรื่องราวเป็น อย่างไรหนอ...

(นิทานสุภายิตจีน. พระองค์เจ้ารัชณีแจ่มจรัส, ชุด ๑, หน้า ๓๐๗)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยใช้ข้อความที่ชวนให้คิดว่ารูปบนพัดค้ำมัจฉ์นั้นมีเรื่องราวความเป็นมาอย่างไร เมื่ออ่านต่อไปจึงทราบว่ารูปนั้นเป็นเรื่องนิทานสุภาษิตจีนนั่นเอง

...เรื่องของผมนั้นพิลึกกละ คือแม่ขอดที่รักของผมอยู่ดี ๆ ก็จ๊กแห่เล่นเจียนจะขาดลอยไปจากมือ เหลือกำลังที่ผมจะอดกลั้นความอาลัย เวลานั้นนะ ผมหรือใจฝ่อ ไม่ทราบว่าจะโรมันต้นต้นขึ้นมาอยู่เพียงคอ หายใจแหม่ว ๆ ใจริก ๆ รัว ๆ เจ้าประคุณน้ำตาไม่รู้ว่ามาแต่ไหน จนผมไม่อาจที่จะแลดูหน้าใครเขาได้ ใครเลยจะสามารถทำนายได้ว่าผมจะเป็นอย่างไรต่อไป...

(แต่งงานกันด้วยความสัจย์. นายปาล เปரியญ, ชุด ๑, หน้า ๓๕๕)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยคำโปรยชวนติดตามให้ผู้อ่านเกิดความสนใจว่าเรื่องที่พิลึกนั้นคือเรื่องใด เมื่ออ่านต่อไปจะทราบว่าป็นเรื่องราวของความรักระหว่างหนุ่มสาวที่เกือบจะต้องพลัดพรากจากกัน แต่ก็ได้กลับมาแต่งงานกันในที่สุด

...ได้ทำขอรับ เรื่องอะไร ๆ ได้เท่าก็ได้ยินได้ฟังมามากแล้วไม่ใช่หรือขอรับโปรดเอียงโสตฟังเรื่องของกระผมสักเรื่องหนึ่งเถิดขอรับ...

(เป็นชายอย่าหมิ่นชาย. นายเจือ, ชุด ๒, หน้า ๓๗๘)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนเปิดเรื่อง โดยใช้ข้อความที่ชวนให้ผู้อ่านติดตามเรื่องราวที่ตนจะเล่าต่อไป

...บัดนี้จะกล่าวคติตามความที่ได้เห็น ด้วยความคำริแห่งข้าพเจ้า แม้เป็นการลบช่องชอบกล ด้วยความคิดถ้อยคำอันใดอันหนึ่ง ตามเนื้อเรื่องหรือถ้อยคำที่เรียบเรียง ท่านผู้อ่านผู้ฟังไม่เป็นที่ยินดี จงโปรดปรานแก่ข้าพเจ้าผู้เรียบเรียง

อธิบายความตามที่ได้สลับมา จะเป็นกาลช้าเร็วยังไรไม่ทราบ แต่ได้ฟังมาเห็น ชอบกลก็นำมาเล่าสู่ท่านทั้งปวงฟัง ที่ท่านรู้แล้วก็แล้วไป ที่ยังชอบอ่านชอบฟังก็เชิญฟัง...

(รู้ได้โดยละเอียด. ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง, ชุด ๓, หน้า ๒๑)

จากตัวอย่างดังกล่าว ผู้เขียนเปิดเรื่อง โดยใช้ข้อความชวนให้ผู้อ่านรู้สึกอยากติดตามว่าคติความที่ดูชอบกลนั้นคือเรื่องใด เมื่ออ่านต่อไปจะพบว่าเป็นคติฆ่าคนตายที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังของเศรษฐกิจผู้หนึ่ง

...เหตุการณ์น่าพิลึกมาก

พวกเราห้าหกคนนั่งประชุมพูดจากันเล่นที่สะพานน้ำหน้าบ้านกระผม เลียงกันเรื่องอะไรต่ออะไรต่าง ๆ ที่เป็นในปรัศยุบนี้...

(ขโมยโรงเลียงแขก. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๓, หน้า ๑๕๕)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเปิดเรื่อง โดยใช้ข้อความเพียงประโยคเดียว ชวนให้ผู้อ่านรู้สึกฉงนสนเท่ห์ว่าเหตุการณ์น่าพิลึกนั้นคือเรื่องใด เมื่ออ่านต่อไปจะพบว่าเป็นเรื่องของขโมยที่ตามจับตัวได้ยากคนหนึ่ง

๑.๖ การเปิดเรื่องด้วยการอธิบายศัพท์จากชื่อเรื่อง นักเขียนบางท่านใช้การอธิบายคำศัพท์จากชื่อเรื่อง เพื่อสร้างความเข้าใจของผู้อ่านให้ทราบความหมายของของคำศัพท์ตรงตามที่นักเขียนต้องการจะสื่อความนั่นเอง การเปิดเรื่องด้วยการอธิบายศัพท์จากชื่อเรื่องมีจำนวน ๔ เรื่องคือ หัวล้านพลอยตาย สุกก่อนห้าม น้ำอ้อยใกล้หมด และหงส์

ตัวอย่างเช่น

...อวัยวะอันใดที่ตั้งอยู่สูงกว่าอวัยวะทั้งปวง อวัยวะนั้น โดยบัญญัติท่านเรียกว่าหัวหรือศีรษะ กิริยาที่ศีรษะไม่มีผมงอกอยู่ตามปกติ คือแต่แรกเกิดมาก็ไม่มีผมทีเดียว หรือมีผมมาแต่เมื่ออายุยังน้อย ครั้นอายุมากเข้าแล้วเกิดโรคภัยสิ่งใดขึ้นที่ศีรษะ หรือโดยธรรมดาที่จะพึงเป็นดั่งนั้นแลทำให้ผมไม่มีในศีรษะ ดั่งนี้เรียกว่า “ล้าน” คำว่าล้านนี้เดิมเห็นจะเขียนว่า “ลาน” ดั่งนี้ เพราะคำว่าล้าน แปลไม่ได้ความเลย คำว่าลาน หมายเอาที่สำหรับเขาจะไว้กองข้าวที่นา แลเขาตากหญ้าให้เดียนเรียกว่า ลานข้าว คือประสงค์ว่าที่เดียนสำหรับไว้ข้าว คำว่าหัวล้านก็คือหมายเอาว่าหัวไม่มีผม หัวเดียนเหมือนดั่งที่ลานที่เขาตากไว้เดียนแล้ว เพราะฉะนั้น ถ้าเรียกคำว่า หัวล้าน เป็นหัวลานดั่งนี้ จึงจะสมควรแก่เหตุผลของบัญญัติเดิมที่ท่านได้ตั้งไว้ กิริยาอันใดที่ผู้นั้นไม่ได้มุ่งหมาย ไม่ได้เป็นไม่ได้รู้ แลได้มีขึ้นในกิริยานั้น ดั่งไม่หมายว่าจะกินข้าว แลเสียดูไปพบเพื่อนฝูงเขากินข้าวเรียกให้กินก็ดี ดั่งคนไม่ได้เป็นที่ฐานันดรใด แลคนเข้าไปปนอยู่กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์ แลคนทั้งหลายที่ไม่รู้ก็พึงสำคัญว่า ผู้นั้นมีฐานันดรแต่อย่างหนึ่งอย่างใด กิริยานั้นแลเรียกว่า พลอย กิริยาที่สิ้นลมหายใจก็ดี หรือกิริยาที่ขาดอนจากความเป็นอยู่ก็ดี กิริยาเหล่านี้เรียกว่าตาย รวมคำที่ได้อธิบายมาแล้วนั้นเข้าเป็นบทเดียวกันว่า หัวล้านพลอยตายดั่งนี้ ผู้ใดที่ได้ประสบผลแห่งความคิดความชั่วที่ตน ไม่ได้นึกไม่ได้ทำ ในเวลานั้น โดยไม่รู้ตัวก็ดี รู้ก็ดี ท่านเรียกผู้นั้นว่าหัวล้านพลอยตาย...

(หัวล้านพลอยตาย. ขุนมหาวิไชย, ชุด ๓, หน้า ๑๕๕ - ๑๕๖)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการอธิบายความหมายของคำว่าหัวล้าน พลอย และตาย รวมทั้งความหมายของสำนวนหัวล้านพลอยตาย ซึ่งเป็นชื่อเรื่อง ก่อนที่จะเล่านิทานเทียบสำนวนนั้นต่อไป

...ผลไม้ที่แก่แล้ว แต่ยังไม่ทันที่จะห้ามแลสุก เช่น ผลมะม่วง แลทุเรียน เป็นต้น แลมีผู้หนึ่งผู้ใดเก็บไปจากต้นเอาไปบ่มเพื่อจะให้สุก จนสุกงอมไปถึงจะได้ใช้บริโภค แลซื้อขายผลไม้ที่คนทำให้มีอาการเช่นนี้ เขาเรียกกันว่า สุกก่อนห้าม...

(สุกก่อนห้าม. ขุนมหาวิไชย, ชุด ๓, หน้า ๒๕๒)

จากข้อความดังกล่าว ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการอธิบายความหมายของสำนวนสุกก่อนห้าม ซึ่งเป็นชื่อเรื่อง ก่อนที่จะเล่าเรื่องราวตามความหมายของสำนวนนั้นต่อไป

...ค่าน้ำอ้อย คือเป็นชื่อของน้ำสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีรสหวานเป็นที่ชอบดื่มของมนุษย์แลสัตว์บางชนิด คำว่าไกล้ คือกิริยาที่ชิดกัน ไม่ห่างกัน คำว่ามด คือเป็นชื่อของสัตว์เล็กชนิดหนึ่งซึ่งเป็นสัตว์มีเท้ามาก มีกิริยาที่ไต่ไปเป็นธรรมดา แลชอบดื่มรสหวานของน้ำอ้อยด้วย ถ้าสัตว์เล็กคือมดที่ชอบดื่มซึ่งน้ำอ้อยนี้ ได้ไกล้กันเข้าแล้วเมื่อใด ย่อมเป็นเหตุทำให้มันอดกลั้นซึ่งความไม่ยอมดื่มน้ำอ้อยนั้น ไม่ได้เลย จำจะต้องดื่มให้ได้ทีเดียว ย่อมเป็นธรรมดาของสิ่งที่ชอบกัน แลร่วมกันเข้า อาจกินกันได้โดยเร็ว...

(น้ำอ้อยไกล้มด. ขุนมหาวิไชย, ชุด ๓, หน้า ๓๕๕)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการอธิบายความหมายของคำว่าน้ำอ้อย ไกล้ และมด ในสำนวนน้ำอ้อยไกล้มด ซึ่งเป็นชื่อเรื่อง ก่อนที่จะเล่าเรื่องราวตามความหมายของสำนวนต่อไป

...หงส์นั้นเป็นนักษัตรหนึ่ง แต่จะเป็นนักษัตรไหนหรือมีอะไรบ้างก็ไม่สู้แน่ ทราบแต่ว่ามีปากจิกได้ มีปีกบินได้ ว่ายน้ำได้ ถ้าทำให้โกรธแล้วค่อนข้างดุ อาจพาเพื่อนมากลุ่มรวมพวกเพียรที่จะทำลายชีวิตมนุษย์ได้ แต่จะมาจากป่าหิมพานต์หรือคองพระยาไฟหรือวัดสระเกศก็ไม่สู้แน่เหมือนกัน...

(หงส์. พระองค์เจ้ารัชณีแจ่มจรัส, ชุด ๔, หน้า ๑๑๖)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการอธิบายลักษณะของหงส์ ซึ่งเป็นชื่อเรื่อง ก่อนที่จะเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับหงส์ในประสบการณ์ของตนต่อไป

๑.๗ การเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาฉากและบรรยากาศของเรื่อง เป็นการเปิดเรื่อง โดยให้รายละเอียดของสถานที่ เวลา และบรรยากาศในเรื่อง ทำให้ผู้อ่านทราบว่าเรื่องราวเกิดขึ้นที่ใด ช่วงเวลาใด และมีสภาพแวดล้อมอย่างไร เป็นการสร้างภาพในจินตนาการของผู้อ่านให้ชัดเจนยิ่งขึ้น การเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาฉากและบรรยากาศของเรื่องนั้นมีเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องเคราะห์ร้ายของนายแพทย์

ดังตัวอย่าง

...จะเป็นวันคืนไร้อาหารเจ้าจำไม่ได้ จำได้แต่เดือนคล้อยคล้ายคลึงคลา ดูเหมือนจะเป็นเดือนสิงหาคม ไม่สิงหาคมปลายเดือนก็กันยายนต้นเดือน แต่ปีนั้นจำได้แม่นยำว่าเป็นปี ร.ศ. ๑๑๗ เวลาค่ำสักทุ่มหนึ่งได้ ฝนตกจ๊ึกใหญ่ ตกเอาจริงเอาจังจนน้ำตามถนนหลวงไหลลงร่องข้าง ๆ ไม่ทันนองถนนสักท่วมข้อเท้าได้...

(เคราะห์ร้ายของนายแพทย์. หลวงอภิรักษ์ราชฤทธิ์, ชุด ๔, หน้า ๑๕๘)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเปิดเรื่อง โดยการพรรณนาถึงช่วงเวลาที่ฝนกำลังตกหนัก จนน้ำนองเต็มถนนหลวง ซึ่งฉากนี้ผู้เขียนได้พรรณนา เพื่อจะนำไปสู่เหตุการณ์สำคัญในเรื่อง คือ ท่ามกลางฝนที่ตกหนัก หมอเจริญต้องรีบไปตรวจคนไข้ที่บ้านท่านเจ้าคุณขณะเดินทางกลับบ้าน นั่นก็ได้รับชายผู้หนึ่งขึ้นรถมาด้วย อันเป็นเหตุให้ต้องประสบกับเคราะห์ร้ายนั่นเอง

๑.๘ การเปิดเรื่องด้วยบทกวี เป็นการเปิดเรื่อง โดยใช้บทกวีที่มีความหมายสอดคล้องกับเนื้อหาของเรื่องมาเปิดเรื่อง การเปิดเรื่องเช่นนี้มีลักษณะที่น่าสนใจและแสดงถึงความสามารถในการแต่งคำประพันธ์ของนักเขียนด้วย การเปิดเรื่องด้วยบทกวีนั้นมีเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องความเท็จเป็นจริง ดังตัวอย่างเช่น

...ความ ใดอิงแอบอ้าง	มีพยาน
เท็จ แต่กลับกล่าวหา	ตอบโต้
เป็น เพราะไปวิจารณ์	ตามเหตุ เป็นนา
จริง แน่กลับแพ้ไอ้	อนาถแท้ควรฉงน
ข้าบาททูลราชเจ้า	สยามินทร์
ตำแหน่งหลวงนายสิทธิ์	ชื่อตั้ง
ผู้ช่วยหิริญสถิต	หอพระ สมุดเสย

ประดิษฐ์คิดเรื่องทั้ง เพื่อเกื้อกูลสนอง...
(ความเท็จเป็นจริง. หลวงนายสิทธิ, ชุด ๔, หน้า ๓๒๕)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยโคลงสี่สุภาพ ๒ บท ซึ่งเนื้อหาของโคลงบทแรกกล่าวถึงเรื่องความเท็จที่กลายเป็นความจริงได้หากขาดการพิจารณาไตร่ตรองอย่างละเอียดถี่ถ้วน ส่วนโคลงบทที่สองเป็นการกล่าวแนะนำตัวของผู้เขียนและจุดประสงค์ในการแต่งเรื่องตามที่ได้รับมอบหมายจากหอพระสมุทวชิรญาณ

การศึกษาการเปิดเรื่องของเรื่องสั้นในวชิรญาณวิเศษและวชิรญาณ พบว่าผู้เขียนนิยมเปิดเรื่องโดยการบรรยายหรือพรรณนาดตัวละครมากที่สุด ผู้เขียนจะกล่าวถึงลักษณะของตัวละคร ภูมิหลังของตัวละคร หรือความรู้ตื้นลึกคิดและอารมณ์ของตัวละครในการเปิดเรื่องวิธีนี้จะช่วยให้ผู้อ่านรู้จักและเข้าใจตัวละครมากขึ้น การเปิดเรื่องที่มีจำนวนรองลงมาคือการเปิดเรื่อง โดยการบรรยายความเป็นไปต่าง ๆ ซึ่งเป็นการแสดงแนวความคิดของผู้เขียนต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ภายในเรื่อง วิธีนี้จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจทัศนคติและมุมมองของผู้เขียนต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องมากยิ่งขึ้น อันดับที่สามคือการเปิดเรื่องโดยบรรยายเหตุการณ์ เป็นการเปิดเรื่องโดยบรรยายถึงเหตุการณ์ที่จะนำไปสู่เหตุการณ์อื่น ๆ ต่อไป ช่วยให้ดำเนินเรื่องได้กระชับมากยิ่งขึ้น อันดับที่ดีคือการเปิดเรื่องด้วยบทสนทนา ซึ่งเป็นบทสนทนาที่แสดงอารมณ์ของตัวละคร หรือกล่าวถึงปมปัญหาสำคัญของเรื่อง เพื่อสร้างความสนใจแก่ผู้อ่านให้อยากติดตามเรื่องราวต่อไป อันดับที่ทำคือการเปิดเรื่องโดยการใช้อำนาจบรรยายความคิด ด้วยข้อความที่คมคาย ชวนคิด ชวนให้ฉงนสนเท่ห์ และสร้างความสนใจแก่ผู้อ่าน อันดับที่ดีคือการเปิดเรื่องด้วยการอธิบายศัพท์จากชื่อเรื่อง เป็นการสร้างความเข้าใจของผู้อ่านให้ทราบความหมายของคำศัพท์ตรงกับผู้เขียนการเปิดเรื่องที่มีจำนวนน้อยที่สุดคือการเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาฉากและบรรยากาศของเรื่อง และการเปิดเรื่องด้วยบทกวี ซึ่งการเปิดเรื่องทั้งสองรูปแบบนี้พบเพียงเรื่องเดียวเท่านั้น การเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาฉากและบรรยากาศจะทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและบรรยากาศของเรื่องอย่างชัดเจนเรื่องจึงมีความสมจริงมากขึ้น ส่วนการเปิดเรื่องด้วยบทกวี เป็นการเปิดเรื่องที่ทำให้ผู้อ่านสนใจและยังแสดงถึงความสามารถในการแต่งคำประพันธ์ของผู้เขียนอีกด้วย

๒. การดำเนินเรื่อง คือส่วนที่สืบเนื่องมาจากตอนเปิดเรื่อง เป็นเนื้อเรื่องที่มีการสร้างปมปัญหา หรือความขัดแย้งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความน่าสนใจแก่ผู้อ่านให้ติดตามเรื่องราวต่อไปจนจบจากการศึกษาเรื่องสั้นในหนังสือวชิรญาณวิเศษและวชิรญาณ พบว่ามีการดำเนินเรื่อง ดังนี้

๒.๑ การเล่าเรื่องตามลำดับปฏิทิน เป็นการดำเนินเรื่องไปตามลำดับเวลาก่อนหลัง ซึ่งการดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิทินนี้จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องได้อย่างชัดเจน

และไม่สับสนในการเชื่อมเหตุการณ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับจะเป็นเหตุเป็นผลกัน ผู้อ่านจึงสามารถรับรู้เรื่องราวที่นักเขียนต้องการสื่อความได้ชัดเจนมากที่สุด การเล่าเรื่องตามลำดับปฏิทินมีจำนวน ๑๐๐ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องอยู่ในภาคผนวก)

ตัวอย่างเช่น

เรื่องช่อนชุมทรัพย์ของคนตระหนี่ ผู้แต่งเริ่มเรื่องที่นายสินได้อุปการะนายหล้าไว้ เมื่อนายหล้าจะเสียชีวิตจึงได้มอบจดหมายซึ่งเป็นลายแทงช่อนชุมทรัพย์ของบิดาให้นายสินเป็นการตอบแทน นายสินเดินทางไปหาชุมทรัพย์ตามลายแทงแต่หาไม่พบจึงได้เรียกนายเขียวมาช่วยหา ชุมทรัพย์จนเจอ หลังจากแบ่งเงินให้นายเขียวแล้วก็นำเงินนั้นมาเป็นทุนตั้งตัวเปิดร้านขายของที่สำเพ็ง

เรื่องตาแก่ขนถ่านหิน ผู้แต่งเริ่มเรื่องที่ยอนสมิทเก็บตัวธนาณัติได้ ๕ ปอนด์ จึงนำเงินไปใช้จ่ายในเทศกาลคริสต์มาส มิสเตอร์โฮลด์ ฮาด เจ้าของธนาณัติได้แจ้งความเรื่องธนาณัติหายไว้แล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงมาจับกุมยอนสมิท เขาจึงต้องชดใช้เงิน ๕ ปอนด์ให้กับมิสเตอร์โฮลด์ฮาด โดยผ่อนใช้สัปดาห์ละ ๒ ชิลลิง เป็นเวลา ๕๐ สัปดาห์ เมื่อใช้เงินครบตามจำนวนแล้ว มิสเตอร์โฮลด์ฮาด ได้นำสิ่งของและเงินทั้ง ๕ ปอนด์ มาให้ยอนสมิท ทั้งยังรับยอนสมิทเข้าทำงานด้วย เงินเดือนที่สูงกว่าเดิมอีกด้วย

เรื่องแต่งงานกันด้วยความสัจย์ ผู้แต่งเริ่มเรื่องที่พ่อจอนแอบชอบพอยู่กับแม่ละมุน โดยพ่อจอนให้คำสัจย์ว่าจะไม่ล่วงเกินแม่ละมุนหากบิดามารดาของแม่ละมุนไม่อนุญาตให้แต่งงานกัน ต่อมาบิดาของแม่ละมุนได้ตกลงกับหลานท่านพระปลัดเมืองกำแพงจะยกแม่ละมุนให้แต่งงานด้วย แม่ละมุนจึงหนีไปที่บ้านพ่อจอน บิดาของแม่ละมุนเรียกพ่อจอนไปสอบถามจึงทราบว่าทั้งสองรักกัน และพ่อจอนยังไม่ได้ล่วงเกินแม่ละมุนตามคำสัจย์ที่เคยให้ไว้ จึงตกลงยกแม่ละมุนให้แต่งงานกับพ่อจอน

เรื่องเกือบจะได้ชุบมือเปิบ ผู้แต่งเริ่มเรื่องที่ตัวละครไปเที่ยวงานพระเมรุที่สนามหลวง ขณะขึ้นชมเครื่องประดับหน้าประตูพระเมรุได้มีหญิงสาวคนหนึ่งวิ่งมาหลบพอกขอแรงอยู่ด้านหลัง เขาจึงได้ให้ความช่วยเหลือหญิงสาว และคิดว่าคงได้รับคำขอบคุณจากหญิงสาวเป็นแน่ แต่เมื่อหันกลับมาหญิงสาวคนนั้นกลับไม่อยู่เสียแล้ว

เรื่องมั่งมีขึ้นได้ในวันเดียว ผู้แต่งเริ่มเรื่องที่เศรษฐีได้ยินดาเกี่ยวหญ้าบนว่าอยากมั่งมี จึงได้แนะนำวิธีการหาเงินโดยไม่ต้องลงทุนให้ โดยให้ดาเกี่ยวหญ้าไปกว้านซื้อใบชาจากเรือสำเภาที่เข้ามาขายในท่าเรือวัดเกาะให้หมดล้า พ่อค้าคนอื่นทราบว่าดาเกี่ยวหญ้าเป็นคนของท่านเศรษฐี จึงคิดว่าสินค้าใบชากำลังจะเป็นสินค้าเชิงการค้าต่อไป ทำให้เกิดการเกี่ยวหาซื้อใบชากันวุ่น ราคา

ใบชาจึงพุ่งสูงขึ้น คาเกียวหญาสามารถขายใบชาที่กว้านซื้อมาทั้งหมดได้ในวันเดียว รายได้หลังจากหักค่าต้นทุนใบชาแล้วก็ยังได้กำไรถึงหนึ่งหมื่นหกพันบาท คาเกียวหญาจึงมั่งมีขึ้นได้ในวันเดียว

เรื่องนิทาน โบราณเรื่องนายศ ผู้แต่งเริ่มเรื่อง โดยกล่าวถึงนายศผู้เกิดในตระกูลมั่งคั่ง ได้คิดชวนขายหาสิ่งที่เป็นสุภายิต เพราะอยากประพุดิตนให้มีความเจริญต่อไป จึงเดินทางไปอาศัยอยู่กับท่านสมภาร ก่อนที่ท่านจะมรณภาพได้สอนให้นายศประพุดิตนตามสุภายิตคติโบราณ ๓ ข้อ คือให้เป็นคนใจดี ให้สงเคราะห์เพื่อนบ้าน และไม่ทำลายเพื่อน นายศจดจำสุภายิตขึ้นใจและนำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยมีได้ทำมาหากินใด ๆ เลย สุดท้ายทรัพย์สินเดิมที่มีอยู่ก็หมดลง ทั้งยังไม่สามารถพึ่งพิงใครได้เลย

เรื่องซัดเงินเป็นทอง ผู้แต่งเริ่มเรื่อง โดยกล่าวถึงนายเมืองได้พบตำราทำเงินให้เป็นทอง จึงเที่ยวเสาะหาตามตำราที่จะซัดเงินเป็นทองได้ โดยมีได้คิดทำมาหากินแต่อย่างใดเลยนางบุญคง ผู้เป็นภรรยาห้ามอย่างไรก็ไม่ฟัง วันหนึ่งคาเพ็ชรบิดาของนางบุญคงได้ทราบความเข้าจึงออกอุบายให้นายเมืองหาซัดเงินเป็นทองให้คือกล้วยเครือละ ๑๖ หวี นายเมืองเที่ยวหากกล้วยที่วานี้ที่ไหนไม่ได้จึงลงมือปลูกสร้างสวนกล้วยเอง ปลูกแล้วไม่ได้อย่างที่ดั่งการก็ย้ายที่ปลูกใหม่ ฝ่ายนางบุญคงทราบอุบายของบิดามาตั้งแต่ต้นก็คอยเก็บเอาใบตองและผลกล้วยที่นายเมืองไม่ต้องการออกขายอยู่ตลอด และนำเงินไปฝากไว้กับบิดาจนเริ่มมีเงินมากขึ้น ต่อมาเมื่อนายเมืองได้กล้วยเครือละ ๑๖ หวีตามที่คาเพ็ชรต้องการแล้วจึงนำมาให้ที่บ้าน คาเพ็ชรจึงนำเงินทั้งหมดที่นางบุญคงฝากไว้มาให้และบอกว่าเป็นเงินค่ากล้วยที่ขายได้ให้นำไปซื้อทอง ทั้งให้โอวาทแก่นายเมือง หลังจากนั้นนายเมืองจึงหันกลับมาตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากินจนสิ้นชีวิต

เรื่องเหวคาเมอกรูกับคนตัดฟัน ผู้แต่งเริ่มเรื่องว่าคนตัดฟันทำขวานดกน้ำ เทวคาเมอกรูมาช่วยมขวานให้ ครั้งแรกมขวานทองขึ้นมาแต่คนตัดฟันบอกว่าไม่ใช่ขวานของเขา ครั้งที่สองมขวานเงินขึ้นมาคนตัดฟันก็ว่าไม่ใช่ขวานของเขาอีก ครั้งที่สามมขวานของเขาขึ้นมาคนตัดฟันจึงรับว่าเป็นขวานของตน เทวคาเมอกรูพอใจในความซื่อสัตย์จึงมอบขวานคืนให้แก่คนตัดฟันพร้อมทั้งขวานทองและขวานเงินด้วย ชายเพื่อนบ้านได้ทราบเรื่องจึงแกล้งทำเป็นขวานดกน้ำบ้าง เทวคาเมอกรูจึงมาช่วยอีก เมื่อมขวานทองขึ้นมาชายผู้นั้นรีบบอกว่าเป็นขวานของตนเพราะความอยากได้ เทวคาเมอกรูจึงลงโทษไล่ไป ทำให้ไม่ได้ทั้งขวานทองและขวานของตนที่แกล้งทำดกน้ำด้วย

เรื่องนิทาน ไม้รู้จบ ผู้แต่งเริ่มเรื่อง โดยกล่าวถึงเศรษฐีผู้หนึ่งที่หวังลูกสาวมาก ได้ปิดประกาศไว้ว่าใครที่สามารถเล่านิทานเพียงเรื่องเดียวที่ทำให้คนออกปากว่าไม่จบจริงได้ ก็จะยกลูกสาวให้เป็นภรรยา แต่หากทำไม่ได้ต้องยอมเป็นทาสมีค่าตัวเป็นเงินหล่อเท่าตนเอง ชายขอทาน

คนหนึ่งได้ทราบเรื่องจากนักเดินทางจึงไปทำสัญญาเล่นิทานให้กับเศรษฐีฟังด้วยสติปัญญาของเขา ทำให้เล่นิทานได้เป็นเดือน สุดท้ายเศรษฐีก็ยอมแพ้และยอมยกลูกสาวให้แต่งงานด้วย

เรื่องทำโทษบูชาคุณ ผู้แต่งเริ่มเรื่องที่ตัวละครได้ฟังชายผู้หนึ่งเล่าเรื่องถึงนายด่านตรวจเรือสินค้า ซึ่งเรือของเขาถูกเรียกตรวจเป็นประจำ เพราะไม่ยอมนำของไปกำนัลแก่นายด่าน วันหนึ่งนายด่านเป็นคาแดง เขาจึงนำพริกป่นให้ละเอียดนำไปให้นายด่านบอกว่าเป็นยารักษาตา เพื่อกลั่นแกล้งนายด่านให้ต้องเจ็บตามากขึ้น แต่ผลปรากฏว่าตาของนายด่านกลับหายดีเป็นปกติ ดั่งเดิม ทำให้นายด่านไม่ค่อยตรวจเรือสินค้าของเขาเข้มงวดเหมือนก่อน เขาจึงคิดว่ามันตรงข้ามกับตำนานโบราณที่ว่า “ทำคุณบูชาโทษ”

เรื่องเมวน้ำเมืองไทย ผู้แต่งเริ่มเรื่องที่พ่อค้าคนหนึ่งล่องข้าวเปลือกมาขายที่โรงสีข้าวในกรุงเทพฯ เมื่อจอดเรือที่ใดเขาจะตกปลาด้วยเบ็ดทุกครั้ง คืนหนึ่งพ่อค้าได้ใช้ปลายางเป็นเหยื่อตกปลา แมวดัวหนึ่งได้กลืนปลาจากเบ็ดของพ่อค้าจึงรีบไปคาบปลาที่ติดกับเบ็ดนั้นแล้วกระโดดหนีแต่พลัดตกลงไปในน้ำ พ่อค้าตื่นมาเห็นเบ็ดกระตุกก็นึกว่าตกได้ปลาตัวใหญ่ รีบสาวสายเบ็ดขึ้นมา พบแมวติดเบ็ดอยู่จึงเข้าใจว่าเป็นเมวน้ำ

เรื่องยังไม่แน่ ผู้แต่งเริ่มเรื่อง โดยกล่าวถึงชวนาสองคนผิวเมียมิมบุตรชายชื่อทองอิน เมื่อถึงฤดูทำนาทองอินก็ช่วยพ่อทำนา ตั้งแต่การเตรียมควาย ไถนา หว่านข้าว คอยดูแลต้นข้าวจนข้าวตั้งท้อง และออกรวงเป็นเมล็ดเขียวอ่อนเป็นข้าวทำกระยาสูบ จากเมล็ดแก่เป็นข้าวทำข้าวเม่า ทั้งยังคอยไล่นกและสัตว์อื่น ๆ ที่จะมาทำอันตรายข้าว จนถึงการเกี่ยวข้าว นวดข้าวให้เป็นข้าวเปลือก ตำข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร นำข้าวสารไปหุงข้าวสุก แล้วคดข้าวใส่จาน หากพูดกับพ่อว่าข้าวของเราเป็นได้กินแน่ละซีพ่อ ก็มักได้รับคำตอบว่ามันยังไม่แน่นี้ลูกเสมอไป ครั้นพ่อลงมือเปิบข้าวใส่ปากแล้วจึงตอบว่านี่เป็นแน่ละไม่ต้องสงสัยอะไร จากนั้นพ่อจึงอธิบายตามข้อข้องใจของทองอินว่าไม่ว่าสิ่งใดก็ตกอยู่ในความไม่แน่นอนทั้งสิ้น เมื่อทำสำเร็จแล้วจึงถือว่าแน่นอนได้

เรื่องพวกมากลากไป ผู้แต่งเริ่มเรื่อง โดยกล่าวถึงท่านขรัวกับบรรดาศิษย์ที่มีนิสัยคดโกง วันหนึ่งอยากบริโภคอาหารในเวลาเย็นก็ประกาศแก่ชาวบ้านว่าจะทำพิธีปลุกเสกบริกรรมสรรพศิลปาคม โดยจะวงสายสิญจน์ไว้รอบวัด ห้ามมิให้ผู้ใดล่วงล้ำเข้าไปในเขตสายสิญจน์ มิฉะนั้นจะกลายเป็นบ้า ชาวบ้านต่างพากันเกรงกลัวนักไม่มีใครกล้าเข้าใกล้บริเวณวัดเลย ท่านขรัวกับศิษย์ทั้งหลายก็พากันหุงต้มข้าวแกงกันกลางลานวัด เลี้ยงคุณอันอิมหน้า ชายผู้หนึ่งเดินทางไปค้าขายทางไกลนานหลายเดือน เมื่อกลับมาไม่ได้ทราบคำประกาศของท่านขรัวจึงได้เดินทางทางวัดเห็นพฤติกรรมของท่านขรัวกับลูกศิษย์จึงนำความไปบอกแก่ชาวบ้าน แต่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นเพราะเดินผ่านเขตที่ท่านขรัวห้ามไว้จึงเป็นบ้าเสียสติพูดในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เมื่อท่านขรัวทราบเรื่องจาก

ชาวบ้านก็นำตัวชายผู้นั้นไปเขียนบอกว่าเป็นการปิดป่าความบ้า จนกระทั่งชายผู้นั้นต้องทำนิงเป็นปกติเพื่อไม่ให้ถูกเขียนตาย

เรื่องจับผู้หญิงสองมือ ผู้แต่งเริ่มเรื่องทีตัวละคร ได้เล่าเรื่องราวที่ความรักในสมัยเรียนมหาวิทยาลัยว่าได้เคยรักกับเมเบิ้ลซึ่งเป็นคนขายบุหรี่ปริมาณหนึ่ง โดยได้ให้สัญญาแก่กันว่าจะจริงจังต่อกันจนกว่าจะมีโอกาสได้แต่งงานกัน เมื่อเขาย้ายไปอยู่ที่เมืองอื่นก็ทำให้ติดต่อกับเมเบิ้ลน้อยลง ทั้งยังได้รู้จักกับแคโรลิน และมีความรักกันได้หมั่นกัน ในเวลาต่อมา เขาจึงตั้งใจจะไปบอกเลิกแก่เมเบิ้ลแต่ก็ใจอ่อนพูดไม่ออก จนกระทั่งหนังสือพิมพ์ลงข่าวกำหนดวันแต่งงานระหว่างเขา กับแคโรลิน เมเบิ้ลจึงได้รู้ความจริง มารดาของเมเบิ้ลได้ฟ้องร้องเรื่องเสียสัญญา รับว่าจะแต่งงาน ทำให้แคโรลินเห็นว่าเขาเป็นคนไม่จริงใจ เขาจึงต้องเสียทั้งเมเบิ้ลและแคโรลินไปทั้งสองคน

เรื่องความรักของผู้หญิง ผู้แต่งเริ่มเรื่องด้วยตัวละครข้าพเจ้าเล่าถึงเรื่องขณะไปเที่ยวพักผ่อนที่กรุงปารีส ได้เจอเหตุการณ์ทำควลงกัน ในโรงกาแพร่หว่างกับต้นกายกับมิสเตอร์แฮมมิลตัน ด้วยเหตุที่กับต้นกายเคยประจานมิส โรบินสันให้เสื่อมเสียชื่อเสียง หลังจากมิส โรบินสันพยายามเลิกคบกับเขา วิธีที่ใช้ควลงกันคือให้เลิกเป็นคนละครบอ กซึ่งจะมีเพียงกระบอกเดียวที่บรรจุกระสุนไว้ เอาปืนจ่อไว้ที่อกแล้วยิงหลังจากที่ได้รับคำสั่ง ผลการควลงปรากฏว่ากับต้นกายสิ้นชีวิต ส่วนมิสเตอร์แฮมมิลตันสลบไป เมื่อหมอเข้าไปช่วยเหลือจึงได้ทราบว่าแท้จริงแล้วมิสเตอร์แฮมมิลตันเป็นผู้หญิง

๒.๒ การเล่าเรื่องย้อนหลัง การดำเนินเรื่องวิธีนี้จะเปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์สำคัญ ซึ่งเป็นจุดจบของเรื่องก่อน แล้วจึงย้อนกลับไปเล่ารายละเอียดของเหตุการณ์ในอดีตดำเนินต่อมา จนกระทั่งบรรจบกับเหตุการณ์ตอนต้นเรื่อง โดยเหตุการณ์ที่เล่าย้อนกลับ ไปนี้จะเป็นเหตุการณ์ที่นำไปสู่ความคลั่งคลวยของเรื่อง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องมากยิ่งขึ้น การเล่าเรื่องย้อนหลังมีจำนวน ๑๐ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องแต่งงานแก่แค้น ผู้แต่งเริ่มเรื่องโดยการกล่าวถึงตัวละครเล่าถึงเรื่องขณะที่อยู่เมืองอังกฤษว่าเดินทางไปพบเพื่อนที่ศาลาสภาอนุเคราะห์นักโทษแล้ว ได้พบนักโทษชายผู้หนึ่งชื่อ ยอนลือก ซึ่งมีท่าทางตื่นตกใจร้องขอต่อเจ้าพนักงานที่สถานนั้นให้ส่งตัวเขาไปให้ไกลจากลอนดอน เมื่อสอบถามสาเหตุยอนลือกจึงได้เล่าเรื่องราวย้อนกลับ ไปถึงตอนที่เขาแอบหลงรักแคโรไลน์ แต่เธอมีคนรักอยู่แล้วคือเตลอสซึ่งเป็นเพื่อนของเขา เตลอสเสียพนันจึงขโมยเงินแต่ถูกจับได้ ต้องโทษจำคุก ๑๘ เดือน เตลอสฆ่าตัวตายหลังจำคุกได้เพียง ๓ เดือน ต่อมายอนลือกได้แต่งงานกับแคโรไลน์ หลังจากนั้นไม่นานยอนลือกก็ต้องโทษจำคุกฐานพยายามวางยาพิษฆ่าภรรยาตนเองเป็นเวลา ๑๐ ปี เมื่อพ้นโทษและได้พบกับภรรยาแล้วจึงทราบความจริงว่าเธอยอมแต่งงานกับเขาเพื่อแก่แค้นให้กับ เตลอส โดยเธอเป็นคนวางยาพิษตนเอง ทำให้เขาต้องติดคุก เธอขอให้เขาฆ่าเธอ

ให้ตาย ไม่เช่นนั้นเธอจะตามรังควานเขาให้ฆ่าเธอให้ได้ หลังจากนั้นก็ได้ข่าวว่าพนักงานสภาได้ส่งตัวยอนลือกไปอยู่ไกลถึงทวีปอเมริกา

เรื่องอะไรแน่หนอ ผู้แต่งเปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์หลานวิ่งมาบอกลุงว่าถูกผีหลอก แต่ลุงว่าผีไม่มีจริงในโลก จากนั้นลุงจึงเล่าเรื่องราวของตนเองเกี่ยวกับเรื่องผีในอดีตให้หลานฟัง แล้วให้หลานไปพิจารณาเอาเองว่าอะไรแน่หนอ

เรื่องเริ่มจะเป็นท่านสืบ ผู้แต่งเปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ตัวละคร ได้พบกับเพื่อนเก่าชื่อ นาย น. ซึ่งเล่าให้เขาฟังถึงเรื่องเพื่อนของตนสมัยเริ่มจะเป็นท่านสืบ โดยเริ่มสืบจากเรื่องที่ยากูร์เกี่ยวกับงานวิวาห์ของ นาย ล เพื่อนรัก ซึ่งแต่งงานได้เพียงคืนเดียวเจ้าสาวก็จากไปด้วยเหตุร้ายแรง จากการสืบของท่านสืบได้ความว่า นาย ล เคยรักอยู่กับแม่ ช แต่ได้เลิกกันไป ต่อมาแม่ ช พบรักใหม่กับนาย จ นาย ล ทราบเข้าจึงให้ผู้ใหญ่ไปลู่ขอแม่ ช ตามประเพณี ซึ่งบิดามารดาของแม่ ช ก็ยินดียกให้ หลังจากนั้นนาย ล ไปติดสินบนคนรับใช้ให้ไปซื้อยาพิษ โดยลงชื่อว่า นาย จ เป็นผู้ซื้อ เมื่อถึงวันแต่งงาน นาย ล ได้กรอกยาพิษให้แม่ ช กิน ส่วนคนรับใช้ให้รออยู่ด้านล่างแล้วได้เชือกขึ้นมาที่ห้อง ทางนาย ล ตามคำสั่ง และทิ้งเศษกระดาษเขียนชื่อ นาย จ ไว้เพื่อใส่ร้ายนาย จ นั่นเอง หลังจากความจริงเรื่องนี้กระจ่างขึ้นท่านสืบก็กลายเป็นคนที่มีชื่อเสียงโด่งดัง

เรื่องกระโดดครั้งท้าย ผู้แต่งเปิดเรื่องให้พลตระเวนได้พบศพของเสมียนบุญนาคในคลอง โดยมีหนังสือ มัดหนึ่งผูกกับผ้าขาวม้าสี และถุงเงินเล็ก ๆ พันติดอยู่กับซากศพ เมื่อเปิดอ่านหนังสือนั้นทำให้ทราบว่าเป็นจดหมายจากลำเจียกหญิงคนรักของผู้ตาย จดหมายจากลุงปิ่น และจดหมายที่ผู้ตายเขียนถึงลุงปิ่นแต่ไม่ได้ส่งซึ่งเป็นหลักฐานว่าเสมียนบุญนาคกระโดดน้ำฆ่าตัวตาย

เรื่องต้นร้ายปลายดี ผู้แต่งเปิดเรื่องให้ตัวละครดิฉันกล่าวชมความพยายามของหนูนุญเกิดในการที่จะแต่งงานกับบุตรชายของตน แล้วจึงเล่าเรื่องย้อนกลับไปถึงตอนที่สามีของตนยังมีชีวิตอยู่ มีบุตรชายคนหนึ่งเรียกชื่อว่าเจ้าหนู และบุตรเลี้ยงชื่อหนูนุญเกิด หนูนุญเกิดนั้นแอบรักเจ้าหนูอยู่ และได้ช่วยรักษาโรคของท่านเจ้าคุณสังข์โลกจนหาย ท่านจึงจัดพิธีแต่งงานให้หนูนุญเกิดกับเจ้าหนู แต่เจ้าหนูไม่ยอมรับหนูนุญเกิดเป็นภรรยาเพราะเป็นเด็กในบ้าน เขาจึงหลบหนีไปอยู่ที่เมืองอื่น ฝ่ายหนูนุญเกิดทราบดังนั้นจึงไปบวชชอยู่ที่วัดใหม่และได้เดินทางไปยังเมืองเชียงใหม่ที่เมืองนี้เองหนูนุญเกิดได้พบกับเจ้าหนูอีกครั้งและได้ใช้อุบายต่าง ๆ จนสามารถพิสูจน์ให้เจ้าหนูยอมรับในความรักของหนูนุญเกิด ทั้งยังปฏิญาณตนจะรักหนูนุญเกิดคนเดียว ดิฉันจึงสรุปว่าเรื่องข้างต้นนั้นแสนจะร้ายแต่ข้างปลายกลับเป็นเรื่องดี

๒.๓ การเล่าเรื่องแบบย้อนกลับไปกลับมา การดำเนินเรื่องวิธีนี้จะเปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ใดของเรื่องก็ได้ แล้วเล่ากลับไปมาระหว่างอดีตกับปัจจุบัน โดยตัวละครถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตให้ผู้อ่านได้ทราบ และเหตุการณ์ที่ตัวละครเล่าย้อนกลับไปนี่ จะเป็นการคลี่คลายปมเรื่อง

ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องและพฤติกรรมของตัวละครที่ปรากฏในเรื่องได้ดียิ่งขึ้น การเล่าเรื่องแบบย้อนกลับไปกลับมา มีจำนวน ๘ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก)

ตั้งตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องนิทานพยายบาท ผู้แต่งกล่าวเปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่นางโพธิ์ราได้ยินเสียงปืน จึงรีบออกไปดูพบว่านายโพธิ์ระสามีมักยิงได้รับบาดเจ็บสาหัส ส่วนนายรัตโนรามือปืนก็ถูกจับกักขังไว้ในกรง นายรัตโนราได้นึกถึงเหตุการณ์ที่นายโพธิ์ระกล่าวหาจรรยาสุวาทแก่ตน จนเกิดความอาฆาตและบุกไปยิงนายโพธิ์ระดังกล่าว แล้วย้อนกลับมาที่เหตุการณ์ปัจจุบันที่นางโพธิ์รา มีความอาฆาตนายรัตโนรามาก วันหนึ่งได้ทราบถึงวิธีการตัดสินใจของนายรัตโนราว่าหากนายโพธิ์ระเสียชีวิต นายรัตโนราจึงจะได้รับโทษประหาร นางได้สอบถามแพทย์ผู้รักษานายโพธิ์ระ จนแน่ใจว่าไม่มีทางรักษาให้หายได้ แล้วตัดสินใจทำให้นายโพธิ์ระขาดใจตาย เพื่อให้ นายรัตโนรา ได้รับโทษประหารชีวิต

เรื่องลายตามหน้า ผู้แต่งเปิดเรื่องให้ดูสนทนากับหลานเกี่ยวกับรอยแผลเป็นบนใบหน้า แล้วดูจึงเล่าเรื่องย้อนไปถึงอดีตสมัยที่ตนเป็นหมอลความหนุ่มยังไม่มีชื่อเสียงอะไรนัก แม่สนิทได้มาตามให้ไปเขียนพินัยกรรมให้กับท่านเศรษฐีซึ่งกำลังป่วยหนัก ข้อความในพินัยกรรมได้ยกทรัพย์สินสมบัติให้แม่สนิทซึ่งเป็นคนรับใช้ และสาปแช่งแม่สงบลูกสาวของเศรษฐีอย่างรุนแรง ดูรู้สึกถึงเลใจว่าจะฉีกพินัยกรรมฉบับนี้ทิ้งดีหรือไม่ จนได้ยินเสียงแม่สงบร้องบอกให้ฉีก ดูจึงตัดสินใจฉีกพินัยกรรมทิ้งเสีย เศรษฐีโกรธที่ได้เห็นหน้าลูกสาวจะฆ่าให้ตายก็ล้มลงขาดใจตาย แม่สนิท โกรธที่ดูฉีกพินัยกรรมจึงตีดูด้วยไม้จนเกิดเป็นลายตามหน้าอย่างเห็น ทรัพย์สินสมบัติของเศรษฐีได้ตกเป็นของแม่สงบ หล่อนได้ให้เงินรางวัลแก่ดูไว้ แล้วก็ไม่ได้พบกันอีกเลย หลังจากนั้นหนึ่งปีดูต้องไปว่าความที่เมืองอื่นจึงได้พบกับแม่สงบและสามี แม่สงบได้เล่าเรื่องย้อนกลับไปอีกถึงเหตุการณ์ที่เป็นเหตุให้ท่านเศรษฐีโกรธจนถึงกับตัดขาดบุตรสาวว่าตนได้ขัดคำสั่งบิดาเรื่องการเลือกคู่ครอง ภายหลังเมื่อท่านเศรษฐีล้มป่วยลงหมดได้แนะนำให้ไปเที่ยวเปลี่ยนบรรยากาศ แม่สงบและสามีจึงแอบตามไปอยู่ห่าง ๆ เมื่อรู้ความว่าเศรษฐีให้ทำพินัยกรรมจึงรีบมา ทำให้เกิดเหตุการณ์ฉีกพินัยกรรมดังกล่าว ในตอนท้ายก็ย้อนกลับมาสู่เหตุการณ์ปัจจุบันที่ดูกล่าวสรุปเรื่องให้หลานฟัง

เรื่องรู้ได้โดยละเอียด ผู้แต่งเปิดเรื่อง โดยกล่าวถึงเศรษฐีคนหนึ่งมีบุตรสาวหน้าตา สวยงามมาก ต่อมาเศรษฐีได้ออกไปเดินเล่นกับบริวาร และได้พบกับชายจรมาพูดจาขู่ตะคอก เศรษฐีไม่โกรธและยังพาชายจรผู้นั้นมาพักในเรือนพร้อมกับบุตรชาย ไม่ว่าชายจรจะต้องการสิ่งใด

เศรษฐีก็ยอมให้ทุกสิ่งโดยมิได้ขัด จนกระทั่งบุตรชายของชายจรได้เห็นบุตรสาวของเศรษฐีจึงได้ขอให้ชายจรไปสู่ขอบุตรสาวเศรษฐี ระหว่างรอคำตอบนั้นชายจรและบุตรได้ไปเที่ยวเล่นในป่า แต่ชายจรกลับถูกฆ่าตาย ชายสูงอายุผู้หนึ่งมาช่วยสืบหาคนร้าย เศรษฐีจึงสารภาพความจริงกับชายสูงอายุโดยเล่าย้อน ไปถึงสมัยที่ตนเป็น โจรปล้นฆ่าผู้อื่นมามาก แต่เคยไว้ชีวิตคนจับเกวียนหรือชายจรนั่นเอง เมื่อได้พบชายจรอีกครั้งจึงยอมรับมาเลี้ยงดูเพราะกลัวจะเกิดคดีความขึ้น แต่ชายจรมาขอบุตรสาวให้กับบุตรชายของตน เศรษฐีไม่ยอมยกให้จึงได้ฆ่าชายจรเสีย แล้วย้อนกลับมาสู่เหตุการณ์ปัจจุบันที่นายอำเภอมาจับกุมตัวเศรษฐี

เรื่องได้แต่งงานเพราะความรู้ ผู้แต่งเปิดเรื่องโดยให้แม่สวาสค์เล่าถึงครอบครัวของตน ซึ่งเมื่อบิดาเสียไปแล้วก็ต้องประสบกับความยากลำบาก หลอนจึงเดินทางไปหาน้ำสาวที่เมืองไทรเพื่อหาทางทำมาหากิน และได้ให้ความช่วยเหลือกับคุณป้าคนหนึ่งไม่ให้ถูกโกงสัญญาเช่าเรือกลไฟ จนกลายเป็นผู้มีชื่อเสียง ต่อมาได้ใช้อุบายหลอกชายแก่คนหนึ่งให้มาสู้กับชายหนุ่มคนรักของตน หลังจากชายแก่แพ้ไปแล้วแม่สวาสค์ก็ได้อธิบายเรื่องราวโดยเล่าย้อนไปถึงคดีเรือกลไฟและประวัติของชายแก่ที่ตามมาล้างแค้นในคดีนั้น ย้อนกลับมาที่เหตุการณ์ปัจจุบันชายหนุ่มได้ฟังเรื่องแล้วจึงรู้ว่าคุณป้าที่แม่สวาสค์ช่วยเหลือไว้คือมารดาของตนเอง แล้วทั้งสองก็ชวนกันไปปลงศพคุณแม่ของชายหนุ่มและจึงจัดพิธีแต่งงานกัน

๒.๔ การเล่าเรื่องแบบเล่าเหตุการณ์ต่างสถานที่สลับกันไปมา ซึ่งมีเรื่องราวต่อเนื่องกันโดยตลอด การเล่าเรื่องเล่าเหตุการณ์ต่างสถานที่สลับกันไปมามีเพียงเรื่องเดียวคือเรื่องโรโม ยูเลียต นิทานเช็กสเปียร์ ผู้แต่งเปิดเรื่องโดยเล่าถึงเศรษฐีแกปulet และเศรษฐีมอนเตคูแห่งเมืองวโรนา ทั้งสองเป็นศัตรูกันมานานแล้ว วันหนึ่งเศรษฐีแกปulet จัดงานเลี้ยง นายโรโมบุตรชายเศรษฐีมอนเตคูได้ใส่หน้ากากอำพรางใบหน้าแอบลอบเข้าไปในงานด้วย และได้พบกับแม่ยูเลียตบุตรสาวของเศรษฐี แกปulet ทั้งสองตกหลุมรักกันทันทีและได้แอบเข้าพิธีวิวาห์กับพระบาทหลวง ต่อมานายโรโมได้พลาดพลั้งฆ่าพี่ชายของแม่ยูเลียตตาย จึงถูกตัดสินโทษให้เนรเทศออกจากเมือง ส่วนแม่ยูเลียตนั้นบิดาจะให้แต่งงานกับผู้อื่น นางจึงไปปรึกษาพระบาทหลวงได้อุบายคัมภีร์พิชิตตายแล้วฟื้นเพื่อหลอกให้ผู้อื่นเข้าใจผิด โดยพระบาทหลวงได้ส่งหนังสือไปให้นายโรโมทราบแต่กลับสวนทางกัน ทำให้นายโรโมเชื่อว่าแม่ยูเลียตตายแล้วจริง ๆ จึงได้คัมภีร์พิชิตฆ่าตัวตายฝ่ายแม่ยูเลียตฟื้นขึ้นมาเห็นนายโรโมสิ้นชีวิตจึงใช้มีดฆ่าตัวตายตาม หลังจากการตายของทั้งสองแล้วตระกูลแกปulet และตระกูลมอนเตคูจึงได้กลับมาผูกไมตรีต่อกัน

จากการศึกษาการดำเนินเรื่องของเรื่องสั้นในวชิรญาณวิเศษและวชิรญาณ พบว่ามีการเล่าเรื่องตามลำดับปฏิทินมากที่สุด ซึ่งวิธีนี้จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องได้อย่างชัดเจน และไม่สับสนในการประสานเหตุการณ์ที่เป็นเหตุเป็นผลกันที่เกิดขึ้นตามลำดับ การดำเนิน

เรื่องที่มีจำนวนรองลงมาคือการเล่าเรื่องย้อนหลัง ซึ่งจะเปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่เป็นจุดจบของเรื่องก่อน แล้วจึงย้อนกลับไปเล่ารายละเอียดของเหตุการณ์ในอดีต จนกระทั่งเหตุการณ์ดำเนินมาจนจบเรื่อง วิธีนี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องมากยิ่งขึ้นเพราะเรื่องราวที่เล่าย้อนหลังนี้จะคลี่คลายปมปัญหาของเรื่องให้กระจ่างชัดขึ้น อันดับที่สามคือการเล่าเรื่องแบบย้อนกลับไปกลับมา วิธีการนี้ผู้เขียนจะเริ่มเรื่องในเหตุการณ์ใดก็ได้ แล้วเล่าเรื่องสลับไปมาระหว่างอดีตกับปัจจุบัน โดยให้ตัวละครเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตให้ผู้อ่านได้ทราบถึงเหตุการณ์ที่นำไปสู่การคลี่คลายปัญหาของเรื่อง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องมากยิ่งขึ้น ส่วนการดำเนินเรื่องที่พบบ่อยที่สุดคือการเล่าเรื่องแบบเล่าเหตุการณ์ต่างสถานที่สลับกันไปมา ซึ่งมีเรื่องราวต่อเนื่องกัน โดยตลอด วิธีนี้ทำให้ผู้อ่านทราบความเป็นไปของตัวละครทั้งสองฝ่าย ทำให้ผู้อ่านสนใจติดตามการคลี่คลายปมปัญหาของเรื่องมากขึ้น เพราะมีความเข้าใจพฤติกรรมของตัวละครและเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นอย่างคั่นเอง

๓. การปิดเรื่อง คือ ตอนที่สำคัญที่สุดของเรื่อง เพราะเป็นเหตุการณ์ที่จะทำให้เรื่องจบลงอย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความประทับใจ ความชื่นชม หรือความสะเทือนใจแก่ผู้อ่านอีกด้วย จากการศึกษารื่องสั้นในหนังสือวรรณวิเศษและวรรณกรรม ทั้ง ๑๑๕ เรื่อง พบว่ามีการปิดเรื่อง ดังนี้

๓.๑ การจบเรื่องแบบสุภาษณากรรม คือ การจบเรื่องแบบสำเร็จในชีวิต หรือความสุขสมหวังของตัวละคร เป็นการปิดเรื่อง โดยคลี่คลายปมปัญหาหรือความขัดแย้งให้จบลงด้วยดี เรื่องสั้นที่มีการจบเรื่องแบบสุภาษณากรรม มีจำนวน ๔๔ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...“นี่แหละ เรื่องราวมันอย่างนี้ จะว่าเจ้าแยมมันตายแทนฉันได้หรือไม่ ถ้าเจ้าแยมมันไม่ตายด้วยลูกปืนลูกเดียวที่มีอยู่ในเวลานั้น ฉันก็ต้องตายเอง ไม่ใช่หรือ ตั้งแต่เวลานั้นมาฉันยังไม่ได้นึกอยากตายแต่อีกสักครั้งเดียว กลับตรงกันข้าม กลัวตายไปเสียอีก คำที่ฉันว่ากับเจ้าแยมว่าให้มันตายกับฉันนั้นก็กลับเป็นคำหลอกไป”

“ดังนี้แหละท่าน ฉันจะกำหนดเอาวันเดียวในปีหนึ่งเป็นวันเว้นการสโมสรมต่าง ๆ เสียให้เป็นเกียรติยศแก่เจ้าแยมในวันตายของเขานั้น จะไม่สมควรเจียวหรือ”...

(ต้นร้ายปลายดี. พระองค์เจ้ารัชนีแจ่มจรัส, ชุด ๑, หน้า ๒๗๒)

จากตัวอย่าง มิสเตอร์เอพิงก์เล่าให้เพื่อนฟังว่าสมัยอยู่เมืองนอกนั้นชีวิตของคนต้องตกระกำลำบากมากจนคิดฆ่าตัวตายพร้อมกับเจ้าแยมสุนัขที่เลี้ยงไว้ แต่หลังจากยิงเจ้าแยมแล้วถึงได้

ทราบว่ามีลูกปิ่นเพียงลูกเดียว เมื่อกลับมาเอาลูกปิ่นที่บ้านก็ได้พบกับนายห้างสหขายของบิดา ท่านได้ชักชวนให้มาเปิดห้างในเมืองไทย ชีวิตจึงดีขึ้นตั้งแต่นั้นมา

...ได้เฝ้าขอรับ คุณอาเถอะ อ้ายเมื่อยังอิมหมิพิมันเป็นหนุ่มเป็นสาวอยู่ด้วยกันมันไม่ได้พบกันพูดกัน มันไม่ได้เป็นเนื้อคู่กัน ครั้นเมื่ออายุล่วงเข้ามาจนแก่เกือบเป็นหนึ่งคางคกแล้วสิได้มาพบกันพูดกัน ต่างคนต่างสิ้นกะบิคิดอะไร ไม่เหมาะทำ ต่างคนต่างก็หันหน้าเข้าหากัน ตกลงเลยได้อยู่กินเป็นัวเมียกัน โดยบุพเพสันนิวาสชาติก่อน เคยสร้างสมอบรมมาแต่เพียงตอนหนึ่งคู่เท่านั้น ก็ต้องยินดีรับตามประสาเถอะ อ้ายเนื้อคู่เป็นของเขา หนึ่งคู่เป็นของเรา ก็เอาเถอะ ดีกว่าไม่ได้เสียทีเดียว...

(เนื้อคู่หนึ่งคู่. ขุนบัญญัติวิวัฒนา, ชุด ๑, หน้า ๓๐๖)

จากตัวอย่างข้างต้น นายเมฆเคยชอบพอกับแม่สารภี แต่แม่สารภีกลับต้องไปแต่งงานกับผู้อื่นตามความต้องการของบิดามารดา นายเมฆจึงออกเดินทางร่อนเร่ไปเรื่อย ๆ จนได้มาพบกับแม่สารภีอีกครั้ง และได้มาใช้ชีวิตคู่ร่วมกันในตอนแก่

...ตาไฟไม่ฟังอีร้าคำอิรม เชื่อนายท่าเดียว ตรงไปหมายจะบอกขายใบชาที่วัดเกาะนั่นเอง กำลังขุนนางเศรษฐีพ่อค้าเที่ยวหาซื้อใบชาสับสนอยู่ แกไม่มีปัญญาเที่ยวจ้างนายหน้าเขาขายถึงจะลดราคาตลอดขณะนั้นบ้างก็เอา แยกกันซื้อนัก ในวันเดียวขายหมด ๒๕๖๐ หาบ ราคาเพียงซังละหกสลึงเพียงกะโพหนึ่ง ได้เงินห้าพันหกสามร้อยซัง แกเอากำไรแต่ซังละสองโพ นอกนั้นยกให้นาย ถ้าใช้กำใบชาเขาเสร็จห้าพันซังสบาย ๆ ไม่ทันถึงบ้ายได้กำไรกลับมาถึงหมื่นหกพันบาทก็เพราะ โอวาทท่านผู้มีปัญญา รู้ทางเสียทางได้ คาดแถมขายเชิงค้า ดูกลับดีกว่าด้วยสงเคราะห์ให้เงินเป็นทุน...

(มั่งมีขึ้นได้ในวันเดียว. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๓, หน้า ๑๕๗)

จากข้อความดังกล่าว เศรษฐีได้ยื่นตาเกี่ยวหญ้าบนว่าอยากมั่งมี จึงได้แนะนำวิธีการหาเงินโดยไม่ต้องลงทุน โดยให้ตาเกี่ยวหญ้าไปกว้านซื้อใบชาจากเรือสำเภาที่เข้ามาขายในท่าเรือวัดเกาะให้หมดลำ พ่อค้าคนอื่นทราบว่าตาเกี่ยวหญ้าเป็นคนของท่านเศรษฐีจึงคิดว่าสินค้าใบชากำลังจะเป็นสินค้าเชิงการค้าต่อไป ทำให้เกิดการเที่ยวหาซื้อใบชากันวุ่น ราคาใบชาจึงพุ่งสูงขึ้น ตาเกี่ยวหญ้าสามารถขายใบชาที่กว้านซื้อมาทั้งหมดได้ในวันเดียว รายได้หลังจากหักค่าต้นทุนใบชาแล้วยังได้กำไรถึงหนึ่งหมื่นหกพันบาท ตาเกี่ยวหญ้าจึงมั่งมีขึ้นได้ในวันเดียว

...ถึงจะอย่างไรก็ดี ครูโซเขายังมีความปรารถนาอยู่เนื่อง ๆ ในการที่จะได้กลับไปเห็นบ้านเมืองของเขาสักครั้งหนึ่ง ในเวลาที่ก่อนเขาจะตาย เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านคงจะรู้ได้เป็นแน่ว่า เขาได้ดีใจมาก เมื่อเวลาที่มีเรือใบใหญ่ลำหนึ่ง ได้มาถึงเกาะนี้ เขาก็สามารถที่จะโดยสารกลับไปบ้านเมืองของเขาได้ ในเวลาที่สุทโธปราชญ์กับเจ้าไฟเรเดได้พากันกลับมาถึงเมืองอังกฤษได้โดยสะดวก แล้วครูโซก็ได้มีลูกมีเมียเป็นบ้านเรือน ภายหลังเมื่อเขาเป็นคนแก่ลง เขาได้เล่าถึงเรื่องนี้บ่อย ๆ ให้ลูกหลานฟัง...

(โรบินซันครุโซ โดยย่อ. หลวงจันทรามาศย์, ชุด ๒, หน้า ๒๖๖)

จากตัวอย่าง โรบินซันครุโซได้โดยสารเรือเดินทะเลเพื่อท่องเที่ยวไปรอบ โลกแต่เรือแตก ทำให้เขาต้องไปติดเกาะร้างและใช้ชีวิตอยู่ตามลำพัง ต่อมาเขาได้ช่วยชีวิตเจ้าไฟเรเดพ่อของเจ้าไฟเรเด กับคนชาติสเปนอยู่ไว้ เขาหวังว่าอยากจะได้กลับบ้านสักครั้ง เมื่อมีเรือใบแล่นผ่านมาเขาจึงขอโดยสารกลับมาเมืองอังกฤษ และได้สร้างครอบครัวของตน

...ในการที่ท่านมหาเศรษฐีแพ้สัญญา ตกลงได้แต่งการวิวาห์มงคลแก่นุตรสาวท่านมหาเศรษฐีนั้น แลเมื่อท่านเศรษฐีผู้เป็นพ่อตาล่วงกลับไปแล้ว ก็ได้รับมรดกเป็นมหาเศรษฐีใหญ่ในเมืองนั้น...

(นิทานไม่รู้จบ. นายเจือ, ชุด ๒, หน้า ๗๕๕)

จากตัวอย่างดังกล่าว ชายหนุ่มคนหนึ่งได้ยื่นข่าวเกี่ยวกับเศรษฐีที่คิดประกาศว่า หากใครสามารถเล่นนิทานให้ตนออกปากว่าไม่รู้จบได้ในเรื่องเดียวจะยกบุตรสาวให้แต่งงานด้วย แต่หากทำไม่ได้ต้องยอมเป็นทาสหรือไถ่ถอนด้วยการจ่ายเงินขนาดเท่าตัว ชายหนุ่มจึงไปรับเล่นนิทานให้เศรษฐีฟัง สุดท้ายเศรษฐีก็ออกปากว่าไม่จบจริง ชายหนุ่มจึงชนะสัญญาและได้แต่งงานกับบุตรสาวเศรษฐีและได้รับมรดกกลายเป็นมหาเศรษฐีในที่สุด

...ส่วนท่านลายนิงฟังเห็นจริงด้วย ก็เป็นการตกลงกัน ว่าแล้วก็ใช้ให้บ่าวไปนิมนต์พระมาสวดมนต์ ยกลูกสาวให้แก่นายวิรัชในเวลาเย็นวันนั้น...

(เศรษฐีโคม. นายเกิด, ชุด ๓, หน้า ๗๕๑)

จากตัวอย่าง เศรษฐีโคมมีภรรยาชื่อลายนิง มีบุตรสาว ๓ คน ชื่อ ผ่อง ผิว และ ผาด แม่ผ่องนั้นได้แต่งงานไปกับท่านที่เป็นที่นับถือของบิดา แต่ต่อมาได้ทำผิดใจสามี จึงถูกไล่กลับมาอยู่บ้าน แม่ผิวก็แต่งงานกับชายผู้มีบรรดาศักดิ์ เหลืออยู่แต่แม่ผาดซึ่งมีผู้มาสู่ขอหลายรายแล้ว

แต่บิดาก็มิได้ยกให้ ด้วยบิดามีความคิดว่าลูกเขยของตนควรมีศรัทธาและมีวิชาความรู้ครบทั้งสามอย่าง ไม่ว่าจะนางลอยจะทักทายนางเพียงใด เศรษฐีโคมก็ไม่เห็นด้วยทั้งสิ้น แต่เมื่อได้ยินนายวิหัชพูดต่อว่าเรื่องที่เป็นข้าแผ่นดิน ควรยกให้แม่ผาคได้แต่งงานเพื่อให้คนในแผ่นดินมีมากขึ้น ก็เรียกนายวิหัชมาสอบถามถึงวงศ์ตระกูลและตัดสินใจยกแม่ผาคให้กับนายวิหัชในเย็นวันนั้นเอง

...กษัตริย์ทั้งสอง เมื่อประทับอยู่ในที่กำบังด้วยกันสองต่อสอง ต่างมีความรักใคร่กันในเพลาคืนวันนั้น นี้ก็ย่อมเป็นธรรมดาของบุรุษแลสตรีซึ่งอยู่ใกล้กันในที่กำบังสองต่อสองจึงสมกับคำโบราณที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า น้ำอ้อยใกล้้มค ใครเลยจะอดนี้แล...

(น้ำอ้อยใกล้้มค. ขุนมหาวิไชย, ชุด ๓, หน้า ๔๐๑ - ๔๐๒)

จากข้อความข้างต้น พระเจ้าจันทระปะโฮตได้จับพระเจ้าอุเทนซึ่งมีวิชาดีดึกดำบรรพ์เรียกขานไปเป็นนักโทษ และโปรดให้พระราชธิดาไปศึกษาวิชากับพระเจ้าอุเทน โดยชี้แจงว่าบุรุษที่จะเป็นครุฑนั้นเป็นคณง่อยเปลี้ยเสีซา และหญิงที่จะมาศึกษานั้นเป็นคนเตี้ยค่อม ทั้งให้กินม่าน โดยมีคชิดเมื่อพระราชธิดามาศึกษาวิชาได้หลายคืนก็ทราบความจริง และได้เกิดความรักใคร่กันระหว่างพระราชธิดากับพระเจ้าอุเทน

...การเรื่องนี้ลงปลาย ก็กลายเป็นพ่อหนุ่มมาได้รับทรัพย์มรดกของมารดาโดยไม่ได้นึกมันหมายเลยว่าจะได้ประสพพบแม่สาวสวยสวยดี ด้วยวาสนาเคยคู่กันแล้ว ถึงอย่างไรก็คงหนีไม่พ้น ค่อยไปเมื่อหญิงนั้นกลับไปปลงศพมารดาชายหนุ่มนั้นแล้ว จึงได้จัดการอวาหมงคลกันตามธรรมเนียม...

(ได้แต่งงานเพราะความรู้. นายชุ่นฮวด, ชุด ๔, หน้า ๔๔)

จากตัวอย่างดังกล่าว แม่สาวสวยดีเดินทางไปหาหน้าสาวที่เมืองไทร เพื่อหาทางทำมาหากินและได้ให้ความช่วยเหลือกับคนคนหนึ่งไม่ให้ถูกโกงสัญญาเช่าเรือกลไฟ จนกลายเป็นผู้มีชื่อเสียงขึ้น ต่อมาได้ใช้อุบายหลอกชายแก่ที่ตามมาล้างแค้นคดีเรือกลไฟให้ต้องมาสู้กับชายหนุ่มคนรักของตน หลังจากชายแก่แพ้ไปแล้วแม่สาวสวยดีก็ได้อธิบายเรื่องราวทั้งหมดให้ชายหนุ่มฟังจึงรู้ว่าคนป่าที่แม่สาวสวยดีช่วยเหลือไว้คือมารดาของ ชายหนุ่มนั่นเอง แล้วทั้งสองก็ได้แต่งงานกัน

...เมื่อข้าพเจ้าจะรบต่อไปไม่ได้แล้ว จะอยู่ต่อไปก็ไม่มีประโยชน์ ข้าพเจ้าจึงกลับบ้านแลได้รับรางวัลสมหมาย คือได้หมั้นกับเบ็ลลาในไม่ผู้ช้านักนั่นเอง เคียวนี้เราได้แต่งงานเป็นคู่เมีย

กันแล้ว ข้าพเจ้าแน่ใจว่าทั้งโลกนี้ไม่มีผู้ชายคนไหนจะมีความสุขมากกว่าข้าพเจ้าแลเบ็ลลา ก็บอกว่า เขามีความสุขมากกว่าผู้หญิงอื่นในโลกนี้เหมือนกัน เขาบอกไม่ได้แท้ที่ว่า ทำไมเขาจึงไม่ยอมแต่งงานกับข้าพเจ้าเสียแต่แรก เพราะเขาก็คงรักข้าพเจ้ามากกว่าคนอื่น ๆ อยู่แล้ว...

(คนเดียวยอดตาย. พระองค์เจ้ารัชนีแจ่มจรัส, ชุด ๔, หน้า ๑๑๕)

จากตัวอย่าง ตัวละครข้าพเจ้าได้หลงรักเบ็ลลามาานแล้ว โดยมีทหารหนุ่มอีกสองคนเข้ามาพัวพันอยู่ด้วย ต่อมาทหารหนุ่มทั้งสองต้องไปร่วมออกรบ และเบ็ลลารู้สึกชื่นชมความกล้าหาญของทหารหนุ่มทั้งสองมาก ข้าพเจ้าจึงไปร่วมรบด้วยในนามกองพลภักดีอาสา ทหารหนุ่มทั้งสองเสียชีวิตในสนามรบเหลือรอดกลับมาแต่ตัวข้าพเจ้าคนเดียว ภายหลังข้าพเจ้าจึงได้หมั้นหมายและแต่งงานกับเบ็ลลาสมความปรารถนา

๓.๒. การจบเรื่องแบบทิ้งปมท้าย เป็นการปิดเรื่องโดยทิ้งปมปัญหาให้ผู้อ่านคิดหาคำตอบเอาเอง นักเขียนจะนำเสนอเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องให้ผู้อ่านทราบ เสนอปัญหาหรือความขัดแย้งต่าง ๆ ในเรื่องแต่ไม่คลี่คลายปัญหาหรือความขัดแย้งนั้นให้กระจ่างก่อนปิดเรื่องจะทิ้งปัญหานั้นให้ผู้อ่านคิดหาคำตอบเอาเอง เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้อ่านสร้างเรื่องเองตอนจบ นอกจากนี้ยังรวมถึงการปิดเรื่องโดยใช้คำสอนต่าง ๆ แก่ผู้อ่านด้วย เรื่องสั้นที่มีการจบเรื่องแบบทิ้งปมท้าย มีจำนวน ๓๖ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก)

ตัวอย่างเช่น

...ลุง “นี่ลุงบอกว่าจะไม่บอกแล้ว ทำไมมาซักอีก เจ้าจำเรื่องที่ลุงเล่าก็ได้แล้ว เจ้าต้องไปคิดเอาเอง จะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ได้ทั้งสองทาง”

หลาน “ก็ผมเชื่อนี้ขอรับ”

ลุง “เชื่อก็เชื่อเถิดซี ตามใจเจ้า จำแต่เรื่องไว้ แล้วคิดดูบ่อย ๆ ว่า “อะไรแน่หนอ” ก็แล้วกัน”...

(อะไรแน่หนอ. พระองค์เจ้ารัชนีแจ่มจรัส, ชุด ๑, หน้า ๓๕๔)

จากตัวอย่าง หลานวิ่งมาบอกลุงว่าถูกผีหลอก แต่ลุงว่าผีไม่มีจริงในโลก แล้วจึงเล่าประสบการณ์ของตนเองเกี่ยวกับเรื่องผีให้หลานฟัง หลานจึงถามว่าเหตุใดลุงจึงไม่เชื่อเรื่องผี ลุงจึงบอกจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ได้ให้หลานไปพิจารณาเอาเองว่าอะไรแน่หนอ ผู้เขียนทิ้งให้ผู้อ่านคิดต่อเองว่าเรื่องที่ลุงเล่าให้หลานฟังนั้นควรเชื่อหรือไม่

...เมื่อการเป็นดังนี้ ก็เป็นเรื่องทำให้เราทั้งหลายมีทางคำริไปได้ต่าง ๆ จึงทำให้ตัดสินใจเด็ดขาดลงไปว่ามีหรือไม่มีไม่ได้ด้วยตนเอง ถ้าจะว่าตามทางพุทธศาสนาก็มิได้คัดค้านว่าผีไม่มีหรือมิได้กล่าวพยากรณ์ว่าผีมี เป็นแต่ได้กล่าวถึงเรื่องผีว่าเป็นผู้สามารถทำอันตรายแก่มนุษย์ได้ ดังปรากฏในเรื่องกรณียเมตตสูตรเป็นต้น ถ้าจะถือเอาตามคำกล่าวในเรื่องกรณียเมตตสูตร ก็ถึงความว่าผีมีจริง อาจทำอันตรายได้จริง การเป็นดังนี้ขอให้นักปราชญ์ทั้งหลายคำริดูว่าผีจะมีหรือไม่มีก็ตามแต่จะพิจารณาเห็น เทอญ...

(การนับถือจ้าวแลผี. ขุนมหาวิไชย, ชุด ๒, หน้า ๑๐๒)

จากตัวอย่างดังกล่าว มนุษย์นับถือจ้าวและผีหลายชนิดแตกต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละเชื้อชาติ ซึ่งไม่มีวิธีพิสูจน์ได้ว่าจ้าวและผีนั้นมีจริงหรือไม่ ผู้เขียนทั้งปมทำให้ผู้อ่านใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจเองว่าผีนั้นมีจริงหรือไม่

...เมื่อเราท่านทั้งหลายผู้มีปัญญาอันยิ่งกว่าสัตว์ทั้งหลาย ก็ควรจะต้องตั้งสามัคคีธรรมในหมู่มนุษย์อันมีชาติเสมอกัน แลเกิดในประเทศเดียวกันให้มั่นคง แลแล้วคิดต่อสู้แก่ศัตรูหมู่ปัจจามิตร เพราะความรักในภูมิประเทศ แลสัมภาระคือครอบครัวอันเป็นที่หวงแหน ดังตัวต่อทั้งหลายอันได้แสดงความสามัคคีแลความรักในรังของมัน ดังข้าพเจ้าเล่ามานี้ ก็จะเป็นความดีความชอบสำหรับโลกได้ส่วนหนึ่ง ศัตรูหมู่ปัจจามิตรก็คงจะไม่อาจมากล้ากลายเบียดเบียนต่ออำนาจแลชาติตระกูลทั้งภูมิประเทศของตนเลย...

(เล่าเรื่องสู้กันฟัง. ขุนมหาวิไชย, ชุด ๒, หน้า ๓๓๗)

จากตัวอย่างข้างต้น ข้าพเจ้าได้ฟังท่านผู้หนึ่งเล่าถึงเรื่องแมลงต่าง ๆ แล้วนำข้อดีของแมลงเหล่านั้นมาเปรียบเทียบกับความประพฤติของคน ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวสรุปเป็นคำสอนแก่ผู้อ่านทั้งหลาย เพื่อทั้งทำให้ผู้อ่านคิดเอาเองว่าคำสอนนั้นเป็นสิ่งที่ควรยึดถือปฏิบัติตามหรือไม่

...ความพิจารณาไตร่ตรองนี้ เป็นสิ่งมีคุณเป็นประโยชน์หลายอย่างหลายสถานในเบื้องต้น ก็เป็นเหตุให้เราารู้จริงในสิ่งที่เราได้รู้ได้เห็นนั้นเป็นสำคัญ ถ้าเราปราศจากสติคำริแล้ว ก็คงจะสำคัญผิดไปต่าง ๆ ตามแต่จะเป็นไป ดังเรื่องเมวน้ำเมืองไทยที่ข้าพเจ้ากล่าวนี้...

(เมวน้ำเมืองไทย. ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง, ชุด ๓, หน้า ๘๕)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น พ่อค้าคนหนึ่งล่องข้าวเปลือกมาขายที่โรงสีข้าว ในกรุงเทพฯ เมื่อจอดเรือที่ใดเขาจะตกปลาด้วยเบ็ดทุกครั้ง คืนหนึ่งพ่อค้าได้ใช้ปลาอย่างเป็นเหยื่อ ตกปลา แมวตัวหนึ่งได้กลิ่นปลาจากเบ็ดของพ่อค้าจึงรีบไปคาบปลาอย่างที่ติดกับเบ็ดนั้นแล้ว กระโดดหนีแต่พลัดตกลงไปในน้ำ พ่อค้าตื่นมาเห็นเบ็ดกระตุกก็นึกว่าตกได้ปลาตัวใหญ่ รีบสาวยายเบ็ดขึ้นมา พบแมวติดเบ็ดอยู่จึงเข้าใจว่าเป็นแมวหน้า ผู้เขียนได้สรุปเป็นคำสอนเพื่อทิ้งท้ายให้ ผู้อ่านเห็นความสำคัญของการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างมีสติ

...ก็นี่แหละ พ่อทองดีมันจะเป็นทะเลิกเทิกทากหรืออย่างไรก็ไม่ทราบ ขอให้ท่าน ผู้อ่านวินิจฉัยเอาเองเถิดว่ามันจะเป็นทะเลิกเทิกทากหรือไม่...

(ทะเลิกเทิกทาก. เจ้าหมื่นศรีศรีรักษ์, ชุด ๑, หน้า ๒๑๒)

จากตัวอย่าง พ่อทองดีได้ไปเรียนวิชาที่ประเทศยุโรป เพิ่งกลับมากรุงเทพฯ เมื่อได้พบ บิดาคือพระขรรค์ก่าแห่งก็ทักทายแบบฝรั่ง แต่บิดามารดานั้นออกจะหัวโบราณจึงได้เตือนให้ ทักทายแบบไทยและพูดภาษาไทยแทนคำฝรั่ง ทั้งยังอบรมให้ประพฤตินั้นให้เรียบร้อย ผู้เขียน ได้ ทิ้งปมท้ายให้ผู้อ่านพิจารณาเองว่าพฤติกรรมของพ่อทองดีนั้นจัดว่าทะเลิกเทิกทากหรือไม่

...ถ้าแก่ปราง ฮี ๆ ๆ นั้นแลเจ้า ปรีภยากับคุณปลัดคูเถาะ อีกสองสามวันฉันจะมาฟัง แล้วก็ตาลงเรือนไป แก่เคินบ่นพึมพำ ๆ อีนังนี่มันช่างทะเลิ่งจริง พ่อแก้วมันไม่ค่อยจะชอบคนทะเลิ่ง ด้วยนา กลัวจะไม่ตกลงกันเสียดอกกระมัง...

(ทะเลิ่งดั่งดั่ง. ขุนวิจารณ์ราชหัตถ์, ชุด ๑, หน้า ๒๕๕)

จากตัวอย่างดังกล่าว ถ้าแก่ปรางมาพูดทาบตามผู้ขอหนูลืมจากแม่บ่อย แต่แม่บ่อย ไม่ค่อยชอบฝ่ายชายจึงพูดบ่นเบี่ยงว่าหนูลืมยังไม่พร้อมจะมีเหย้ามีเรือน หนูลืมได้แอบฟังมารดา พูดคุระกับถ้าแก่ปรางก็รู้สึกขัดใจด้วยตนเองได้ชอบพอกับฝ่ายชายบ้างแล้ว เมื่อได้ยินมารดาพูดว่า ตนยังไม่เป็นหม้อข้าวหม้อแกงบ่อยครั้ง จึงเปิดประตูออกมาบอกว่าตนทำเป็นตั้งนานแล้วทำไมแม่จึง พูดว่าไม่เป็นแล้ว มารดาจึงต่อว่าที่มาแอบฟังผู้ใหญ่คุระกัน ฝ่ายถ้าแก่ปรางก็ลากลับไป เคินบ่น พึมพำไปตลอดว่าหนูลืมนี้ช่างทะเลิ่งจริง พ่อแก้วยังไม่ค่อยชอบคนทะเลิ่งอยู่ด้วย ผู้เขียนได้ทิ้งปมท้าย ให้ผู้อ่านคิดเรื่องต่อเอาเองว่าหนูลืมจะได้แต่งงานกับพ่อแก้วหรือไม่

...ก็นี่แหละถ้าบิดามารดาใด ได้พบปะบุตรชายดังเช่นพ่อสุ่มนี้แล้ว จะทำอย่างไร ได้ เถ้า ก็ได้แต่พรั่สอนบ่นเพื่อไปอย่างเดียว ก็จะมีเข้าตำราเขาเรียกกันว่า ดักน้ำรดหัวสาก หรือ

เพราะว่าสิ่งใดสอนสิ่งใด บุตรชายก็มีได้จำคำสั่งสอนเลย ก็นี่แหละภายิตที่ท่านตั้งไว้แต่เก่าก่อนนั้น ก็คงจะเป็นเครื่องหมายเช่นนี้ดอกกระมัง...

(ตักนัรคหัวสาก. เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์, ชุด ๓, หน้า ๒๕๕ - ๓๐๐)

จากตัวอย่างข้างต้น คุณแม่สวณอบรมสั่งสอนพ่อสุ่มเรื่องการประพฤติตน แต่พ่อสุ่มก็ทำเฉยเสีย เมื่อพ้นจากคุณแม่สวณมาได้ก็เที่ยวสนุกเฮฮากับเพื่อน ถีบคำสั่งสอนหมดสิ้นทีเดียว ผู้เขียนได้สรุปพฤติกรรมของพ่อสุ่มที่ไม่สนใจคำสั่งสอนของมารดา เพื่อให้ผู้อ่านลองพิจารณาว่าเข้าตำราตักนัรคหัวสากหรือไม่

...ตกลงเป็นเรื่องที่พูดกับตัวนี้เอง เป็นแมวฟังพระทั้งเรื่อง จะถูกหรือผิดก็ยังไม่ทราบ เพราะตัวนี้เองพูดมาเช่นนี้...

(แมวฟังพระ. ชุนวิจารณ์ราชหัตถ์, ชุด ๓, หน้า ๔๔๕)

จากตัวอย่างดังกล่าว ตัวละครข้าพเจ้าได้ไปสนทนากับตัวนี้เรื่องแมวฟังพระ ตัวนี้อธิบายว่าเป็นความเปรียบเทียบถึงบุคคลผู้น้อยที่มีผู้อุปถัมภ์อยู่ ใครคิดทำอันตรายไม่ได้ ด้วยเกรงผู้ที่คุ้มครองอยู่นั่นเอง แท้จริงแล้วสำนวนนี้ตั้งใจจะกล่าวว่าคุณฟังพระ แต่คำว่าสุนัขนั้นดูหยาบเกินไปจึงเปลี่ยนให้เป็นแมวแทน เพราะแมวกับสุนัขนั้นคู่กัน ซึ่งตัวนี้ได้เปรียบเทียบกับชีวิตของคนที่อยู่ตัวว่าเป็นแมวฟังพระนั่นเอง ผู้เขียนได้ทิ้งปมท้ายให้ผู้อ่านพิจารณาว่าเรื่องที่ตัวนี้กล่าวมานั้นถูกหรือผิด

๓.๓ การจบเรื่องแบบหักมุม หรือพลิกความคาดหมาย เป็นการปิดเรื่อง โดยกำหนดใช้จุดจบของเรื่องไม่เป็นไปตามคาดหมายของผู้อ่าน ผู้เขียนจะนำเสนอเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องเพื่อสร้างความสนใจให้ผู้อ่านคาดเดาเนื้อเรื่องมาตั้งแต่ต้น เมื่อถึงจุดจบของเรื่องผู้เขียนก็จะทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกผิดคาดแล้วจบเรื่องทันที เรื่องสั้นที่มีการจบเรื่องแบบหักมุม มีจำนวน ๑๖ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก) ตัวอย่างเช่น

...ถ้าข้าพเจ้าถูกผู้ร้ายเข้ามาฆ่าตายจริง ๆ แล้ว ถ้าอ้ายผู้ร้ายมันจะวางแปลนต่าง ๆ ให้อะไร ๆ ตกหนักอยู่กับขอนอิงเกอร์ทุกอย่าง ดังที่ข้าพเจ้าทำดังนี้ จะได้หรือไม่

ข้าพเจ้าเห็นว่า ถ้าการที่ข้าพเจ้าทำนี้มาให้เปลี่ยนกฎหมายที่ใช้ใช้ได้แล้ว ชีวิตข้าพเจ้าแลความที่ต้องทนทุกข์ทรมานของขอนอิงเกอร์ ก็เป็นอันไม่เสียเปล่าแม่...

(ถึง ๓๐ เปอร์เซ็นต์. พระองค์เจ้ารัชนีแจ่มจรัส, ชุด ๒, หน้า ๑๓๗)

จากตัวอย่าง ข้าพเจ้าได้อ่านข่าวมิสเตอร์เบิ้ลิชถูกฆ่าตาย ซึ่งหลักฐานทุกอย่าง ชี้ชัดว่า มิสเตอร์ยอนอิงเกอร์คนรับใช้เก่าแก่เป็นผู้ร้าย แต่เมื่อมิสเตอร์ยอนอิงเกอร์กำลังจะถูกลงโทษ ประหารชีวิต เรื่องก็จบแบบพลิกความคาดหมายเมื่อมีผู้ถือจดหมายของมิสเตอร์เบิ้ลิชมาเปิดเผย ความจริงว่าเขาฆ่าตัวตาย ด้วยเหตุที่อยากจะหลอกกฎหมายให้เป็นตัวอย่างต่อไป

... “ใคร? รักกันละบอกนะ ไม่บอกละอย่ามาเห็นหน้ากันอีกเลย” หล่อนเนื้อเต้น หน้าตาแดง “ใคร? ใครบอก?”

“เฮะ ๆ นางปริก”

“เฮะ ๆ ” หล่อนคบมือหัวร่อหรับไปทั้งตัว “นั่น มิใช่ล่า”...

(จับคำถลำแดง. กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, ชุด ๓, หน้า ๑๘๖)

จากตัวอย่างดังกล่าว พ่อยิ้มถามแม่เจิมถึงชายหนุ่มที่ได้เจอกันที่โรงละคร เพราะได้ยิน ชายคนนั้นพูดถึงสัดส่วนของแม่เจิม แม่เจิมจึงบอกว่าชายคนนั้นเป็นช่างตัดเสื้อ เรื่องก็จบแบบ พลิกความคาดหมายเมื่อแม่เจิมถามว่าใครเป็นคนมาฟ้องพ่อยิ้มแล้ว ได้ทราบว่ามีผู้หญิงอีกคนของ พ่อยิ้มเป็นคนมาฟ้องนั่นเอง

...แม่จ้อยค่อยโล่งหัวใจ ใจคอโปร่ง หันหน้ามาบอกแม่ปานว่า นั่นแน่แม่ปานพ่ออุ่นเขา ลงไปจากรถเดี่ยวนี้เองแหละ หล่อนมานั่งนิทาเขาให้ฉันฟังนะ มันก็คงเข้าเรื่องดังที่เขาว่า จุดได้คำตอ ที่หล่อนพูดอะไรพ่ออุ่นเขามีเก็บเอาไปได้ยินหมดหรือนี้ แม่ปานจู้ ฉันทราบแล้ว ช่างเป็นไร ฉันแกล้งจุดได้คำตอ ให้ตอมันร้อนเล่นอย่างนั้นแหละ เขาจะได้ไม่ประพฤติกัชั่วร้าย ดังเช่นที่เขาเป็นมาแล้วต่อไป บางทีบุตรและภรรยาเขาจะได้รับความสุขจากเงินทองของเขาบ้าง เพราะเขาได้รับความยากลำบากมานานแล้ว...

(จุดได้คำตอ. เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์, ชุด ๓, หน้า ๒๕๐)

จากตัวอย่าง แม่ปานและแม่จ้อยสนทนากันเรื่องของนายอุ่นสามีของแม่สุดที่เป็น คน ตระหนี่ถี่เหนียวอย่างที่สุด แม่จ้อยเตือนแม่ปานว่าให้พูดเบา ๆ ตลอดการสนทนา จนกระทั่งผู้ชายคน หนึ่งลงจากรถรางไป แม่จ้อยจึงบอกแม่ปานด้วยความโล่งใจว่าพ่ออุ่นเพิ่งจะลงรถไป เรื่องก็จบแบบ พลิกความคาดหมายเมื่อแม่ปานเฉลยว่าทราบแล้วว่าพ่ออุ่นอยู่บนรถรางแต่แกล้งจุดได้คำตอเพื่อให้ พ่ออุ่นกลับไปปรับปรุงนิสัยของตนเอง

...นาย เออบอกไปตามจริง ถ้าท่านรักใคร่เจ้าแน่ ข้าจะให้เจ้าดี เด็กหญิง อือท่านบอกกับอิดันว่าท่านจะสึก นาย เออดีแล้วเจ้า ข้าก็ชอบ ถ้าคังนั้นข้าก็ยอมเลี้ยงเจ้าเป็นหลาน ไม่เลี้ยงเจ้าเป็นเช่นบ่าวต่อไป ทันใดนั้นด้วยความยินดีก็หยิบเอาสารกรมธรรม์มาชูปเสียบ ตั้งแต่นั้นมาก็เรียกเด็กหญิงว่าหลาน เลี้ยงรักษาดกแต่งกายให้ฉันผู้ดีต่อไป นี่แหละเรื่องแปรธาตุที่หล่อหลอมด้วยไฟมากลายเป็นแปรธาตุดังนี้...

(แปรธาตุ. พระยาสมุทสรพรการ, ชุด ๔, หน้า ๓๕๘)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น พระรูปหนึ่งมีวิชาแปรธาตุเป็นทองได้ โยมอุปฐากได้เห็นก็มีความยินดีอย่างมาก กลับบ้านนำทองมาอวดภรรยา แล้วหาวิธีจะผูกพันพระไว้ให้อยู่กับตน เมื่อเด็กหญิงบ่าวของตนนำทองไปถวายพระที่วัด พระก็นำทองมามอบให้สองสลึง เมื่อรับทองมาแล้วกลับถึงบ้านเล่าให้นายฟัง นายก็รับเป็นหลานบุญธรรม เรื่องก็จบแบบพลิกความคาดหมาย เมื่อผู้เขียนใช้การเล่นคำพ้องเสียงมาสรุปเรื่องจากแปรธาตุกลายเป็นแปรธาตุ

๓.๔ การจบเรื่องแบบเป็นสะท้อนความเป็นจริงในชีวิต เป็นการปิดเรื่องที่สะท้อนให้เห็นความจริงอันเป็นแก่นแท้ของชีวิตมนุษย์ มักจบเรื่องด้วยเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งมีความคิดและพฤติกรรมของตัวละครที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในชีวิตจริงของมนุษย์ เรื่องสั้นที่มีการจบเรื่องแบบสะท้อนความเป็นจริง มีจำนวน ๑๔ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก)

ตัวอย่างเช่น

...ในที่สุดนี้ที่ ได้รู้ประจวบกันเข้าด้วยกันทั้งสองฝ่ายเช่นนี้ แล้วจะทำอย่างไรความรักหรือก็ยังคัมจัดจ้องต่อกันด้วยกันอยู่ เพราะพึ่งได้อยู่กินเป็นสามีภรรยากันใหม่ ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจะทำอย่างไรได้เล่า เขาก็ต้องจำเป็นโมโลโมเกอยู่ไปด้วยกันตามแกนเท่านั้น...

(โมโลโมเก. เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์, ชุด ๓, หน้า ๒๔๕)

จากตัวอย่าง ท่านหลวงแต่งงานกับแม่สาตเพราะคิดว่าแม่สาตเป็นสาวบริสุทธิ์ และหวังจะพึ่งทุนรอนของแม่สาตในการทำมาหากินต่อไป ข้างฝ่ายแม่สาตก็คิดว่าท่านหลวงยังไม่มียูกเมีย และหวังพึ่งทุนรอนของท่านหลวงเช่นกัน เมื่อแต่งงานไปแล้วจึงทราบว่าเป็นจริงแล้วแม่สาตเป็นแม่ม่ายลูกสามและไม่ได้มีทรัพย์สินสมบัติใด ๆ ส่วนท่านหลวงก็มีลูกถึงเจ็ดแปดคน และยังมีเมียอยู่ที่บ้านอีก จึงไม่มีทุนรอนตามที่หวังไว้ ผู้เขียนปิดเรื่องแบบสะท้อนความเป็นจริงในชีวิตเกี่ยวกับแง่มุมของความรักของคนที่พึ่งแต่งงานกัน แม้ว่าคู่ครองจะผิดไปจากความคาดหวังก็ต้องใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันต่อไป

...ครั้นเข้าไปดูในเรือน ข้าวของทองเงินรูปพรรณต่าง ๆ ก็หายไปหมด จึงกลับลงไป
อุ้มเด็กขึ้นจากครกกระเดื่อง แล้วคิดจะติดตาม ก็เห็นว่าไปเสียนานแล้ว ที่ไหนจะทันกัน ก็เป็นการ
ตกลงข้าวของหมดเปล่า เด็กนั้นก็ไม่หายป่วย...

(เสียดวง. นายเกิด, ชุด ๓, หน้า ๓๔๒)

จากตัวอย่างดังกล่าว ชาวนาผู้หนึ่งมีบุตรป่วย รักษาเท่าไรก็ไม่หาย นายแก้วทราบเรื่อง
เข้าจึงปลอมเป็นพระแล้วไปที่บ้านเด็กป่วยในเวลาที่ไม่มีการอยู่บ้าน เหลือแต่มารดาของเด็กที่อยู่ดูแล
ลูก นายแก้วพระปลอมก็เข้าไปทำอุบายหลอกลวงว่าจะรักษาบุตรนั้นต้องเสียดวงก่อนแล้วค่อยกินยา
ภายหลัง มารดาของเด็กก็เชื่อจึงยกบุตรลงไปวางในครกกระเดื่องให้มารดาขึ้นเหยียบอยู่ปลาย
กระเดื่องจนรูปหมดออกถึงค่อยลง นายแก้วแกั่งทำเป็นล้มชันท้ำมนต์ไว้บนเรือน แล้วขึ้นไปค้นเอา
ทรัพย์สินเงินทองหนักลับมายังที่อยู่ของตน ผู้เขียนปิดเรื่องแบบสะท้อนความเป็นจริงในชีวิตคือ
คนร้ายใช้ความรักของพ่อแม่ที่มีต่อบุตรมาแสวงหาผลประโยชน์จากคนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์
ซึ่งผลสุดท้ายทรัพย์สินก็หายไป และบุตรก็ยังไม่หายป่วยอีกด้วย

๓.๕ การจบเรื่องแบบโศกนาฏกรรม คือ การจบเรื่องด้วยความผิดหวัง ความสูญเสีย
ความล้มเหลวในชีวิต หรือความตายของตัวละครสำคัญ ซึ่งทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกสงสาร เห็นใจ
ตัวละครที่ประสบกับความผิดหวัง ความสูญเสีย การพลัดพราก หรือความตายเรื่องสั้นที่มีการจบ
เรื่องแบบสุกนาฏกรรม มีจำนวน ๕ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องอยู่ในภาคผนวก)

ตั้งตัวอย่าง

...ฝ่ายแม่ยูเลียตไม่รู้เหตุผล เหลียวไปเห็นขวดกลิ้งอยู่ข้างมือพ่อสุดที่รักของหล่อน
หล่อนเดาใจแน่ว่า ยาพิษนั่นเองเป็นสาเหตุให้เจ้าสุดสวาทของหล่อนถึงที่สุดเสียแล้ว ถ้ายังเหลืออยู่
สักหน่อย หล่อนก็อยากจะคืบบ้าง หล่อนโถมเข้ากอดศพนายโรโม จูบริมฝีปากยังอุ่นดุ่น ๆ อยู่
หมายจะได้รสยาพิษที่ยังติดอยู่บ้างก็ไม่มีเสียแล้ว หวิว ๆ หวาดใจ ฟังเสียงคนมาใกล้จะเข้าในคอมปี
อยู่แล้ว หล่อนจะหาอะไรที่สุดหา รีบคว้าได้คาบเล่มนอชของนายโรโม แทงคอกของหล่อนเข้า
ฉับเดียว ก็ล้มพับขาดใจตาย ทับอยู่กับศพนายโรโมสุดที่รักของหล่อน

(โรโม ยูเลียต นิทานเช็กสเปียร์. พระองค์เจ้าวรรณาการ (แปล), ชุด ๓, หน้า ๑๕๓-๑๕๔)

จากตัวอย่าง เศรษฐีแก่ๆ เลดกับเศรษฐีมอญเป็นศัตรูกันมานาน แต่นายโรโม
บุตรชายเศรษฐีมอญและแม่ยูเลียตบุตรสาวของเศรษฐีแก่ๆ เลดคบหลุมรักกันและได้แอบเข้า

พิธีวิวาห์กับพระบาทหลวง ค่อมานายโรโมได้พลาดพลั้งฆ่าพี่ชายของแม่ยูเลียตตาย จึงถูกตัดสินโทษให้เนรเทศออกจากเมือง ส่วนแม่ยูเลียตนั้นบิดาจะให้แต่งงานกับผู้อื่น นางจึงไปปรึกษาพระบาทหลวงได้อุบายคิมยาพิษตายแล้วฟื้นเพื่อหลอกให้ผู้อื่นเข้าใจผิด โดยพระบาทหลวงได้ส่งหนังสือไปให้นายโรโมทราบแต่กลับสวนทางกัน ทำให้นายโรโมเชื่อว่าแม่ยูเลียตตายแล้วจริง ๆ จึงได้คิมยาพิษฆ่าตัวตาย แม่ยูเลียตฟื้นขึ้นมาเห็นนายโรโมสิ้นชีวิตจึงใช้มีดฆ่าตัวตายตาม

...ด้วยอำนาจความเขลาเข้าใจผิดคิดว่าหมีชอบมากัดพี่ชายของตนตาย ก็เอาปืนยิงหมีตัวนั้นเสียทันที เมื่อมันถูกปืนแล้วก็วิ่งร้องไปล้มตายอยู่ใกล้ศพหมี เมื่อเจ้าของได้เห็นดังนั้น จึงเดินตามมันไปเพื่อจะยิงซ้ำอีก เมื่อได้เห็นหมีล้มตายแล้ว ก็ได้เห็นเสือที่หมีกัดตายนั้นด้วย จึงเดินเข้าไปดูก็ทราบความชัดเจน รู้สึกตัวว่ามีความผิด คิดเสียดาหมีที่ตายเป็นอันมาก ก็มีความเสียใจ เกิดความอาลัยเศร้าโศก นั่งกอดศพหมีร้องไห้คร่ำครวญอยู่บนคำก็สิ้นกำลังลง เลยสิ้นสติสลบอยู่ในที่นั้น

(นายพรานเลี้ยงหมี. นายปาลเปริชญ, ชุด ๓ หน้า ๒๖๕ - ๒๖๖)

จากตัวอย่างดังกล่าว เมื่อบิดาจะตายได้สั่งบุตรทั้งสองว่า ลูกหมีที่เลี้ยงไว้นั้นขอฝากให้เลี้ยงต่อไป ถ้าจะเข้าป่าก็ให้พาหมีไปด้วยทุกครั้ง ค่อมานายจะเข้าป่าตามล่าหมีก็คิดประมาท จึงไม่ได้เอาหมีเข้าไปในป่าเป็นเพื่อนด้วย และได้ไปเจอเสือในป่าทำให้โดนเสือกัดจนสิ้นชีวิต ฝ่ายหมีได้วิ่งดมกลิ่นหาเจ้าของจนพบรอยเท้าและตามไปเห็นเสือกัดถึงกินศพเจ้านาย จึงเข้าสู้กัดจนเสือกัดตาย หมีได้วิ่งมาตามน้องชายที่บ้าน ฝ่ายน้องชายเห็นหมีตัวเป็นเนื้อเลือดกลับมาจึงรีบตามไปดูในป่า เมื่อเห็นศพพี่ชายมีบาดแผลเป็นรอยสัตว์กัดคิดว่าหมีกัดพี่ชายตายจึงยิงหมีทันที หมีก็วิ่งไปล้มตายอยู่ข้างศพเสือ น้องชายตามมาเห็นศพเสือจึงรู้ว่าพี่ชายถูกเสือกัดตายนั่นเอง ทำให้รู้สึกตัวว่าผิดที่ยิงหมีตายและนั่งกอดศพหมีร้องไห้

การศึกษาการปิดเรื่องของเรื่องสั้นในวชิรญาณวิเศษและวชิรญาณ พบว่าการจบเรื่องแบบสุขนานุกรมมากที่สุด ซึ่งเป็นการจบเรื่องที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกมีความสุขที่เรื่องสามารถคลี่คลายปัญหาและจบลงได้ด้วยดี การจบเรื่องที่มีจำนวนรองลงมาคือการจบเรื่องแบบทิ้งปมท้าย เป็นการปิดเรื่องโดยทิ้งปมปัญหาให้ผู้อ่านคิดหาคำตอบหรือสร้างเรื่องเองคอนจบ นอกจากนี้ ยังรวมถึงการปิดเรื่องโดยใช้คำสอนต่าง ๆ แก่ผู้อ่านด้วย อันดับที่สามคือการจบเรื่องแบบหักมุม หรือพลิกความคาดหมาย เป็นการปิดเรื่องโดยกำหนดให้จุดจบของเรื่องไม่เป็นไปตามคาดหมายของผู้อ่าน ซึ่งเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องจะสร้างความสนใจให้ผู้อ่านคาดเดาเนื้อเรื่องมาตั้งแต่ต้น เมื่อถึงจุดจบของเรื่อง ผู้เขียนก็จะทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกผิดคาดแล้วจบเรื่องทันที อันดับที่สุดคือการจบเรื่องแบบเป็นสะท้อนความเป็นจริงในชีวิต ซึ่งเป็นความคิดและพฤติกรรมของตัวละครที่ผู้อ่านสามารถ

พบเห็นได้ทั่วไปในชีวิตจริง ส่วนการจบเรื่องที่พบน้อยที่สุดคือการจบเรื่องแบบโศกนาฏกรรม คือ การจบเรื่องด้วยความผิดหวัง ความสูญเสีย ความล้มเหลวในชีวิต หรือความตายของตัวละครสำคัญ ซึ่งทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกสงสาร เห็นใจตัวละครที่ประสบกับความผิดหวัง ความสูญเสีย การพลัดพราก หรือความตาย

แก่นเรื่อง

แก่นเรื่องคือแนวคิดหรือจุดสำคัญของเรื่อง ซึ่งปรากฏอยู่ในเรื่องนั้น ๆ ตั้งแต่ต้นจนจบ และเป็นตัวเชื่อมโยงเรื่องทั้งหมดให้เข้าด้วยกัน จากการศึกษาเรื่องสั้นในหนังสือวชิรญาณวิเศษ และวชิรญาณ พบว่ามีการนำเสนอแก่นเรื่อง ดังนี้

๑. แก่นเรื่องแสดงพฤติกรรม คือ แนวคิดที่นักเขียนมุ่งเสนอพฤติกรรมของตัวละคร เพื่อเป็นแบบอย่างในพฤติกรรมของมนุษย์ที่พึงปฏิบัติตาม หากเป็นบุคลิกภาพที่ตนพอใจ เรื่องสั้นที่มีแก่นเรื่องแสดงพฤติกรรม มีจำนวน ๔๕ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก) ดังตัวอย่างเช่น

เรื่องรักที่เสียคายน้อง แก่นเรื่องแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ชายที่อยากมีภรรยาหลายคนของตัวละคร แต่ฝ่ายหญิงให้เลือกรักเพียงคนเดียวจึงทำได้แค่เพียงเสียคายนั่นเองเนื้อเรื่องกล่าวถึงนายเสริมมีความผูกพันรักใคร่อยู่กับแม่อำ แต่บิดาได้ไปสู้อแม่บุญมีไว้ให้แล้ว ภายหลังจึงได้ทราบว่าแม่บุญมีเป็นน้องสาวของแม่อำนั่นเอง นายเสริมนั้นรักแม่อำแต่ก็รู้สึกเสียคายน้อง

เรื่องทะเลเล็กเทิกทาก แก่นเรื่องแสดงแนวคิดเกี่ยวกับความแปลกแยกกระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกกับวัฒนธรรมไทย เนื้อเรื่องกล่าวถึงพ่อทองดีได้ไปเรียนวิชาที่ประเทศยุโรป เพิ่งกลับมากรุงเทพฯ เมื่อได้พบบิดาคือพระยารามกำแหงก็ทักทายแบบฝรั่ง แต่บิดานั้นออกจะหัวโบราณจึงได้เตือนให้ทักทายแบบไทยและพูดภาษาไทยแทนคำฝรั่ง จากนั้นจึงได้ไปพบคุณแม่วังก็เข้าไปทักทายแบบฝรั่งอีก คุณแม่วังจึงเอ็ดอีกคน และอบรมให้ประพฤติดนให้เรียบร้อยอย่าทำทะเลเล็กเทิกทาก

เรื่องทะเลสิ่งตั้งตั้ง แก่นเรื่องแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของสตรีที่จะเป็นแม่บ้านแม่เรือน เนื้อเรื่องกล่าวถึงเจ้าแก้วปรากฏมาพูดทาบตามสู้อหนูลิมจากแม่น้อย แต่แม่น้อยนั้นไม่ค่อยชอบฝ่ายชายจึงพูดบายเบี่ยงว่าหนูลิมยังไม่พร้อมจะมีเหย้ามีเรือน ขณะนั้นหนูลิมได้แอบฟังมารดาพูดคุ้ระกับเจ้าแก้วก็รู้สึกขัดใจด้วยตนเองได้ชอบพอกับฝ่ายชายบ้างแล้ว เมื่อได้ยินมารดาพูดว่าตนยังไม่เป็นหม้อข้าวหม้อแกงบ่อยครั้ง จึงเปิดประตูออกมาบอกว่าตนเป็นหม้อข้าวหม้อแกงตั้งนานแล้วทำไมแม่จึงพูดว่าไม่เป็นเล่า มารดาจึงต่อว่าที่มาแอบฟังผู้ใหญ่คุ้ระกันช่างทะเลสิ่งตั้งตั้งเสียจริง ฝ่ายเจ้าแก้วเมื่อลงเรือนไปก็แอบบ่นพึมพำถึงพฤติกรรมของหนูลิม

เรื่องเงินสดและความเชื่อถือ แก่นเรื่องแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ชายที่รักษาความสัตย์ยิ่งกว่าสิ่งใด เนื้อเรื่องกล่าวถึงเศรษฐีสาตกิจจะหมั้นแม่ประยงค์บุตรสาวกับบุตรหลวง

ยกกระบัตร์ แต่แม่ประยงค์ไปชอบพอกับนายจาบนักแสดงละคร ท่านเศรษฐีจึงใช้อุบายจ้างนายจาบมาแสดงละครแก่งทำเป็นคนเมาเพื่อให้แม่ประยงค์เกลียด ด้วยรู้ว่าไม่ชอบคนเมา นายจาบไม่ทราบ ว่าลูกสาวเศรษฐีคือแม่ประยงค์คนรัก ของตนจึงรับปากท่านเศรษฐี เมื่อได้เห็นแม่ประยงค์ก็จำใจต้องฝืนแสดงเป็นคนเมาจนแม่ประยงค์เผลอลืมไป บุตรหลวงยกกระบัตร์ได้คืบเกล้ามาแล้วแะมาที่บ้านสนทนากับท่านเศรษฐีเรื่องนายจาบ แม่ประยงค์จึงได้รู้ความจริงและความนายจาบไป เศรษฐีสาธเห็นบุตรสาวหาย ไปจึงพาบ่าวไพร่ตามไปที่โรงละครของนายจาบและได้ยืมทั้งสองสนทนากัน โดยนายจาบได้แสดงความสัจย์ที่เคยรับปากกับท่านเศรษฐีไว้ให้แม่ประยงค์ฟัง เศรษฐีสาธจึงเห็นความดีของนายจาบจึงขอมยกแม่ประยงค์ให้แต่งงานกัน

๒. แก่นเรื่องอธิบายสำนวนไทย คือ แนวคิดที่นักเขียนผูกเรื่องขึ้นตามความหมายของสำนวนไทยที่ใช้เป็นชื่อเรื่องนั่นเอง เป็นการให้ความรู้แก่ผู้อ่านเพื่อให้เข้าใจความหมายของสำนวนไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งบางสำนวนก็ไม่ปรากฏใช้ในปัจจุบัน เรื่องสั้นที่มีแก่นเรื่องอธิบายสำนวนไทย มีจำนวน ๒๘ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องอีล้อยป้อยแอ แก่นเรื่องแสดงแนวคิดอธิบายสำนวนไทยอีล้อยป้อยแอ ซึ่งเป็นความประพฤติที่ไม่ดี โดยอธิบายว่ามีอาการเกียจคร้าน หลง ๆ ลืม ๆ ผิดวันประกันพรุ่ง เหล่านี้ล้วนเป็นอาการที่เข้าลักษณะอีล้อยป้อยแอทั้งสิ้น เนื้อเรื่องกล่าวถึงพฤติกรรมของตัวละครข้าพเจ้าหลังจากที่รับแต่งเรื่องลงหนังสือวิธานแล้ว ซึ่งตรงกับสำนวนอีล้อยป้อยแอนั่นเอง

เรื่องค่าน้ำพริกละลายแม่น้ำ แก่นเรื่องแสดงแนวคิดอธิบายสำนวนไทยค่าน้ำพริกละลายแม่น้ำ ซึ่งหมายถึงทุ่มเททำโดยไม่เกิดประโยชน์ เนื้อเรื่องกล่าวถึงเศรษฐีคนหนึ่งชื่อพ่อรุ่ง มีบุตรชายชื่อนายทองใบ เขาได้อบรมสั่งสอนบุตรชายด้วยการบังคับกตัญญูให้มีความประพฤติดีที่สุดในเมื่อพ่อรุ่งถึงแก่กรรมแล้วนายทองใบก็ไม่มีผู้ใดบังคับกตัญญูสั่งสอน ความประพฤติจึงตรงข้ามกับตอนที่บิดายังมีชีวิตอยู่ ทรัพย์สินสมบัติที่เป็นมรดกก็นำไปใช้เที่ยวกินเล่นเสียหมด โดยมิได้ทำมาหากินเพิ่มเติม ดังนั้นทรัพย์สินสมบัติจึงหมดลงเหมือนค่าน้ำพริกละลายแม่น้ำ

เรื่องเสียกำซ้ากอบ แก่นเรื่องแสดงแนวคิดอธิบายสำนวนไทยเสียกำซ้ากอบ ซึ่งเป็นการเสียเงินค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ต่อเนื่องกันซ้ำแล้วซ้ำอีก เนื้อเรื่องกล่าวถึงอำแดง ฉ. ค້องการยกบุตรสาวของตนคือ อำแดง ค. ให้กับทิด ช. แท้จริงอำแดง ค. นั้นมีใจรักใคร่อยู่กับนาย จ. แต่ไม่กล้าขัดมารดา ทิด ช. บอกว่าไม่มีเงิน อำแดง ฉ. ได้มอบสายสร้อยทองคำให้ทิด ช. ๒ เส้น หนักรวมยี่สิบบาท ครั้นถึงวันฤกษ์ดีทิด ช. ก็ให้ผู้ใหญ่ นำสายสร้อยหนักสามตำลึงไปหมั้นอำแดง ค. แต่ขอผลัดพิธีแต่งงานไปเป็นเดือนสิบสอง จากนั้นก็ผลัดเป็นเดือนสี่ ฝ่ายอำแดง ค. นั้นก็แอบพบปะกับนาย จ. จนเกิดท้องขึ้น จึงต้องหลบไปพักที่บ้านของนาย จ. เมื่อทิด ช. ทราบจึงฟ้องร้องอำแดง ค. ละครลาการ

บังคับให้อำแดง ฉ. คินทองหมั่นให้กับทิด ช. และบังคับให้ปรับไหมอำแดง ฉ. เป็นทวีคูณ อำแดง ฉ. ต้องเสียเงินทั้งหมดถึง ๑๑ ชั่ง ด้วยกัน

เรื่องไม้อ่อนคั่งง่าย ไม้แก่คัดยาก แก่นเรื่องแสดงแนวคิดอธิบายสำนวนไทยไม้อ่อนคั่งง่าย ไม้แก่คัดยาก ซึ่งหมายถึงการอบรมสั่งสอนคนที่มีอายุน้อยย่อมง่ายกว่าอบรมสั่งสอนคนที่มีอายุมาก เนื้อเรื่องกล่าวถึงนายเพชรเป็นบิดาของนายยอด เขาตามใจนายยอดมากเพราะเป็นบุตรคนเดียว จึงไม่ได้ส่งให้ไปเรียนเพราะกลัวครูจะเขี่ยนตีบุตร เมื่อยังเด็กนายยอดจะหยิบฉวยสิ่งของของผู้อื่น นายเพชรก็ไม่เคยว่ากล่าวตักเตือนบุตร ดังนั้นนายยอดจึงประพฤติหากินแต่ทางพาล ต่อมานายยอดกับเพื่อนก็พากันกลับมาปล้นบ้านของบิดา แล้วใช้ขบ้ายสั่งสอนนายเพชรผู้เป็นบิดาให้คักกั่มะขามเล็ก ๆ ให้ตรง ก็สามารถคักได้ แต่เมื่อให้คักกั่มะขามใหญ่ก็ไม่สามารถคักได้ จากนั้นจึงบอกแก่บิดาว่าตนคือนายยอดแล้วว่าพ่อให้ตนประพฤติผิดมาแต่เล็กจะมาแก่ในตอนที่โตจึงไม่ทันเสียแล้ว

๓. แก่นเรื่องแสดงอารมณ์ คือ แนวคิดที่นักเขียนมุ่งเสนออารมณ์ และความรู้สึกของตัวละคร เรื่องสั้นที่มีแก่นเรื่องแสดงอารมณ์ มีจำนวน ๑๕ เรื่อง(รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก)

ดังตัวอย่าง

เรื่องแต่งงานแก่แค่น แก่นเรื่องแสดงแนวคิดที่มุ่งเสนออารมณ์และความรู้สึกของแคโรไลน์ ที่โกรธแค้นขอลูกจ้าง จึงยอมทำดีและแต่งงานด้วย โดยหวังเพียงแก่แค่นให้กับคนรักเท่านั้น เนื้อเรื่องกล่าวถึงขอลูกจ้างแอบหลงรักแคโรไลน์ แต่เธอมีคนที่รักอยู่แล้วคือเตลอสซึ่งเป็นเพื่อนของเขา เตลอสเสียพนันจึงขโมยเงินแต่ถูกจับได้ ต้องโทษจำคุก ๑๘ เดือน เตลอสฆ่าตัวตายหลังจำคุกได้เพียง ๓ เดือน ต่อมาขอลูกจ้างได้แต่งงานกับแคโรไลน์ หลังจากนั้นไม่นานขอลูกจ้างต้องโทษจำคุกฐานพยายามวางยาพิษฆ่าภรรยาตนเองเป็นเวลา ๑๐ ปี เมื่อพ้นโทษได้มาขอร้องที่ศาลาสภานูเคราะห์ให้นักโทษ ให้ช่วยส่งเขาไปให้พ้นจากลอนดอน เนื่องจากได้พบกับภรรยาและทราบความจริงว่าเธอยอมแต่งงานกับเขาเพื่อแก่แค่นให้กับเตลอส โดยเธอเป็นคนวางยาพิษตนเอง ทำให้เขาต้องติดคุก เธอขอให้เขามาเธอให้ตาย ไม่เช่นนั้นเธอจะตามรังควานเขาให้ฆ่าเธอให้ได้

เรื่องเสียใจไซ่เหตุ แก่นเรื่องแสดงแนวคิดที่มุ่งเสนออารมณ์และความรู้สึกเสียใจ เนื้อเรื่องกล่าวถึงตัวละครเข้าพเจ้าได้เล่าถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความเสียใจต่าง ๆ โดยเล่านิทานแบ่งเป็น ๖ บทด้วยกัน สรุปปฏิกิริยาอาการของคนที่ยังใจมาก ๆ จนเกิดอาการผิดปกติ ทั้งยังบอกวิธีการแก้อาการเสียใจไว้ด้วย

เรื่องเศรษฐีจีฟาลิโต แก่นเรื่องแสดงแนวคิดที่มุ่งเสนออารมณ์และความรู้สึกของเศรษฐีที่พาลฟาลิโต เนื้อเรื่องกล่าวถึงเศรษฐีบ่นเรื่องต่าง ๆ กับบ่าวชื่อ นายพลอด ซึ่งนายพลอดก็เพียงแต่นิ่งเฉยเสีย เพราะถ้าได้ตอบไปก็เหมือนหาเรื่องใส่ตัวนั่นเอง

เรื่องความรักของผู้หญิง แก่นเรื่องแสดงแนวคิดที่มุ่งเสนออารมณ์และความรู้สึกของความรักที่มีสมมิลตันมีต่อมิสโรบินซัน จนยอมสละชีวิตของตนเพื่อปกป้องชื่อเสียงและเกียรติของคนที่คุณรักเอาไว้ เมื่อเรื่องกล่าวถึงตัวละครข้าพเจ้าไปที่ยวพักก่อนที่กรุงปารีส ได้เจอเหตุการณ์ที่ท้าวคลกกัน ในโรงกาแพะหว่างกัปตันกาเยกับมิสเตอร์สมมิลตัน ด้วยเหตุที่กัปตันกาเยเคยประจานมิสโรบินซันให้เสื่อมเสียชื่อเสียง หลังจากมิสโรบินซันพยายามเลิกคบกับเขา ผลการควลงปรากฏว่ากัปตันกาเยสิ้นชีวิต ส่วนมิสเตอร์สมมิลตันสลบไป เมื่อหมอเข้าไปช่วยเหลือจึงได้ทราบว่าแท้จริงแล้วมิสเตอร์สมมิลตันเป็นผู้หญิง

๔. แก่นเรื่องแสดงทัศนะ คือ แนวคิดที่นักเขียนมุ่งเสนอ หรือแสดงทัศนะความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องสั้นที่มีแก่นเรื่องแสดงทัศนะ มีจำนวน ๑๗ เรื่อง (รายละเอียดชื่อเรื่องดูในภาคผนวก) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องการนับถือเจ้าแผลผี แก่นเรื่องแสดงทัศนะเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องเจ้าแผลผีต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ขึ้นอยู่กับวิจารณญาณส่วนบุคคล ดังนั้นจึงไม่สามารถตัดสินได้เด็ดขาดว่าเจ้าแผลผีมีจริงหรือไม่ เนื้อเรื่องกล่าวถึงการนับถือเจ้าแผลผีหลายชนิดแตกต่างกันไปตามความเชื่อของคนในแต่ละเชื้อชาติ

เรื่องนายอำ นายฮ็อค แก่นเรื่องแสดงทัศนะเกี่ยวกับค่านิยมของคนในสังคมที่ให้ความสำคัญเรื่องการศึกษา โดยสะท้อนแนวความคิดที่ว่าการศึกษาช่วยให้คนมีวิชาความรู้สำหรับหาเลี้ยงชีพตนต่อไป เนื้อเรื่องกล่าวถึงนายอำและนายฮ็อคเป็นพี่น้องกัน บิดามารดาได้พานายอำไปฝากไว้กับช่างชุนให้เรียนเย็บชุนไว้ทำมาหากิน ส่วนนายฮ็อคพาไปฝากไว้กับอาจารย์ที่โรงเรียนแห่งหนึ่ง เมื่อนายฮ็อคเรียนจบชั้นประโยคต้น ก็ลาอาจารย์ไปทำงานเป็นเสมียนพอเก็บเงินได้ก็นำไปให้บิดามารดา ฝ่ายนายอำรับจ้างเย็บชุนผ้าได้เงินมากก็นำเงินไปซื้อม้าเทศตัวหนึ่งขี่เที่ยวเล่นม้าตกใจตื่นวิ่งเข้าไปในพระราชวัง ทำให้นายอำได้รับแต่งตั้งเป็นขุนพินิจภูษาจากฝีมือการเย็บชุนนั่นเอง

เรื่องดาแก่ขนถ่านหิน แก่นเรื่องแสดงทัศนะของยอนสมิทที่มีคุณธรรมความซื่อสัตย์เมื่อกระทำผิดโดยไม่ได้ตั้งใจคือเก็บตัวเงินได้แล้วนำไปใช้ เมื่อมิสเตอร์โฮลด์ ฮาด มายืนยันความเป็นเจ้าของตัวเงิน ยอนสมิทก็แสดงความรับผิดชอบด้วยความซื่อสัตย์ โดยการนำเงินไปผ่อนชำระคืนให้มิสเตอร์โฮลด์ ฮาดจนครบตามจำนวน ซึ่งเพราะความซื่อสัตย์นั่นเองยอนสมิทจึงได้รางวัลตอบแทนเป็นเงินทั้งหมดตามจำนวนของตัวเงินนั้นและยังได้มาทำงานกับมิสเตอร์โฮลด์ ฮาดอีกด้วย

เรื่องใช้หนี้คาร้านชาของเรา แก่นเรื่องแสดงทัศนะของความกตัญญู เนื้อเรื่องกล่าวถึงคาร้านชาได้ยื่นขายแจ่มมาบอกว่าพลตระเวนขโมยชาหามูแฮมไปจากร้านของเขา จึงตามไปจับตัว

มาได้ แต่ด้วยความสงสารจึงปล่อยพลตระเวนไป ภายหลังเมื่อคาร้านชำได้ย้ายร้านไปอยู่ที่ใหม่ ได้เกิดเหตุไฟไหม้ขึ้นที่ร้านของคาร้านชำ คนที่มาช่วยชีวิตคาร้านชำกับครอบครัวไว้ได้ก็คือ พลตระเวนคนนั้น ซึ่งพลตระเวนได้ขาดใจตายในเวลาต่อมา

๕. แก่นเรื่องอธิบายธรรมชาติ แนวคิดที่นักเขียนผูกเรื่องขึ้นเพื่ออธิบายถึงสิ่งต่าง ๆ ตามธรรมชาติ เป็นการให้ความรู้แก่ผู้อ่านเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของสัตว์รวมทั้งสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่มีความแตกต่างกัน เรื่องสั้นที่มีแก่นเรื่องอธิบายธรรมชาติ มีจำนวน ๓ เรื่อง คือ ธรรมชาติของสัตว์ที่แปลกประหลาดกว่าสัตว์อื่นโดยมาก ทำไมน้ำทะเลถึงเค็ม และเล่าเรื่องสู่กันฟัง

ตัวอย่างเช่น

เรื่องธรรมชาติของสัตว์ที่แปลกประหลาดกว่าสัตว์อื่นโดยมาก แก่นเรื่องแสดงแนวคิดอธิบายลักษณะของสัตว์ต่าง ๆ ตามธรรมชาติที่มีอวัยวะหรือกิริยาอาการสิ่งใดสิ่งหนึ่งแปลกกว่าสัตว์อื่นโดยทั่วไป เนื้อเรื่องกล่าวถึงตัวละครข้าพเจ้าสนทนากับนายเปลี่ยนเกี่ยวกับอาการแปลกของสัตว์บางจำพวก คือ ค้างคาว กระต่าย ปลาเข็ม ปลากระโทงเทว เสือ ตู๊กแก จระเข้ ปลาฉลาม ตู๊กแก กุ้ง นกกระเหว่า และช้าง

เรื่องทำไมน้ำทะเลถึงเค็ม แก่นเรื่องแสดงแนวคิดอธิบายกำเนิดของธรรมชาติ โดยกล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ น้ำทะเลเค็ม เนื้อเรื่องกล่าวถึงสองคนพี่น้องคู่หนึ่ง พี่ชายมีมั่งมีแต่น้องชายยากจน อยู่มาวันหนึ่งน้องชายไปขออาหารจากพี่ชายได้หมูแฮมมาขาหนึ่ง ระหว่างทางกลับบ้านน้องชายได้พบตาแก่คนหนึ่งบอกให้เอาหมูแฮมไปให้คนเล็กเพื่อแลกกับโมอันหนึ่ง น้องชายได้ทำตามตามที่ตาแก่บอกทุกอย่าง เมื่อได้โมมาแล้วตาแก่ก็สอนวิธีใช้ให้กับน้องชาย หลังจากนั้นน้องชายก็ได้ใช้โมนึกเอาสิ่งของต่าง ๆ ออกมามากมายจนมีฐานะดีขึ้น พี่ชายทราบเรื่องจึงแฉมาสอบถามน้องชายก็ได้เล่าความจริงให้ฟัง พี่ชายคิดจะขอยืมโมไปโดยไม่ส่งคืน แต่น้องชายไม่ให้ ภายหลังมีพ่อค้าเกลือมาขอซื้อโม น้องชายก็ไม่ขาย พ่อค้าจึงพาลูกน้องมาขโมยเอาไปใส่ลงเรือแล่นออกทะเลไป แล้วหมูน โมเอาเกลือออกมามากมายจนเต็มเรือสำเภา และล่มไปกลางมหาสมุทร โดยที่โมก็ยังไม่หยุดหมูน เพราะฉะนั้นน้ำทะเลจึงเค็มเพราะเกลือที่ออกมาจาก โมอันนี้นั่นเอง

เรื่องเล่าเรื่องสู่กันฟัง แก่นเรื่องแสดงแนวคิดอธิบายธรรมชาติของสัตว์ชนิดต่าง ๆ เนื้อเรื่องกล่าวถึงตัวละครข้าพเจ้าไปที่ประชุมหมู่ข้าราชการ ท่านผู้เป็นหัวหน้าได้เล่าถึงสัตว์ที่มีเท้ามากชนิดต่าง ๆ เช่น เสือแมลงวัน เสือมอด แมลงหมาว่า แมลงมูม ตัวต่อ โดยยกข้อดีของแมลงแต่ละชนิดเปรียบเทียบกับอุปนิสัยของคน

๖. แก่นเรื่องอธิบายคำสอนทางพุทธศาสนา คือ แนวคิดที่นักเขียนผูกเรื่องขึ้นตามความหมายคำสอนที่ใช้เป็นชื่อเรื่องนั่นเอง เป็นการให้ความรู้แก่ผู้อ่านเพื่อให้มีความเข้าใจคำสอนทางพุทธศาสนาได้อย่างลึกซึ้ง เรื่องสั้นที่มีแก่นเรื่องอธิบายคำสอนทางพุทธศาสนา มีเพียงเรื่องเดียว